

ośrodek ewaluacji

OCENA WSPARCIA DLA ROZWOJU WOŁONTARIATU W PROJEKTACH DOFINANSOWANYCH W RAMACH PO FIO W LATACH 2009 – 2011

Raport z badania

Zamawiający:

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Warszawa, 30 września 2012 roku

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
Informacje o Programie Operacyjnym Fundusz Inicjatyw Obywatelskich	4
CELE oraz METODOLOGIA BADANIA	5
WYNIKI	9
I. DEFINICJE I UWARUNKOWANIA WOLONTARIATU	9
II. RAMY FORMALNE PROGRAMU OPERACYJNEGO FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH	18
III. WOLONTARIAT W PROJEKTACH PO FIO	27
Realizacja projektów dotyczących wolontariatu – typy projektów i ich spójność	
wewnętrzna	27
Typologia działań wolontariackich w projektach	34
Kryteria strategiczne a faktyczny rozwój wolontariatu	42
Opinie na temat wdrażania projektów	50
IV. OBRAZ WOLONTARIATU OSÓB STARSZYCH W PROJEKTACH PO FIO.	56
Wolontariat seniorów w projektach finansowanych z PO FIO	59
Specyfika wolontariatu osób starszych – rekomendowane działania	63
V. WYMIARY WOLONTARIATU	69
Opinie na temat wpływu projektów wolontariackich	69
Wymiar jednostki	75
Wymiar organizacji	76
Wymiar społeczności lokalnej	77
Wymiar dokumentacji	79
WNIOSKI I REKOMENDACJE	81
ZAŁĄCZNIKI	88

WPROWADZENIE

Niniejszy raport został przygotowany przez Ośrodek Ewaluacji Sp. z o.o. zgodnie z umową zawartą z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej. Raport zawiera wyniki badania pt. „Ocena wsparcia dla rozwoju wolontariatu w projektach dofinansowanych w ramach PO FIO w latach 2009-2011”.

Raport składa się z następujących części:

1. Wprowadzenie, w którym znalazły się podstawowe informacje o Programie Operacyjnym Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.
2. Cele oraz metodologia badania. Rozdział zawierający opis celów badania, jego zakres, pytania badawcze i zastosowane metody.
3. Wyniki, które zostały pogrupowane w następujących podrozdziałach:
  - a. Definicje i uwarunkowania wolontariatu, które są wprowadzeniem do części poświęconej wynikom.
  - b. Ramy formalne Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
  - c. Wolontariat w projektach PO FIO
  - d. Obraz wolontariatu osób starszych
  - e. Wymiary wolontariatu
4. Wnioski i rekomendacje.

Skróty, które zastosowano w raporcie:

MPIPS – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Zamawiający

ERW – Europejski Rok Wolontariatu

PO FIO – Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Program

OE – Ośrodek Ewaluacji, Wykonawca badania

PCM – Project Cycle Management (Zarządzanie cyklem projektu)

ISO – Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego

Informacje o Programie Operacyjnym Fundusz Inicjatyw Obywatelskich

Program Operacyjny FIO (PO FIO) jest kontynuacją Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, realizowanego w latach 2005-2007. Celem głównym PO FIO jest zwiększenie udziału organizacji pozarządowych oraz podmiotów kościelnych i związków wyznaniowych prowadzących działalność pożytku publicznego w realizacji zadań publicznych, w ramach polityk publicznych kształtowanych i prowadzonych na zasadach partnerstwa i pomocniczości.

Cel główny powinien zostać osiągnięty z uwzględnieniem zasad horyzontalnych PO FIO: partnerstwa, innowacyjności, zrównoważonego rozwoju i równości szans.

Cele szczegółowe PO FIO są następujące:

- Zwiększenie aktywności i świadomości obywateli i wspólnot lokalnych;
- Rozwój potencjału sektora organizacji pozarządowych;
- Zwiększenie zaangażowania sektora organizacji pozarządowych na rzecz usług społecznych w zakresie integracji i aktywizacji społecznej oraz zabezpieczenia społecznego;
- Wspieranie rozwoju polskiego modelu ekonomii społecznej.

Powyższe cele są realizowane w ramach czterech wyodrębnionych Priorytetów PO FIO:

PO FIO	Priorytet I - Aktywni, świadomi obywatele, aktywne wspólnoty lokalne
	Priorytet II - Sprawne organizacje pozarządowe w dobrym państwie
	Priorytet III - Integracja i aktywizacja społeczna. Zabezpieczenie społeczne
	Priorytet IV - Rozwój przedsiębiorczości społecznej

CELE oraz METODOLOGIA BADANIA

Celem badania było ustalenie, w jaki sposób Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2009 – 2013 wspiera rozwój wolontariatu w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia dla aktywności wolontariackiej wśród osób starszych.

Zgodnie z założeniami, podczas badania zbierano odpowiedzi na następujące pytania:

1. W jaki sposób zapisy programowe PO FIO przekładają się na konkretne działania projektowe w dofinansowanych wnioskach w obszarze wolontariatu, w tym wolontariatu osób starszych?
2. Które zapisy są szczególnie sprzyjające tworzeniu projektów służących rozwojowi wolontariatu?
3. W jaki sposób projektodawcy zapewnią realizację kryterium strategicznego dla projektowania wsparcia rozwoju wolontariatu, w tym wolontariatu osób starszych, w swoich projektach?
4. Czy wprowadzenie kryteriów strategicznych dotyczących rozwoju wolontariatu w PO FIO w latach 2010 i 2011 wpłynęło na zmianę ilości projektów nakierowanych na rozwój wolontariatu?
5. Czy w przypadku deklaracji, że projekt spełnia kryterium strategiczne dotyczące wolontariatu, rozwój wolontariatu znajdował się wśród celów właściwych projektu?
6. Czy i w jakim stopniu spełnianie kryteriów strategicznych przyczynia się do faktycznego rozwoju wolontariatu?
7. W jakim stopniu projektodawcy wskazują wśród celów działań projektowych cele dotyczące rozwoju wolontariatu, w tym wolontariatu osób starszych?
8. W jakim stopniu deklarowane na poziomie oferty cele dotyczące rozwoju wolontariatu, w tym wolontariatu osób starszych, były realizowane?
9. W jakim stopniu projektodawcy wskazują wśród rezultatów działań projektowych rezultaty dotyczące rozwoju wolontariatu, w tym wolontariatu osób starszych?
10. Na ile zakładane rezultaty zostały osiągnięte?
11. W jakim stopniu w projektach objętych badaniem realizacja celów sprzyja faktycznemu rozwojowi wolontariatu (w jakim stopniu cele są powiązane z działaniami, rezultatami i odbiorcami projektów)?

12. Czy w ramach projektów osiągnano także dodatkowe rezultaty, które nie były zakładane na poziomie wniosku?
13. Jakie działania są szczególnie skuteczne w przypadku rozwijania wolontariatu osób starszych?

Odpowiedzi na powyższe pytania, wynikające z celów badania i oczekiwań Zamawiającego, zostały pogrupowane i przedstawione w trzech obszarach tematycznych.

1. Ramy formalne Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.
2. Wolontariat w projektach PO FIO.
3. Obraz wolontariatu osób starszych.

Dodatkowym rozdziałem prezentującym wyniki jest rozdział poświęcony wymiarom wolontariatu.

Metodologia badania opierała się na komplementarnym wykorzystaniu jakościowych i ilościowych metod badawczych. Poniższa tabela prezentuje zastosowane sposoby gromadzenia danych oraz grupy respondentów, do których zostały skierowane.

METODA	PRÓBA/POZIOM ZWROTU
METODY ILOŚCIOWE	
Analiza wniosków i sprawozdań projektów wolontariackich realizowanych w ramach PO FIO w latach 2009-2011	<ul style="list-style-type: none"> • 835 wniosków • 829 sprawozdań
Ankieta elektroniczna CAWI	<ul style="list-style-type: none"> • skierowana do wszystkich projektodawców projektów objętych badaniem, poziom zwrotu - 320
Kwestionariuszowy wywiad telefoniczny CATI	<ul style="list-style-type: none"> • 60 beneficjentów projektów wolontariackich
METODY JAKOŚCIOWE	
Analiza dokumentów	<ul style="list-style-type: none"> • Dokumenty Programowe PO FIO na lata 2009-2013 (Program Operacyjny, Zasady przyznawania i rozliczania dotacji w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw) Obywatelskich w 2009, 2010 i 2011 roku) • Ekspertyza „Analiza stanu wolontariatu seniorów w Polsce.” • Krajowy Plan Działania dla Europejskiego

METODA	PRÓBA/POZIOM ZWROTU																														
	<p>Roku Wolontariatu 2011, MPiPS 2010</p> <ul style="list-style-type: none"> • Długofalowa polityka rozwoju wolontariatu w Polsce, MPiPS 2011 • Strategia wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na lata 2009-2015 • Rola wolontariatu w polityce społecznej. Konkluzji Rady UE dot. wolontariatu. 2009 rok • Zasady przyznawania i rozliczania dotacji w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich w roku 2009, 2010 oraz 2011 • Europejskie Partnerstwo dla Wolontariatu. Koncepcja kampanii mającej na celu podniesienie poziomu wiedzy i zwiększenie zainteresowania wolontariatem wśród kręgów opiniotwórczych w związku z polską Prezydencją w Radzie UE, Ekspertyza ISP dla MSZ, Warszawa 2010, • J. Przewłocka, Zaangażowanie społeczne Polaków w roku 2010: wolontariat, filantropia, 1% raport z badań, Warszawa 2011 • Volunteering by older people in the EU, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2011, 																														
<p>Analiza logiki wniosków i sprawozdań projektów wolontariackich realizowanych w ramach PO FIO w latach 2009-2011 przy pomocy matrycy logicznej oraz analiza ekspercka</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 60 projektów w podziale na następujące obszary: <table border="1" data-bbox="794 1435 1401 1688"> <thead> <tr> <th></th> <th>2009</th> <th>2010</th> <th>2011</th> <th>Suma</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Priorytet 1 Obszar 2</td> <td>4</td> <td>4</td> <td>4</td> <td>12</td> </tr> <tr> <td>Priorytet 2 Obszar 2</td> <td>11</td> <td>13</td> <td>14</td> <td>36</td> </tr> <tr> <td>Priorytet 1 Obszar 12</td> <td>2</td> <td>1</td> <td>3</td> <td>6</td> </tr> <tr> <td>Priorytet 4 Obszar 2</td> <td>1</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>4</td> </tr> <tr> <td>suma</td> <td>18</td> <td>19</td> <td>23</td> <td>60</td> </tr> </tbody> </table>		2009	2010	2011	Suma	Priorytet 1 Obszar 2	4	4	4	12	Priorytet 2 Obszar 2	11	13	14	36	Priorytet 1 Obszar 12	2	1	3	6	Priorytet 4 Obszar 2	1	1	2	4	suma	18	19	23	60
	2009	2010	2011	Suma																											
Priorytet 1 Obszar 2	4	4	4	12																											
Priorytet 2 Obszar 2	11	13	14	36																											
Priorytet 1 Obszar 12	2	1	3	6																											
Priorytet 4 Obszar 2	1	1	2	4																											
suma	18	19	23	60																											
<p>Pogłębione wywiady indywidualne</p>	<p>6 wywiadów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przedstawiciel Departamentu Pożytku Publicznego MPiPS, • Asesor oceniający wnioski pod względem merytorycznym, • Projektodawca projektu uwzględniającego wolontariat osób starszych. • Beneficjent projektu uwzględniającego wolontariat osób starszych. 																														

METODA	PRÓBA/POZIOM ZWROTU
	<ul style="list-style-type: none"> • Projektodawca projektu dotyczącego rozwoju wolontariatu. • Beneficjent projektu dotyczącego rozwoju wolontariatu.
Zogniskowane wywiady grupowe	3 wywiady: <ul style="list-style-type: none"> • 2 wywiady grupowe z projektodawcami projektów wolontariackich realizowanych w latach 2009-2011 w ramach PO FIO (Kraków, Gdańsk) • 1 wywiad grupowy z beneficjentami projektów wolontariackich realizowanych w latach 2009-2011 w ramach PO FIO (Warszawa)

Trudności w realizacji badania, zmiany metodologii badawczej

Badanie zostało wykonane zgodnie z założeniami przedstawionymi w ofercie. Jediną poważniejszą przeszkodę w jego realizacji stanowił okres, w jakim prowadzone były działania badawcze. Wakacje i sezon urlopowy znacząco utrudniły kontakt z wieloma projektodawcami i beneficjentami. W konsekwencji konieczne było przełożenie pierwotnie planowanego terminu zogniskowanego wywiadu grupowego z projektodawcami. Przedłużony został także czas realizacji ankiety elektronicznej, gdyż Wykonawca otrzymywał liczne sygnały, że projektodawcy na wakacjach nie mają dostępu do poczty elektronicznej. Niemniej intensywny kontakt (mailowy i telefoniczny) badaczy z respondentami umożliwił zebranie odpowiednich grup do badania.

Po konsultacjach z Zamawiającym wprowadzono także zmianę w składzie uczestników jednego z wywiadów grupowych. Pierwotnie planowano wywiad, w którym brałoby udział zarówno projektodawcy, jak i beneficjenci. Analiza danych zastanych i pierwsze wywiady indywidualne pokazały jednak duże zróżnicowanie wiedzy i doświadczeń obu grup. Dla realizacji celów badania konieczne było zadanie im odmiennych pytań, a zatem wspólne spotkanie byłoby mało efektywne. Ponieważ projektodawcy mają większą wiedzę na temat mechanizmów PO FIO, Wykonawca zdecydował się zorganizować dwa spotkania badawcze właśnie z nimi. Informacje i opinie beneficjentów zostały też zebrane w jednym wywiadzie grupowym oraz w kwestionariuszowych wywiadach telefonicznych CATI.

WYNIKI

Poniżej zaprezentowane zostały wyniki części badawczej badania projektów wolontariackich PO FIO. Wstępem do wyników z badania dokumentacji oraz badania terenowego jest wprowadzenie do tematyki wolontariatu – jego podstaw oraz stanu w Polsce i w Europie (rozdział I). Założenia dotyczące podziału tematycznego i obszarów badania, które przyjęto podczas jego projektowania, potwierdziły się podczas badania i mają wpływ na strukturę tej części raportu.

Poniższa część raportu rozpoczyna się od ogólnego wprowadzenia w formalne ramy Programu Operacyjnego (rozdział II), by przejść kolejno do szczegółowych rozwiązań stosowanych w badanych projektach (rozdział III). Szczególnym ich rodzajem jest wolontariat osób starszych, który stanowił tu oddzielny obszar badawczy i tak zostały przedstawione wyniki dotyczące tego zagadnienia (rozdział IV). W ostatnim, V rozdziale, odniesiono się do hipotezy przyjętej na potrzeby tego badania mówiącej o tym, w jakich przypadkach można mówić o faktycznym rozwoju wolontariatu.

I. DEFINICJE I UWARUNKOWANIA WOLONTARIATU

Czym jest wolontariat?

Wolontariat to istotny element świadomego, aktywnego i otwartego społeczeństwa obywatelskiego. W ostatnich latach w Polsce i w Europie zwraca się coraz większą uwagę na tę ideę, jednak mimo znaczących inicjatyw, takich jak Europejski Rok Wolontariatu, licznych badań prowadzonych na ten temat, wciąż – zwłaszcza w Polsce - nie jest on zjawiskiem szeroko rozpowszechnionym.

Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu definiuje wolontariat jako bezpłatne, dobrowolne, świadome działanie na rzecz innych, wykraczające poza więzi rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie. Szersza definicja, stosowana m.in. przez Główny Urząd Statystyczny, została opracowana w Centrum Studiów nad Społeczeństwem Obywatelskim na Uniwersytecie Johna Hopkinsa i określa wolontariat jako nieodpłatną dobrowolną pracę świadczoną na rzecz osób nieznanymi (spoza rodziny lub najbliższego grona przyjaciół, sąsiadów), środowiska naturalnego, społeczeństwa, lub społeczności lokalnej, podejmowana

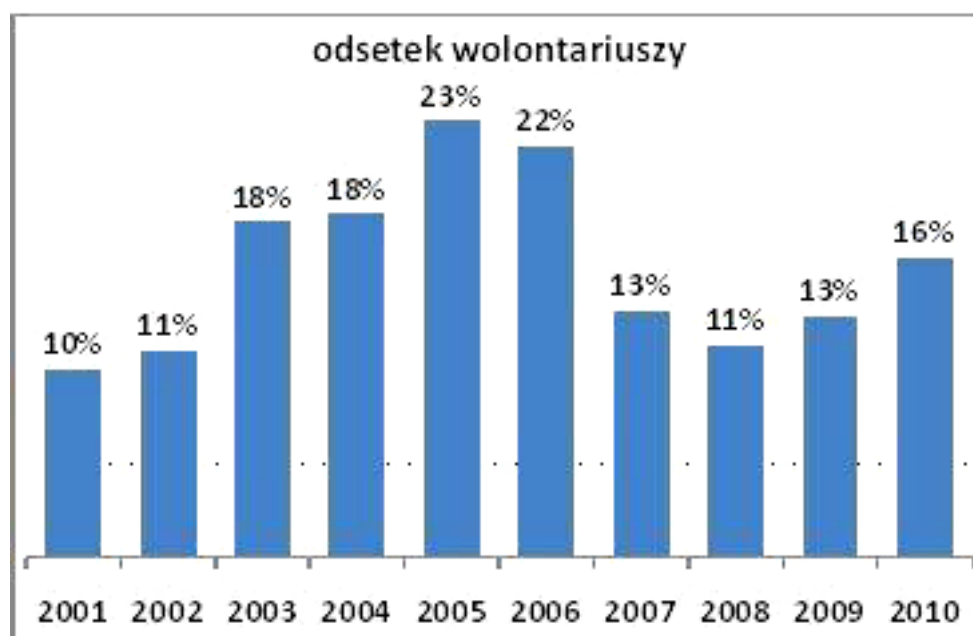

indywidualnie lub w ramach organizacji lub instytucji publicznej¹. W ustawie o *działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, która weszła w życie w czerwcu 2003 roku i reguluje kwestie wolontariatu w Polsce² wolontariusz to osoba, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na rzecz placówek i w zakresie określonym w ustawie. Istotą wolontariatu jest zatem dobrowolność i nieodpłatność świadczonej pracy.

Wolontariat w Polsce

Polskie badania nad wolontariatem można podzielić na dwa nurty. Pierwszy dotyczy działalności *stricto* wolontariackiej (rozumianej zgodnie z definicją przyjętą w ustawie). Drugi, z racji specyfiki polskich uwarunkowań, rozszerza problematykę o różne formy pomocy i pracy niezarobkowej.

Badania dotyczące *stricto* wolontariatu przeprowadziło w listopadzie 2011 roku Stowarzyszenie Klon/Jawor. Pracę wolontariacką w ciągu ostatniego roku zadeklarowało w nim 16% Polaków. Oznacza to wzrost o 3 punkty procentowe wobec roku 2009 i o 5 punktów procentowych w porównaniu z rokiem 2008³.

Wykres: Odsetek osób deklarujących, że w ciągu ostatniego roku pracowało wolontarystycznie (za: civicpedia.ngo.pl)

1 <http://erw2011.gov.pl/static/upload/komunikat-2.pdf>

2 http://www.wolontariat.org.pl/repository/Publikacje/Teksty/Na%20prawo%20patrz_internet.pdf

3 <http://civicpedia.ngo.pl/wiadomosci/606013.html>

Inaczej sytuację przedstawiają badania CBOS, które uwzględniają nie tylko wolontariat w ścisłym tego słowa znaczeniu, ale szerzej – jako aktywność społeczną Polaków. Według danych tej instytucji z maja 2011 roku, w 2010 roku aż 81% badanych przejawiało aktywność społeczną rozumianą jako dobrowolna i nieodpłatna pomoc lub praca na rzecz innych. Specyfika aktywności społecznej Polaków często jednak nie mieści się w ramach powszechnie rozumianego wolontariatu. Najbardziej rozwinięta w Polsce pomoc społeczna ma miejsce przede wszystkim w obrębie rodziny i przyjmuje formę opieki nad starszymi jej członkami czy też pomocy w wychowaniu wnucząt⁴. Jeśli weźmiemy pod uwagę zaangażowanie w organizacjach lub instytucjach - odsetek w 2010 roku wyniósł 27%⁵. Ponadto część osób spośród tych, które podejmują dobrowolną, nieodpłatną pracę społeczną, nie utożsamia się z pojęciem wolontariusza lub tego pojęcia nie rozumie. Na pytanie, czy badany(a) kiedykolwiek pracował(a) jako wolontariusz(ka), w omawianym badaniu padło tylko 11% twierdzących odpowiedzi. Wolontariat nie jest popularny w szerokich kręgach społecznych – aż 60% badanych przez CBOS w 2011 roku stwierdziło, że wolontariat nie cieszy się w ich kręgach dużym uznaniem ani popularnością⁶.

Z odmienną - bo przede wszystkim ekonomicznej perspektywy - zjawisko wolontariatu w Polsce opisuje badanie GUS z 2011, poświęcone szerzej zjawisku pracy niezarobkowej⁷.

Zgodnie z metodologią wypracowaną przez Międzynarodową Organizację Pracy wyróżnione zostały dwa główne rodzaje pracy niezarobkowej:

- praca niezarobkowa świadczona w ramach organizacji, grup, wspólnot czy instytucji (wolontariat w organizacjach);
- praca niezarobkowa świadczona bez pośrednictwa organizacji na rzecz osób spoza własnego gospodarstwa domowego (krewni, znajomi, nieznajomi) lub na rzecz środowiska (praca niezarobkowa świadczona indywidualnie, bezpośrednio).

Prawie połowa (49%) pracy wykonywanej przez wolontariuszy ma miejsce w ramach sformalizowanych struktur. Odbywała się w stowarzyszeniach i fundacjach oraz organizacjach do nich podobnych (np. rady rodziców, kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne, koła łowieckie). Drugim pod względem liczby przepracowanych godzin obszarem wolontariatu była praca wykonywana na rzecz kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych (20%).

⁴ <http://erw2011.gov.pl/static/upload/komunikat-2.pdf>

⁵ <http://erw2011.gov.pl/static/upload/komunikat-1.pdf>

⁶ <http://erw2011.gov.pl/static/upload/komunikat-2.pdf>

⁷ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/gs_praca_niezarobkowa_Polsce_30-11-2011.pdf

Warto zaznaczyć, że większość wskaźnika całej pracy niezarobkowej wypracowana była przez kobiety (65%). Przewaga kobiet była w pracy niezarobkowej świadczonej indywidualnie oraz w zakresie wolontariatu w kościołach, wspólnotach i organizacjach religijnych. Mężczyźni natomiast przeważali w zakresie czasu i wartości wolontariatu świadczonego w stowarzyszeniach, fundacjach i podobnych organizacjach społecznych.

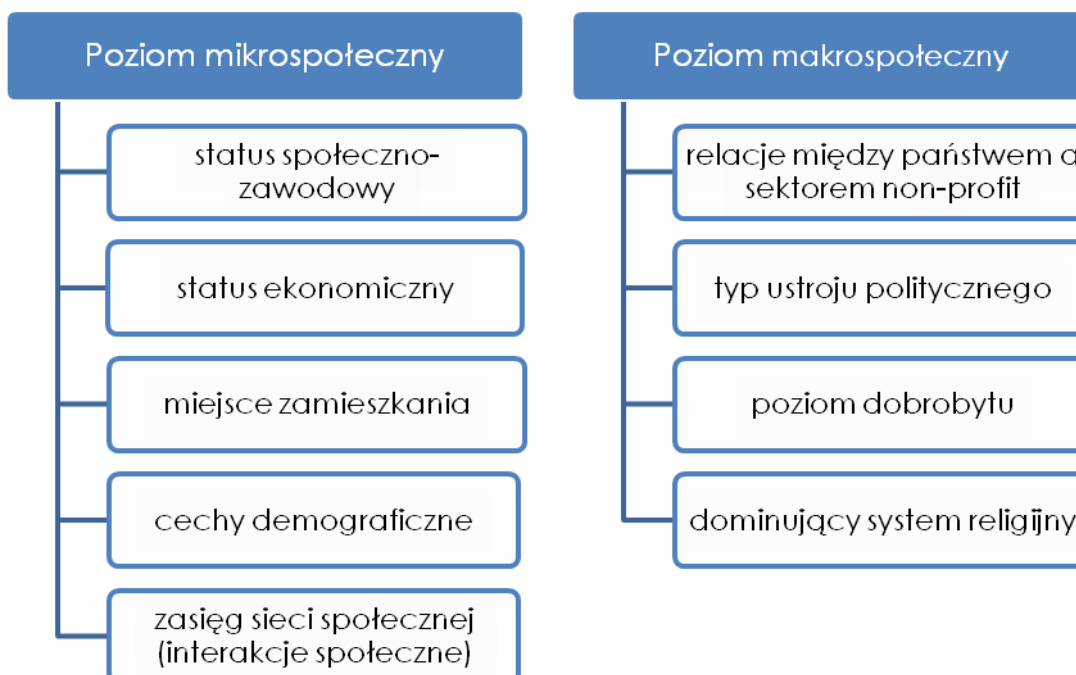
Wśród czynności wykonywanych w ramach pracy niezarobkowej największą część stanowiły prace wiążące się ze stosunkowo niskimi stawkami wynagrodzeń. Ponad połowa wskaźnika całej pracy niezarobkowej, to czynności opiekuńcze oraz tzw. prace proste, głównie związane ze sprzątnięciem lub załatwianiem drobnych sprawunków (np. zakupy, zanieśnienie dokumentów do urzędu).

Struktura prac wykonywanych w ramach wolontariatu w organizacjach różni się od ogólnego profilu pracy niezarobkowej. Większą rolę odgrywają tu prace wymagające kwalifikacji i specjalistycznych umiejętności. Największy wskaźnik wolontariatu w organizacjach odnotowano w „zawodach” związanych z prawem, sprawami społecznymi i kulturą oraz administracją, ekonomią i zarządzaniem⁸.

Przytoczone wyżej dane każą zastanowić się nad przyczynami omawianego stanu rzeczy i wskazywanym ograniczonym zaangażowaniem Polaków w „zinstytucjonalizowany” wolontariat. Na poniższym diagramie przedstawione zostały uwarunkowania aktywności wolontariackiej obywateli najczęściej wskazywane w literaturze:

---

⁸ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/gs_praca_niezarobkowa_Polsce_30-11-2011.pdf

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/1726605307.pdf>

Badanie GUS wskazało również, że odmienne grupy społeczno-demograficzne angażują się w bezpośrednio świadczenie pracy niezarobkowej oraz wolontariat w organizacjach. Bezpośrednie świadczenie pracy niezarobkowej (czyli w sposób niesformalizowany) znacznie częściej niż przeciętnie występuje wśród osób z wykształceniem wyższym, wśród gospodyń domowych, ale także wśród osób pracujących zawodowo, osób w wieku 45–64 i kobiet. Mniej niż średnio w pomoc bezpośrednią angażują się respondenci najmłodszy (15–17 lat) i najstarsi (od 65 lat) oraz osoby niepełnosprawne, uczące się lub z podstawowym wykształceniem.

Wśród wolontariuszy angażujących się w fundacjach, stowarzyszeniach itp. częściej niż przeciętnie występują osoby z wyższym wykształceniem, młode (15–24 lata), szczególnie poniżej 18 roku życia, osoby uczące się lub pracujące zawodowo oraz mieszkańcy największych miast, mężczyźni. Inaczej wygląda to jednak w przypadku osób zaangażowanych w wolontariat w kościołach lub organizacjach religijnych – w tym przypadku ponadprzeciętnie reprezentowane są kobiety, mieszkańcy wsi, osoby powyżej 64 roku życia oraz nieaktywne zawodowo.

Przyczyny braku zaangażowania

Na poniższym diagramie przedstawione zostały najczęściej wskazywane przyczyny niskiego zaangażowania w wolontariat w Polsce⁹:

Źródło: <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/1726605307.pdf>

Warto także przyjrzeć się deklarowanym przez Polaków w badaniach przyczynom braku zaangażowania w działalność wolontarystyczną. Jak widać na przedstawionym poniżej wykresie wśród osób od 15-55 roku życia najczęściej wskazywanym powodem (niemal 50% wskazań) jest brak czasu. Na drugim miejscu natomiast wymieniano brak zainteresowania. Odmiennie natomiast kształtuje się struktura odpowiedzi wśród osób powyżej 55 roku życia – w tej grupie argument braku czasu przywoływany był aż dwa razy rzadziej, a stosunkowo najczęściej respondenci jako przyczynę wymieniali brak zainteresowania wolontariatem¹⁰.

⁹ Na podstawie Europejskie Partnerstwo dla Wolontariatu, Koncepcja kampanii mającej na celu podniesienie poziomu wiedzy i zwiększenie zainteresowania wolontariatem wśród kręgów opiniotwórczych w związku z polską Prezydencją w Radzie UE, Ekspertyza ISP dla MSZ, <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/1726605307.pdf>

¹⁰ <http://civicpedia.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/raporty/zaangazowanie2010.pdf>

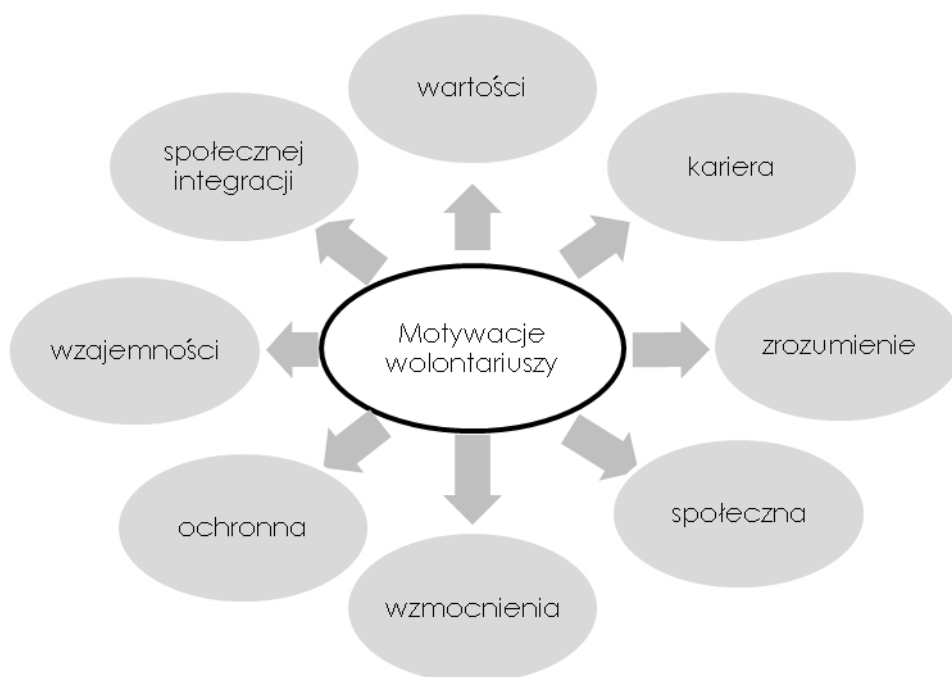

Źródło: Badanie 'Wolontariat, filantropia, 1%

Diagnoza ta sugeruje zatem, iż działania nakierowane na rozwój wolontariatu powinny koncentrować się wokół kilku obszarów: promocji tego typu działalności, wspierania potencjału organizacji pozarządowych zajmujących się wolontariatem, a także różnicowania jego form – w taki sposób, by był dostępny dla osób o różnych zasobach czasowych, zdrowotnych itp.

Motywy zaangażowania

W literaturze można znaleźć wyniki szeregu badań poświęconych motywacji wolontariuszy. Jednym z najbardziej rozpowszechnionych narzędzi jakościowego badania motywacji wolontariuszy jest tzw. kwestionariusz funkcji wolontariatu zaproponowany przez Clary'ego i Snydera (1991), zmodyfikowany przez Esmonda i Dunlopa (2004). Wypracowana przez nich typologia motywacji wolontariackich została przedstawiona na kolejnym diagramie:

Źródło: <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/1726605307.pdf>

Z badań przeprowadzonych w Polsce przez CBOS wynika, iż wśród Polaków dominują motywacje aksjologiczne – 55% badanych deklaruje przekonanie, że po prostu należy pomagać innym. Ponad dwie piąte osób z omawianej grupy (42%) skłaniało się ku motywacji wzajemności, wierząc że, jeśli pomogą innym, to również w przyszłości, gdy będą w potrzebie, uzyskują pomoc. Niewiele mniej (40%) kieruje się współczuciem wobec ludzi potrzebujących pomocy. Jedna trzecia zaś (32%) uważa, że pomagając innym łatwiej jest rozwiązać wspólne problemy.

Wolontariat w Polsce i w Europie

Poziom społecznego zaangażowania w wolontariat negatywnie wyróżnia Polskę zwłaszcza na tle społeczeństw zachodnich, gdzie wskaźniki aktywności w życiu publicznym, w tym udział w wolontariacie są dużo wyższe. Bardzo wysoki poziom zaangażowania obserwać można w Norwegii, Austrii, Holandii, Szwecji i Wielkiej Brytanii, gdzie działalność wolontariacką deklaruje ponad 40% dorosłych. Wysoki poziom zaangażowania notuje się także w Danii, Finlandii, Niemczech, i Luksemburgu, gdzie w wolontariat angażuje się 30–39% dorosłych. Kraje o przeciętnym poziomie zaangażowania (20–29% dorosłych), to Estonia, Francja i Łotwa. Na stosunkowo niskim poziomie kształtuje się aktywność wolontariacka w takich krajach jak: Belgia, Cypr, Czechy, Irlandia, Malta, Portugalia, Słowacja, Rumunia, Słowenia

i Hiszpania, gdzie wolontariat deklaruje 10-19% dorosłych. Do tej grupy należy też Polska (16% w 2010 roku). Bardzo niski poziom zaangażowania, poniżej 10% dorosłych, obserwuje się w: Bułgarii, Grecji, Włoszech i na Litwie¹¹.

Wyzwania

Mimo pozytywnych zmian zachodzących w tym obszarze, rozwój wolontariatu w Polsce nadal stanowi znaczne wyzwanie zarówno dla trzeciego sektora, jak i dla instytucji państwowych.

Organizacjom pozarządowym często brakuje wiedzy, jak angażować wolontariuszy do pracy, jak zarządzać ich potencjałem oraz jak efektywnie promować samą ideę wolontariatu. Instytucje samorządowe i państwowe nadal posiadają zbyt ograniczoną wiedzę o wolontariacie, co skutkuje nie tylko niskim wsparciem dla inicjatyw związanych z rozwojem wolontariatu, jak również umiarkowanym zaangażowaniem wolontariuszy w swoje działania.

Problemem jest również niewystarczające rozpowszechnienie informacji o możliwości zaangażowania w wolontariat, jako formy pełnego uczestnictwa w życiu społecznym oraz zwiększania szans na rynku pracy (np. poprzez e-wolontariat). Wiedzy tej nie mają właśnie te grupy, które posiadają potencjalnie mniejsze szanse na znalezienie zatrudnienia, m.in. niepełnosprawni czy osoby z mniejszych miejscowości.

Również wiele organizacji pozarządowych nie docenia znaczenia wolontariatu. Traktują go instrumentalnie, jako „zło konieczne” wobec niewystarczających funduszy na działania i wykorzystują wolontariuszy do zadań o niskim poziomie złożoności.

Odpowiedzią na konieczność rozwoju wolontariatu w Polsce jest między innymi Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (PO FIO).

---

¹¹ <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/1726605307.pdf>

II. RAMY FORMALNE PROGRAMU OPERACYJNEGO FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH

Dane zebrane w ramach tego obszaru dotyczą możliwości, które stwarza PO FIO, ale także jego ograniczeń w kontekście rozwoju wolontariatu.

Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2009-2013 (dalej: PO FIO) ma horyzontalny charakter, obejmujący wszystkie sfery pożytku publicznego. Liczba i cele 835 projektów realizowanych w obszarze wolontariatu (w tym tych spełniających kryteria strategiczne) w latach 2009-2011 potwierdzają nie tylko ogromną różnorodność trzeciego sektora, ale również zróżnicowanie samego wolontariatu, zarówno pod względem obszarów i skali działań, doświadczenia organizacji, jak i form oferowanego wsparcia oraz zasięgu oddziaływania.

Możliwości, które stwarza Program w obszarze działań wolontariackich są szerokie i odpowiadają zapisom innych dokumentów krajowych i międzynarodowych. Podstawowymi dokumentami o charakterze legislacyjnym, które stanowią ramę dla PO FIO są ustawa z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju¹² oraz ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹³.

Biorąc pod uwagę cele badania, sformułowane w odniesieniu do działań wolontariatu w projektach PO FIO, w tym wolontariatu osób starszych, szczególnie istotne są zapisy następujących dokumentów:

1. Krajowy Plan Działania dla Europejskiego Roku Wolontariatu 2011 w Polsce. Rok wydania 2010.
2. Rola wolontariatu w polityce społecznej. Konkluzje Rady UE dot. wolontariatu. 2009 rok
3. Długofalowa polityka rozwoju wolontariatu w Polsce. (PROJEKT)

Nie wszystkie, z wymienionych powyżej dokumentów, odnoszą się do projektów objętych badaniem. Dotyczy to zarówno dokumentu „Krajowy Plan Działania dla Europejskiego Roku Wolontariatu 2011”, który nie objął projektodawców z roku 2009 i częściowo 2010, jak i dokumentu „Długofalowa polityka Rozwoju Wolontariatu w Polsce”, który ukazał się pod koniec 2011 roku. Jednak są to dokumenty, które jako jedne z nielicznych stosunkowo szeroko opisują zagadnienia i wyzwania wolontariatu. Dlatego, ze względu na cele badania, ich uwzględnienie jest w niniejszym badaniu niezbędne.

---

¹² Dz. U. nr 227, poz. 1658

¹³ Dz. U. 2003 Nr 96 poz. 873

W najszerszym, a jednocześnie najbardziej rozbudowanym stopniu, kierunki rozwoju wolontariatu wskazuje **KRAJOWY PLAN DZIAŁANIA DLA ERW 2011**.

W diagnozie opisującej wyzwania dotyczące wolontariatu stojące przed Polską wskazuje się następujące zagadnienia:

1. Fragmentaryczną wiedzę o wolontariacie w Polsce,
2. Niski prestiż wolontariatu w świadomości społecznej Polaków,
3. Słabo rozwiniętą działalność wspierającą rozwój wolontariatu¹⁴.

Działania, które mogą i powinny być podejmowane w ramach tych wyzwań zostały zamknięte w trzech krajowych obszarach priorytetowych¹⁵:

1. Promocja wartości wolontariatu i korzyści z niego płynących – kreowanie mody na wolontariat

Autorom dokumentu zależało, by podejmując działania związane z szerzeniem idei wolontariatu stworzyć: w *świadomości społecznej (...) obraz wolontariatu jako trwałego elementu aktywności obywatelskiej, pozwalającego nie tylko na realizację potrzeby pomagania innym czy aktywnego uczestnictwa w życiu społeczności, ale także dającego nowe umiejętności, kompetencje, doświadczenie cenione na rynku pracy. Promowany będzie wolontariat w całej różnorodności jego form, jako aktywność dobra dla każdej grupy wiekowej i zawodowej. Realizację zapisów tych celów odnaleźć można w wielu projektach objętych badaniem. Wnioskodawcy w uzasadnieniach wniosków do PO FIO w 2011 niejednokrotnie podawali chęć tworzenia „mody na wolontariat”.*

Zapis mówiący o położeniu nacisku na *promowanie wolontariatu opartego na wiedzy i umiejętnościach wolontariuszy* ma odzwierciedlenie w celach związanych z kolejnym priorytetem „Krajowego Planu Działania na Europejski Rok Wolontariatu 2011” – mówiącym o wzmacnianiu organizatorów wolontariatu. Wzrost popularności, o której mowa była wyżej, powinna iść w parze z rzetelną wiedzą i umiejętnościami wolontariuszy, nie zaś jedynie z brakiem wynagrodzenia. Część organizacji składających wnioski w ramach PO FIO zdawała sobie z tego sprawę i dlatego wykazywała niezbędny element szkolenia współpracowników wolontariackich.

---

¹⁴ Krajowy Plan Działania dla Europejskiego Roku Wolontariatu 2011 w Polsce. Strony 5 i 6

¹⁵ Krajowy Plan Działania ....., strony 11 i 12

2. Wzmocnienie organizatorów wolontariatu

Ten obszar priorytetowy Planu ERW 2011 szczególnie widoczny jest w zapisie Priorytetu II, obszar 2: „Wolontariat w organizacjach pozarządowych”. W treści Planu ERW zwracano uwagę na fakt, iż *długofalowym rezultatem wydarzeń ERW 2011 powinien być nie tylko wzrost liczby wolontariuszy, ale także poprawa jakości ich zaangażowania. Do osiągnięcia tego celu konieczne jest podjęcie działań na rzecz profesjonalizacji organizacji wspierających wolontariat.* Z zapisów tych można wnioskować, że rozwój wolontariatu powinien zaczynać się od organizatorów wolontariatu. To oni powinni potrafić nie tylko zachęcić potencjalnych wolontariuszy, ale także nimi skutecznie zarządzać.

Myślenie strategiczne – o którym mowa w Planie ERW - mające na celu osiągnięcie takiego działania wolontariackiego, które *jest wartościowe zarówno dla wolontariusza, jak i korzystającej z jego wsparcia organizacji,* można było zauważyć we wnioskach tych organizacji, które składały projekty w ramach obszaru 2 Priorytetu II PO FIO. Wskazując potrzebę wzmocnienia organizacji poprzez wymianę doświadczeń z innymi organizacjami – zrzeszonymi w sieci lub też nie – powoływano się na przeprowadzoną diagnozę, doświadczenie z innych projektów. Myślenie perspektywiczne i długofalowe o wolontariacie można było odnaleźć jednak w nielicznych wnioskach projektowych.

3. Wzmocnienie systemowego podejścia do wolontariatu

Klamrą zamykającą poprzednie dwa obszary priorytetowe Planu ERW 2011 jest wskazanie potrzeby systemowego podejścia do wolontariatu. Brak szerszych zapisów poświęconych rozwojowi wolontariatu w dokumentach o charakterze strategicznym jest jedną z przyczyn braku spójnego systemu podejścia do wolontariatu i jego rozwoju w Polsce¹⁶. PO FIO daje podstawę systemową, która może odpowiadać na wskazane w Planie ERW 2011 potrzeby w tym zakresie. Biorąc pod uwagę wyniki badania, nie można wskazać jednak, by samo stworzenie takiej podstawy przekładało się w sposób bezpośredni na rozwój wolontariatu. Faktycznie brakuje dokumentu o charakterze strategicznym, który w sposób kompleksowy wskazywałaby nie tylko kierunki, ale także niezbędne narzędzia i rozwiązania potencjalnych trudności w zakresie rozwoju wolontariatu. Niezbędna jest także kontynuacja działań promocyjnych, szeroko zakrojonych podczas ERW.

Istotne jest, aby odbiorcami takiego dokumentu i działań promocyjnych były instytucje różnego szczebla, w tym regionalne i lokalne, gdzie świadomość i potrzeba wolontariatu, jak

¹⁶ Krajowy Plan Działania: <http://www.mpjps.gov.pl/bip/ogloszenia-i-wykazy/organizacje-pozarządowe/krajowy-plan-działania-dla-europejskiego-roku-wolontariatu-2011-w-polsce/>

wskazywali rozmówcy, jest obecnie bardzo niska. Konieczne jest też promowanie w sposób bezpośredni i czytelny różnego rodzaju rozwiązań (zwłaszcza tzw. dobrych praktyk), które będą w większym stopniu niż obecnie miały wpływ nie tylko na zwiększenie liczby wniosków dotyczących wolontariatu, ale także na poprawę ich jakości. Jak zapisano w innym fragmencie Planu ERW: *W świadomości społecznej należy stworzyć obraz wolontariatu jako trwałego elementu aktywności obywatelskiej, pozwalającego nie tylko na realizację potrzeby pomagania innym czy aktywnego uczestnictwa w życiu społeczności, ale także dającego nowe umiejętności, kompetencje, doświadczenie cenione na rynku pracy. Promowany będzie wolontariat w całej różnorodności jego form, jako aktywność dobra dla każdej grupy wiekowej i zawodowej*¹⁷. Zmiana świadomości Polaków dotycząca wolontariatu jest zmianą długotrwałą, ale jest możliwa dzięki PO FIO i dokonuje się dzięki realizowanym w tym Programie projektom. By jednak efekty tych działań były trwałe, wydaje się, że brakuje ich systemowego umocowania w odpowiednich dokumentach strategicznych.

Wzmocnienie kierunków rozwoju wolontariatu i podkreślenie jego znaczenia dla różnorodnych obszarów życia społecznego, a także wskazanie ich aktorów, ma miejsce także w innym dokumencie, który można traktować jako uzupełnienie ram systemowych, jakie stwarza Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich. To **„KONKLUZJE RADY UE: ROLA WOLONTARIATU W POLITYCE SPOŁECZNEJ”**, które miały podkreślić zainteresowanie Polski tematyką wolontariatu i stanowić zwieńczenie obchodów Europejskiego Roku Wolontariatu 2011 Propagującego Aktywność Obywatelską. W nich znajdujemy podobne zapisy jak te w „Programie Operacyjnym Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2009-2013”, jak i w Planie ERW 2011. Właściwie wszystkie punkty tego dokumentu są podsumowaniem najważniejszych kwestii dotyczących wolontariatu nie tylko w Europie, ale też w Polsce.

Ze względu na cele badania, na uwagę szczególnie zasługują te kwestie, które odnoszą się do wolontariatu osób starszych. W cytowanych powyżej dokumentach poruszany jest on w sposób marginalny. Tu warto zwrócić uwagę na niektóre z zapisów „Konkluzji...”, ponieważ widać w nich, jakie znaczenie dla społeczeństwa obywatelskiego ma włączenie wszystkich grup, także seniorów:

- *Dla nabywania kompetencji przez osoby starsze, zapewnienia włączenia społecznego tych osób, poprawy ich zdolności oraz dobrobytu, a także dla wykorzystania ich wiedzy, umiejętności i doświadczenia*¹⁸.

---

17 Krajowy Plan Działania ... str. 10.

18 Rola wolontariatu w polityce społecznej Konkluzje Rady UE, strona 4

- Dla podniesienia kompetencji i udoskonalenia umiejętności starszych grup społecznych, które także mogą angażować się w wolontariat i w ten sposób lepiej integrować się społecznie.

Szerzej wyniki badania dotyczące wolontariatu osób starszych opisane zostały w rozdziale trzecim.

Kolejnym dokumentem, współtworzącym ramy dla rozwoju wolontariatu, w tym także dla działań podejmowanych dzięki wsparciu PO FIO, jest „**DŁUGOFALOWA POLITYKA ROZWOJU WOLONTARIATU W POLSCE**”. Jako cel strategiczny, w tym dokumencie przyjęto: *wzmocnienie wolontariatu jako formy aktywności obywatelskiej, prowadzącej do rozwoju społeczno-gospodarczego Polski oraz wzmocnienia jej pozycji międzynarodowej*¹⁹. Działania i niezbędne wyzwania dla rozwoju wolontariatu, powielają kwestie wskazane we wcześniejszych dokumentach. Dokument ten można jednak uznać za krok w dobrym kierunku, biorąc pod uwagę wypowiedzi badanych przedstawicieli organizacji, którzy potrzebują przykładów, jak wolontariat można wprowadzać i sposobów, w jaki można i/lub należy to robić.

W większym stopniu niż wcześniej podkreślona jest tu rola wczesnej edukacji obywatelskiej w zakresie wolontariatu i włączenia jej w nurt edukacji powszechnej, w tym edukacji nauczycieli. Jest to dokument, który wskazuje kolejne obszary, w których wolontariat (także seniorów) i edukacja obywatelska powinny być wprowadzane.

Oczekiwania wobec tego dokumentu pokazuje wypowiedź jednego z respondentów:

Pytanie, jaką rangę będzie miała długofalowa polityka rozwoju wolontariatu. Bo jeśli będzie to załącznik do strategii rozwoju kapitału społecznego, to może jakąś rangę mieć i my dużo zapisów zawarliśmy dotyczących promowania idei wolontariatu, wspierania organizatorów wolontariatu. To, na czym muszą i powinni opierać się oferenci to są zasady, które rokrocznie są aktualizowane i gdzie bardzo szczegółowo jest wyjaśnione, (...) jak rozumiemy pojęcie rozwoju wolontariatu.

Kolejne lata pokażą, czy i w jakim stopniu udało się wykorzystać szanse, które stwarza wobec wolontariatu w Polsce najnowszy dokument.

Przeprowadzona analiza wskazuje na spójność omawianych dokumentów. Poszczególne fragmenty wynikają kolejno z bardziej ogólnych zapisów. Daje to dobre podstawy do realizacji idei wolontariatu poprzez projekty zakładane w PO FIO. Choć należy też pamiętać,

---

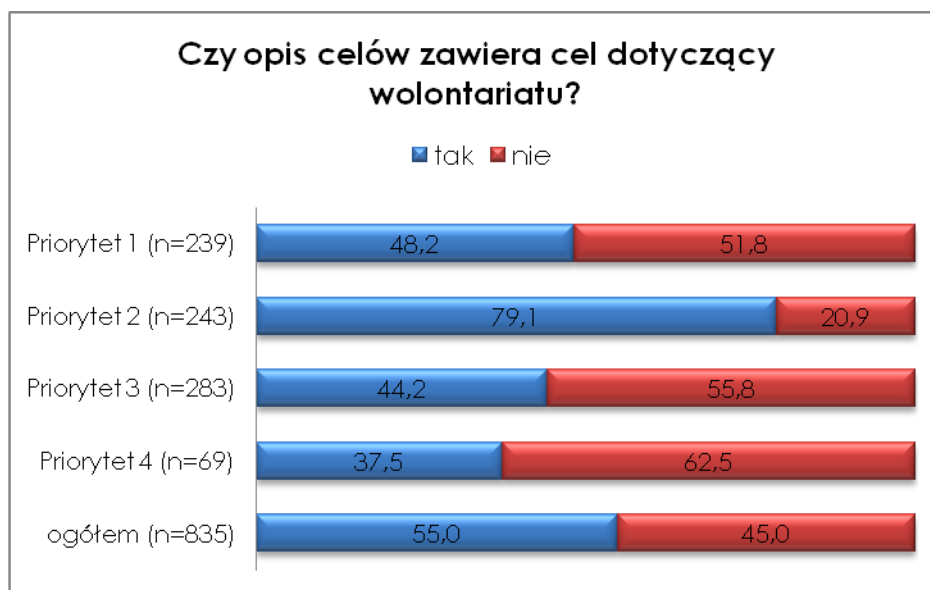
¹⁹ Długofalowa polityka rozwoju wolontariatu w Polsce. PROJEKT. Str. 17

że spójność na poziomie dokumentów nie daje podstaw do wnioskowania o jakości realizacji działań wolontariackich w projektach.

Projekty PO FIO uwzględniające aspekty wolontariatu

PO FIO, jako narzędzie realizacji polityki w obszarze rozwoju zachowań prospołecznych wspólnot lokalnych oraz budowy i umacniania struktur społeczeństwa obywatelskiego²⁰ pozwala organizacjom pozarządowym na różnorodne wprowadzenie wolontariatu do realizowanych projektów. Wartością PO FIO jest dawanie organizacjom pozarządowym szans na wzmocnienie ich potencjału, obszarów prowadzanego wsparcia i zakresu terytorialnego działań. Wolontariat zapisywano zarówno w celach projektów, jak i w rezultatach. Jednak zazwyczaj obecny był w bezpośrednich działaniach projektowych. Najczęściej, w projektach objętych badaniem, prezentowany był w Priorytecie II – „Sprawne organizacje pozarządowe w dobrym państwie”, gdzie aż 79,1 % projektów miało w celach zapis o wolontariacie.

Wykres 1, źródło: Analiza ilościowa wniosków projektowych

Ogólny sposób sformułowania obszarów wsparcia w ramach czterech Priorytetów merytorycznych PO FIO daje wnioskodawcom praktycznie nieograniczoną możliwość zaproponowania projektu wpływającego na rozwój wolontariatu w Polsce. Sposób i poziom włączenia komponentu wolontariackiego do projektu zależy od:

1. poziomu rozwoju organizacji,

²⁰ Strategia wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na lata 2009-2015, str. 8.

2. potrzeb organizacji,
3. przyjętych strategii rozwoju.

Analiza wniosków wskazuje, że wnioskodawcy równie chętnie realizowali działania w obszarze wolontariatu w Priorytecie I (41,7% wniosków), Priorytecie III (43,3%), i Priorytecie IV (46,2%), natomiast najwięcej projektów wolontariackich zrealizowano w ramach Priorytetu II (75%) (więcej szczegółów w kolejnym rozdziale).

Poniżej zaprezentowano najczęściej podejmowane sposoby realizacji wolontariatu w poszczególnych Priorytetach²¹. Należy podkreślić, że poza Priorytetem II i IV, w których *explicite* wskazane są obszary dotyczące wolontariatu, w pozostałych Priorytetach i obszarach nie ma bezpośredniego ukierunkowania na wolontariat. Nie oznacza to, że nie mogą być realizowane projekty związane z wolontariatem. Jednak, poza kryterium strategicznym, nie ma tu innego wyraźnego podkreślenia wagi projektów promujących wolontariat.

Priorytet I i III. Projekty realizowane w ramach Priorytetu I „Aktywni, świadomi obywatele, aktywne wspólnoty lokalne” w różnych formach angażowały obywateli, dając im możliwość działania oraz łączenia aktywności ze zdobywaniem wiedzy w sferze działań obywatelskich. W projektach realizowanych w tych obszarach wolontariusze byli włączani bezpośrednio w działania merytoryczne organizacji, np. prowadzili bezpłatne poradnictwo obywatelskie lub zajęcia upowszechniające kulturę narodową. Drugim sposobem na realizację idei wolontariatu było promowanie go np. wśród młodzieży jako sposobu nabywania doświadczenia w pracy na rzecz społeczności lokalnej.

Podobnie projekty realizowano w Priorytecie III „Integracja i aktywizacja społeczna. Zabezpieczenie społeczne”, gdzie stosowana była zasada *empowerment*, czyli włączania beneficjentów w działania i decyzje. Wnioskodawcy chętnie rozwijali w nich wolontariat np. proponując młodzieży z najstarszych grup społecznych udział w działaniach prospołecznych, przybliżając im postawy dzięki temu wolontariackie.

Projekty wdrażane w ramach obu wyżej podanych Priorytetów cechowały się podejściem do wolontariatu jako narzędzia służącego realizacji misji projektodawców.

---

²¹ Szczegółowy opis działań podejmowanych w projektach wolontariackich w ramach poszczególnych Priorytetów jest przedmiotem kolejnego rozdziału.

Priorytet II. Bezpośrednie wskazanie wolontariatu w organizacjach pozarządowych jako obszaru 2 w Priorytecie II „Sprawne organizacje pozarządowe w dobrym państwie” w dużym stopniu przyczyniło się do wzmocnienia potencjału organizacji. Tu pojawiło się najwięcej projektów, które można określić jako służące rozwojowi wolontariatu. Organizacje bardziej stabilne, posiadające doświadczenie w zakresie współpracy z wolontariuszami, wdrażały w ramach tego Priorytetu projekty, które pozwalały im rozwinąć kompleksowy system wspierania i rozwoju swoich wolontariuszy. Popularne były również zadania powielające model centrum wolontariatu, czyli instytucji pośredniczącej pomiędzy kandydatami na wolontariuszy a organizacjami poszukującymi takich współpracowników.

Priorytet IV. Duże możliwości dla rozwoju wolontariatu daje też Priorytet IV „Rozwój przedsiębiorczości społecznej” obszar 2: „Wolontariat pracowniczy”. Niestety projektodawcy nie w pełni wykorzystują szanse, jakie stwarza tu PO FIO. W latach 2009-2011 zrealizowano w tym Priorytecie stosunkowo mało projektów (37,5% spośród badanych), których cele dotyczyły rozwoju wolontariatu. Jednocześnie zwraca uwagę wysoka jakość zaproponowanych projektów, które wymagały od wnioskodawców dobrego przygotowania i zaangażowania wykwalifikowanej kadry (m.in. prowadzenie badań potrzeb przedsiębiorców i pracowników, przygotowywanie organizacji pozarządowych i przedsiębiorstw do współpracy, organizowanie seminariów upowszechniających wolontariat pracowniczy kierowanych do biznesu itp.).

Na podstawie list rankingowych z lat 2009-2011²² można stwierdzić iż zainteresowanie Priorytetem IV.2, w porównaniu do innych Priorytetów jest bardzo małe. Na 191 dofinansowanych projektów w ramach Priorytetu IV zaledwie 9 dotyczyło wolontariatu pracowniczego. Wynikać to może między innymi z niezbyt dobrego przygotowania polskiego trzeciego sektora do współpracy z sektorem prywatnym oraz z braku doświadczenia i popularyzacji dobrych praktyk w tym zakresie.

Wolontariat osób starszych

Zapisy programowe PO FIO nie wspierają w szczególny sposób osób starszych. Tylko w jednym obszarze Priorytetu III wskazywane są bezpośrednio działania kierowane do tej grupy (III.6 „Aktywizacja ludzi starych, integracja międzypokoleniowa”). Dla niniejszego badania

---

²² http://www.pozYTEK.gov.pl/Wyniki_konkursu,1080.html;
http://www.pozYTEK.gov.pl/Rozstrzygniecie_konkursu,1117.html;
http://www.pozYTEK.gov.pl/Rozstrzygniecie_konkursu,1151.html

istotne jest, że w opisie wspomnianego obszaru wolontariat nie jest jednak wspomniany w kontekście osób starszych.

Projektodawcy, składając wnioski skierowane bezpośrednio na rozwój wolontariatu seniorów, wspierali w głównej mierze działalność statutową swoich organizacji. Jednocześnie tylko 0,6% organizacji realizujących projekty PO FIO podało w opisie własnych działań statutowych, że zajmuje się wolontariatem osób starszych. Odzwierciedla to małą liczbę projektów kierowanych do osób starszych (szczegółowy opis tej kwestii zamieszczono w trzecim rozdziale).

W Priorytecie III wśród badanych projektów 8,0% w celach wskazywało wolontariat osób starszych. W obszarze III.6 „Aktywizacja ludzi starych, integracja międzypokoleniowa” wnioskodawcy realizowali zadania zachęcające seniorów do działań społecznych lub projekty łączące pokolenia. Wolontariat był w tych wnioskach narzędziem służącym integracji osób starszych. Podobnie w Priorytecie II, gdzie 8,3% wnioskodawców promowało ideę wolontariatu wśród aktywnych seniorów (np. z Uniwersytetów Trzeciego Wieku) lub wzmacniało potencjał własnej organizacji np. korzystając z doświadczenia wolontariuszy seniorów w programach pomocowych kierowanych do osób starszych i samotnych. Rozwój wolontariatu seniorów był mniej obecny w Priorytecie I (6,8 %) i IV (4,8 %).

Podsumowując, na podstawie analizy jakościowej oraz ilościowej – można stwierdzić, iż wolontariat najkorzystniej i najsilniej jest wspierany w Priorytecie II, jednak nie należy lekceważyć też oddziaływania promocyjnego projektów realizowanych w ramach pozostałych Priorytetów PO FIO. Organizacje pozarządowe realizujące projekty w PO FIO dobrze zdiagnozowały problemy wolontariatu kierując działania służące przede wszystkim wzmocnieniu wizerunku wolontariusza i zapoznaniu społeczności lokalnych lub wybranych grup z ideą wolontariatu. Jednocześnie zainteresowanie wolontariatem seniorów czy wdrażanie projektów nakierowanych wyłącznie na wolontariat rozwija się bardzo powoli (tendencja odzwierciedla przemiany w społeczeństwie).

III. WOLONTARIAT W PROJEKTACH PO FIO

W tym rozdziale przedstawiono obraz wolontariatu realizowanego w ramach dofinansowanych projektów. Zaprezentowane niżej wyniki przedstawiają tendencje (np. w formie rozkładów częstości) występujące w różnych wymiarach badanych projektów: celach, działaniach czy rezultatach związanych z wolontariatem. Poruszono tu także kwestię kryteriów strategicznych.

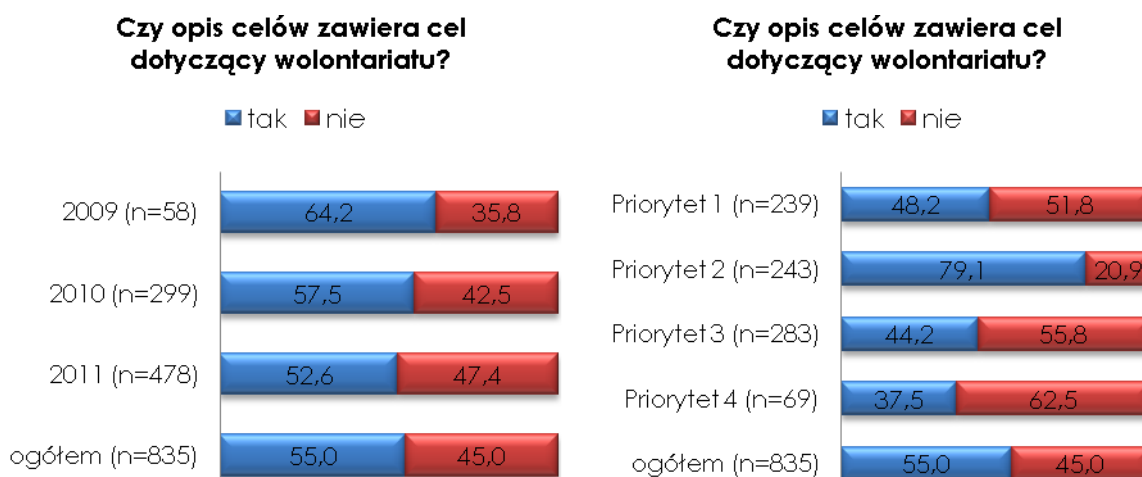
Realizacja projektów dotyczących wolontariatu – typy projektów i ich spójność wewnętrzna

Wiele pytań badawczych odnosiło się do kwestii związanych z analizą wniosków określanych jako „wolontariackie” w latach 2009-2011. Zaprezentowano tu dane pochodzące z dwóch źródeł:

1. analizy ilościowej wszystkich wniosków PO FIO 2009-2011 (N= 835)
2. analizy jakościowej 60 wybranych projektów, przeprowadzonej za pomocą matrycy logicznej.

Połączenie tych danych na etapie analizy pozwoliło pokazać tendencje o charakterze ilościowym w grupie projektów oraz wskazać typy najczęściej realizowanych projektów.

Analiza wniosków projektowych pozwala stwierdzić, że w 55% projektów cele związane były z wolontariatem. Dwa poniższe wykresy prezentują, w jaki sposób rozkładała się liczba takich projektów, w podziale na lata oraz Priorytety PO FIO:

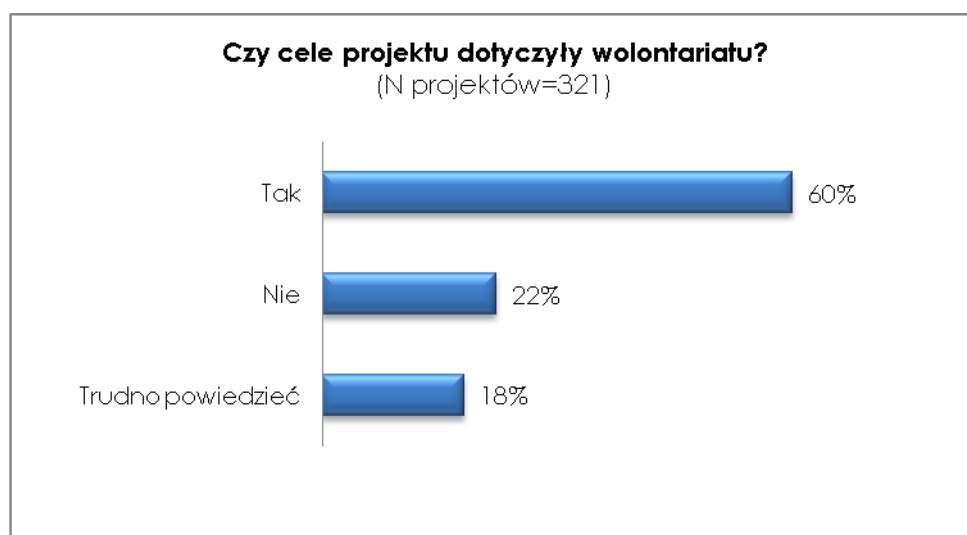
Wykres 2, źródło: Analiza ilościowa wniosków projektowych

Rozkład danych w podziale na kolejne lata wdrażania Programu wskazuje, że udział celów wolontariackich nieznacznie zmalał (2009 rok – 64% i 2011- 52%). Natomiast, biorąc pod

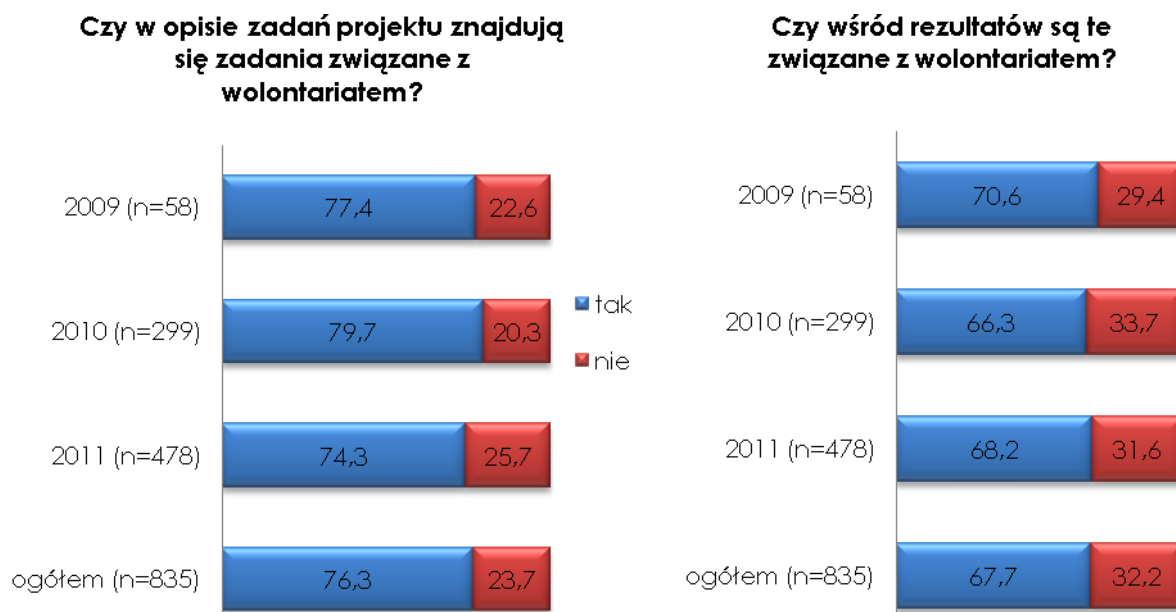
uwagę Priorytety PO FIO widać, iż w największym stopniu projekty, które w celach mają wolontariat pojawiają się w Priorytecie II „Sprawne organizacje pozarządowe w dobrym Państwie” – tu było niemal 80% takich projektów. W pozostałych Priorytetach można zauważyć podobny udział celów wolontariackich w ogólnej liczbie projektów objętych badaniem (Priorytet I – 48%, Priorytet III – 44% i Priorytet IV – 37%).

Projektodawcy, zapytani w internetowym badaniu ankietowym (CAWI) o to, czy ich projekty zawierały cele dotyczące wolontariatu, w 60% przypadków odpowiedzieli twierdząco. Warto też zwrócić uwagę, że 18% nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie, co może oznaczać, że po prostu nie pamiętali lub, że nie było to dla nich oczywiste.

Wykres 3, źródło: CAWI

Cele projektów, ich powiązanie z wolontariatem, lub jego brak znajduje odzwierciedlenie w spójności i logice projektów. Jednym z elementów badania była weryfikacja stopnia, w jakim cele projektów przekładają się na działania, a następnie rezultaty opisywane w projektach. Problematykę tę obrazują dwa poniższe wykresy.

Wykres 4: źródło: Analiza ilościowa wniosków projektowych

O ile na poziomie celów 55% projektów zawierało te dotyczące wolontariatu, o tyle na poziomie zadań oraz rezultatów widać znaczący wzrost zagadnień związanych z wolontariatem. W przypadku opisywanych działań w projektach ogółem 76% z nich zawierało zadania dotyczące wolontariatu. Udział ten w zasadzie w ciągu kolejnych 3 lat nie zmieniał się znacząco – w 2009 roku wynosił 77%, w 2010 – 79% i w 2011 – 74%.

W projektach objętych badaniem rezultaty (zarówno tzw. twarde, jak i miękkie) dotyczące wolontariatu były wymieniane we wnioskach w 2009 roku prawie w 71%, w 2010 – w 66% a w 2011 – niemal w 68%. Wobec przedstawionych wyżej danych (zapisy wolontariatu w postaci celów versus zapisy w postaci działań) można zauważyć, że we wnioskach wolontariat jest częściej zapisywany na poziomie operacyjnym projektu, czyli w postaci działań. Różnica pomiędzy udziałem procentowym celów oraz działań związanych z wolontariatem jest znacząca – wynosi 21 punktów procentowych (przy takiej samej liczebności N=835). Opis działań wolontariackich równocześnie nie zawsze przekłada się na opis rezultatów w projektach. Różnica jest tu jednak mniejsza i wynosi 9 punktów procentowych.

Analiza wybranych wniosków poprzez matryce logiczne pozwala pogłębić informacje uzyskane w analizie ilościowej. W projektach, które analizowano w sposób jakościowy, widać było wiele uchybień w zakresie poprawnej logiki projektów. Bardzo często projektodawcy nie dostosowywali się do proponowanej konstrukcji wniosków – umieszczając informacje

w nieodpowiednich podpunktach, niejednokrotnie mylnie je przedstawiając. W miejscu opisu zadania pojawiały się cele, w części przeznaczonych na cele – uzasadnienie realizacji projektu. Niejednokrotnie rezultaty były formułowane w języku celów, natomiast cele były definiowane poprzez zadania. Błędy te świadczą o niewystarczających kompetencjach projektodawców w zakresie tworzenia takich dokumentów. By ułatwić procedurę aplikacyjną w PO FIO 2011 wprowadzono konieczność opisywania rezultatów w tabeli. Ułatwiło to znacznie analizę dokumentów, jednak zakładane rezultaty często nie są opisywane poprzez wskaźniki, bądź są opisywane błędnie. Utrudnia to znacząco ich weryfikację poprzez sprawozdania.

Częstą praktyką stosowaną przez projektodawców jest także zaznaczanie wolontariatu jedynie w podpunkcie dotyczącym kryterium strategicznego (lata 2010 i 2011). Projekt otrzymywał wówczas punkty za spełnianie kryterium, jednak wolontariat nie wynikał z logiki projektu i nie tworzył spójnej całości z pozostałymi działaniami. Oznacza to, że nie pojawiało się na poziomie celów, działań czy rezultatów.

Mimo powyżej wymienionych błędów najczęściej pojawiających się we wnioskach, zdaniem asesora jakość wniosków w kolejnych latach poprawia się, choć nie są one jeszcze doskonałe:

Jednak jest taka refleksja wśród organizacji, że to musi być naprawdę dobrze przemyślany merytorycznie pomysł na to, jak rozwijać wolontariat (...) Organizacje poprawiają, co mogą i startują w kolejnym roku.

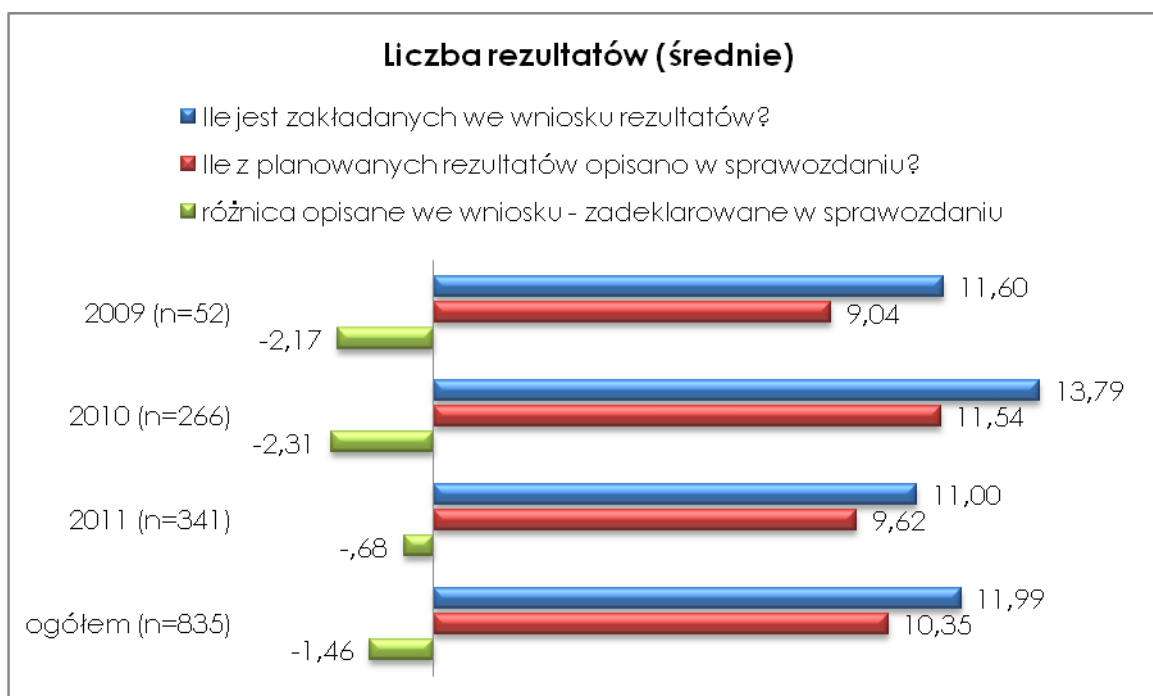
Opisane wyżej trudności uniemożliwiają jednoznaczną odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu deklarowane we wnioskach projektowych cele dotyczące rozwoju wolontariatu zostały realizowane w projektach. Zgodnie z zasadami analizy logiki projektu, zakładane rezultaty powinny odpowiadać stawianym celom i potwierdzać ich realizację. W przypadku wielu z analizowanych projektów trudno mówić o ich wewnętrznej spójności, a zatem wyciąganie wniosków na temat możliwości realizacji celów jest ograniczone. Zdaniem asesora właściwe opisywanie rezultatów jest słabością wielu wniosków. Problem ten wynika nie tylko z ograniczonych kompetencji projektodawców, ale także z trudności w mierzeniu zjawisk społecznych i określaniu tzw. miękkich rezultatów oraz oddziaływania projektu na wymiar rozwoju wolontariatu:

Organizacje mają duży problem z kwantyfikowaniem rezultatów. Czasem głupoty wypisują. Czasem głównym rezultatem dla kogoś jest, że powstanie raport, albo że ogóle projekt zostanie zrealizowany. (...) Z drugiej strony to też trochę jest tak, że FIO

wymusza niestety, żeby były ilościowe wskaźniki. A nie w każdym projekcie to się da. Jeżeli chodzi o rozwój wolontariatu to bardzo dobrze widać. Bo czasami najlepszym wskaźnikiem jest to, że my będziemy w stanie zmierzyć, że będzie 20 wolontariuszy więcej. A jest pewna wartość dodana o charakterze jakościowym, której nie jesteśmy w stanie uchwycić.

Analiza wniosków i sprawozdań pozwala określić stopień, w jakim zostały zrealizowane początkowo zakładane rezultaty projektów. Poniższy wykres ilustruje wyniki analizy liczby rezultatów wskazanych we wniosku w zestawieniu z liczbą rezultatów wykazanych w sprawozdaniu z projektu. Jak widać, deklarowanych rezultatów jest zwykle więcej niż tych, które później są zawarte w sprawozdaniach. Różnice te jednak nie są znaczące, co pozwala sądzić, iż projektodawcy zwykle osiągają zakładane przez siebie rezultaty.

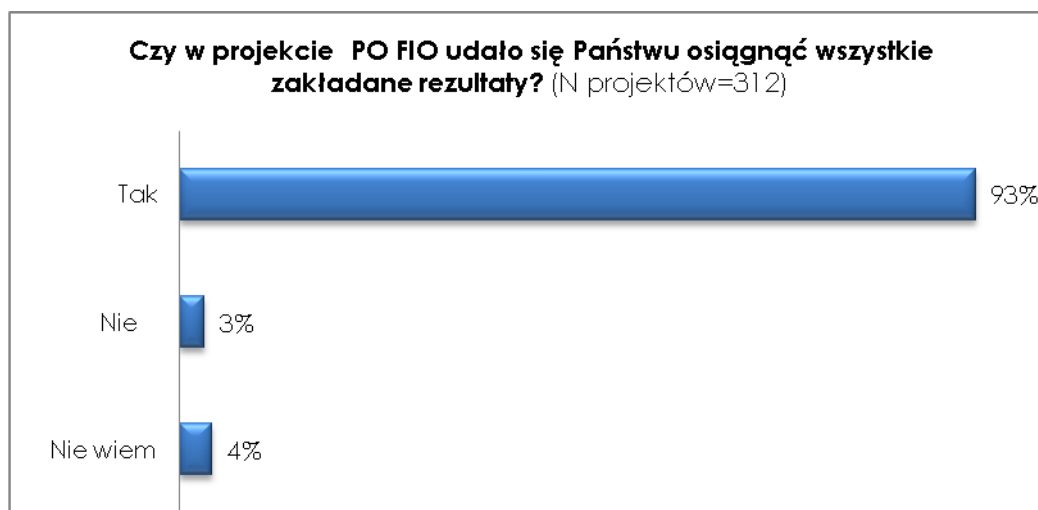

Wykres 5, źródło: Analiza ilościowa wniosków projektowych

Wykres pozwala dostrzec zmianę liczby zrealizowanych rezultatów pomiędzy rokiem 2010 oraz 2011. Prawdopodobnie wynika to z konstrukcji generatora wniosku i konieczności, od 2011 roku, opisanie rezultatów w tabeli. Z jednej strony wymuszało to ich uporządkowanie i skłaniało projektodawców do opisywania ich w formie mierzalnych wskaźników. Z drugiej zaś, wymuszało refleksję na tym, co może być rezultatem w danym działaniu.

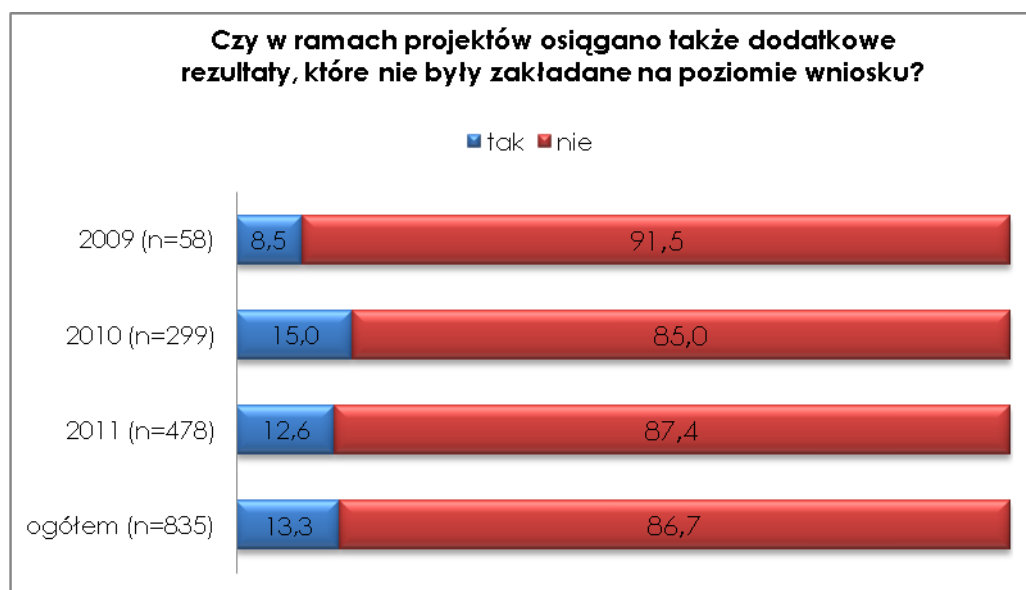

Zdaniem projektodawców odpowiadających na pytania ankiety internetowej CAWI, w zdecydowanej większości wywiązali się oni z realizacji zaplanowanych rezultatów (93% pozytywnych wskazań).

Wykres 6, źródło: CAWI

Poniższy wykres ukazuje zestawienie danych na temat dodatkowych, niezakładanych wcześniej, rezultatów projektu. Analiza ta była utrudniona, ponieważ struktura sprawozdania nie zawiera oddzielnego podpunktu, gdzie beneficjenci mogliby prezentować dodatkowe rezultaty swoich projektów. Odsetek projektów, w których odnotowano rezultaty dodatkowe wzrósł od 8,5% w 2009 roku do 15% w 2010, a następnie nieznacznie spadł w 2011 (12,6%).

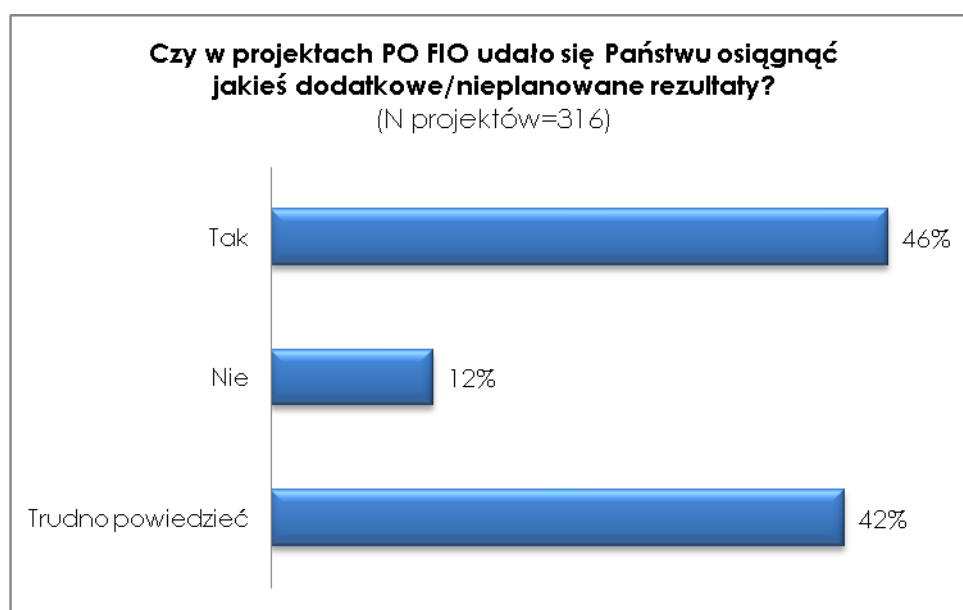

Wykres 7, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

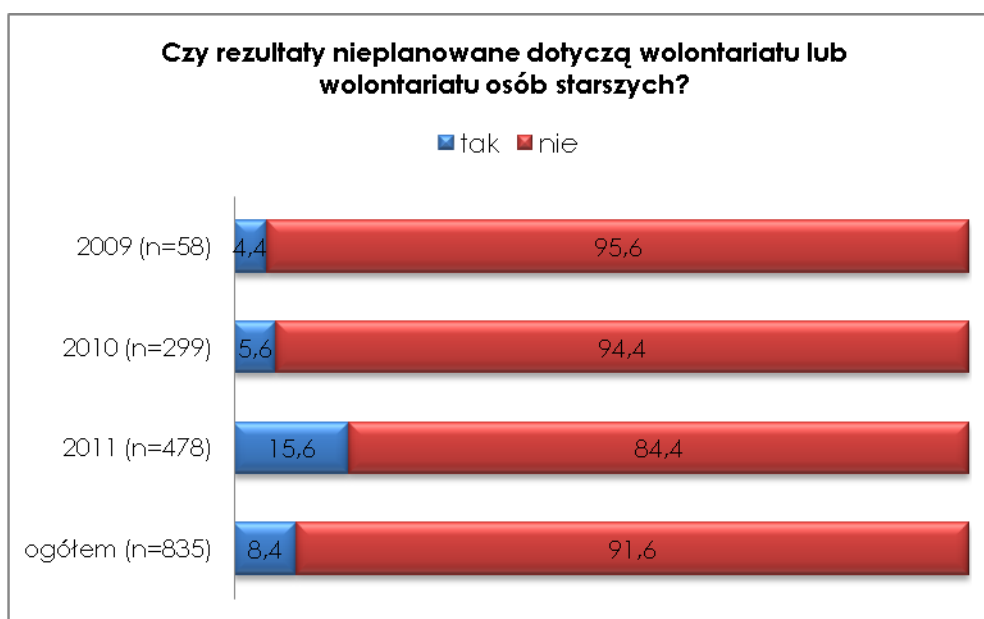

Projektodawcy, zapytani w ankiecie internetowej CAWI, czy osiągają dodatkowe rezultaty, byli bardziej optymistyczni w ocenach. Z ich deklaracji wynika, że dodatkowe rezultaty pojawiły się w przypadku 46% realizowanych projektów. Być może różnica w danych pochodzących z różnych źródeł wynika z faktu, że sprawozdawczość w PO FIO nie obliuguje do wpisywania dodatkowych rezultatów, zatem projektodawcy mogli pominąć tę kwestię przygotowując dokumenty.

Wykres 8, źródło: CAWI

Biorąc pod uwagę nieplanowane rezultaty jedynie niewielki odsetek dotyczył tych związanych z wolontariatem (zaledwie 8,5% w całej badanej grupie wniosków). Należy więc przyjąć, że projektodawcy albo nie dostrzegają dodatkowych efektów swoich projektów w obszarze wolontariatu albo - nie będąc zobligowani do ich opisywania w sprawozdaniach - nie dzielą się tymi danymi z MPIPS.

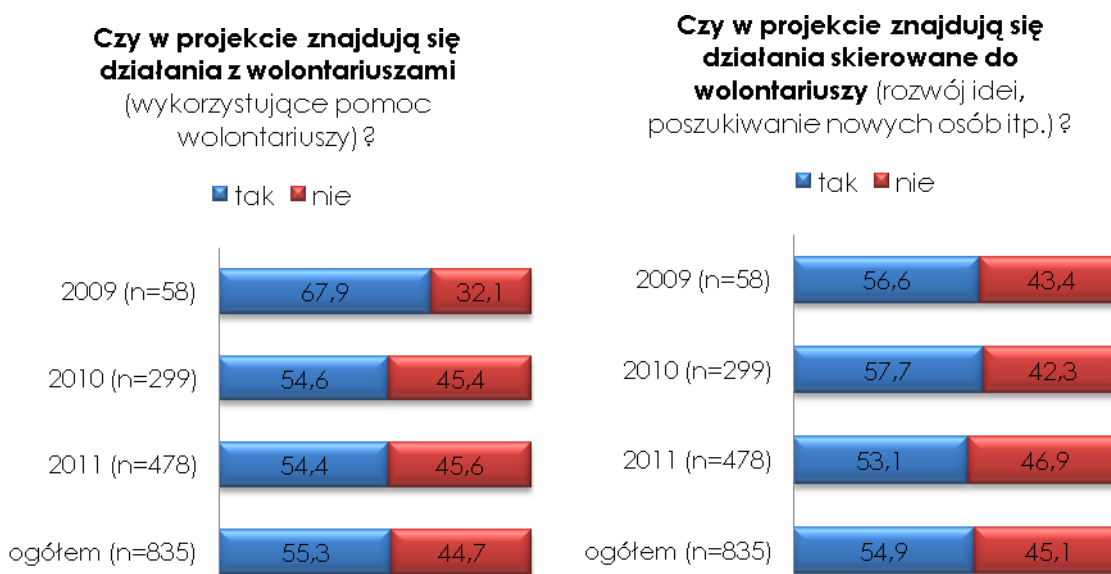
Wykres 9, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

Podsumowując wśród projektów nakierowanych na rozwój wolontariatu istnieją takie, które ani na poziomie celów, działań ani rezultatów nie odwołują się bezpośrednio do wolontariatu. Wynika to być może z dużego zróżnicowania projektów – w obszarze tematyki a także działań (co jest charakterystyczne dla PO FIO). Kolejne rozdziały raportu przyniosą również inne odpowiedzi na to zagadnienie.

Typologia działań wolontariackich w projektach

By możliwe było stwierdzenie, jakie rodzaje wsparcia wolontariatu są najczęstsze Wykonawca zaproponował typologię działań wspierających wolontariat, najczęściej opisywany w badanych wnioskach.

Poniższe dwa wykresy pokazują, że wolontariat w projektach jest wykorzystywany dwojako: jako narzędzie dla osiągnięcia celów projektu (1 wykres) lub jako cel sam w sobie (2 wykres). Na wykresach widać, że w badanych projektach obie strategie pojawiają się niemal z taką samą częstotliwością (55 i 54%).

Wykres 10, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

Powyższy podział został zaproponowany na poziomie analizy ilościowej dokumentów projektowych. Analiza za pomocą macrycz logicznych pozwoliła jednak na uszczegółowienie zagadnień i wyłoniły się z niej trzy typy projektów wolontariackich realizowanych w PO FIO. Podczas badania starano się zdefiniować, co oznacza rozwój wolontariatu i kiedy można o nim mówić w odniesieniu do projektów dofinansowanych z PO FIO. Zaproponowana niżej typologia ma umożliwić udzielenie odpowiedzi na to pytanie.

- 1. Wolontariat jako narzędzie osiągnięcia celów projektu. Projekty, w których wolontariusze pomagają beneficjentowi zrealizować projekt w obszarze zarządzania lub działań merytorycznych.**

Tego typu projekty najczęściej wdrażane były w ramach Priorytetów I i III PO FIO. Rolą wolontariuszy była w nich pomoc w realizacji działań. Poprzez swój wkład w osiągnięcie rezultatów projektów, wolontariusze wspierali też realizację misji organizacji.

Projekty te dotyczyły np. aktywizacji obywateli w sprawach publicznych, rozwoju poradnictwa i rzecznictwa obywatelskiego, upowszechniania kultury fizycznej i sportu (Priorytet I), czy też rozwiązywania problemów dzieci i młodzieży, aktywizacji ludzi starszych i szerokiej integracji: osób niepełnosprawnych, międzypokoleniowej, czy środowisk Polonii (Priorytet III). Projekty, w których znajdują się działania wykorzystujące pomoc wolontariuszy, stanowią aż 55,3 % projektów zrealizowanych w obszarze wolontariatu. Poniżej zamieszczono

fragmenty z wniosków projektowych, prezentujące zasadnicze cele projektów oraz rolę wolontariuszy w nich:

Projekt ma na celu zapobieganie izolacji elektronicznej osób starszych. (...) Zakłada pracę wolontariuszy podczas realizacji programu. Opiekunowie i terapeuci będą pracowali nieodpłatnie. (PO FIO 2011,1870)

Celem zasadniczym zadania jest działanie na rzecz zachowania przez Polonię z Ukrainy więzi kulturowej z Polską. (...) W praktycznym nabywaniu umiejętności postępowania się językiem polskim pedagogów wspierać będą wolontariusze – młodzież gimnazjalna. (PO FIO 2009, 1229).

W projektach wdrażanych w Priorytecie I i III wolontariusze obecni byli także wśród kadry zarządzającej projektem. Najczęściej powierzano im funkcje związane z promocją projektu, organizacją działań, a także stanowiska powiązane bezpośrednio z zarządzaniem projektem (np. koordynatora czy księgowej). Oto wybrane przykłady:

Organizacja biura projektu oraz podpisanie umów (cywilno-prawnych, wolontariackich) z członkami zespołu (...), zaangażowanie wolontariuszy obecnie pracujących przy innych projektach organizacji oraz zdobycie nowych wolontariuszy (PO FIO 2009,3012).

Przede wszystkim wszystkie osoby odpowiedzialne za przygotowanie całego zadania jak i jego przebieg, są wolontariuszami. Nie czerpią żadnych korzyści majątkowych z racji swojego zaangażowania w powyższe zadanie. (PO FIO 2011, 3134)

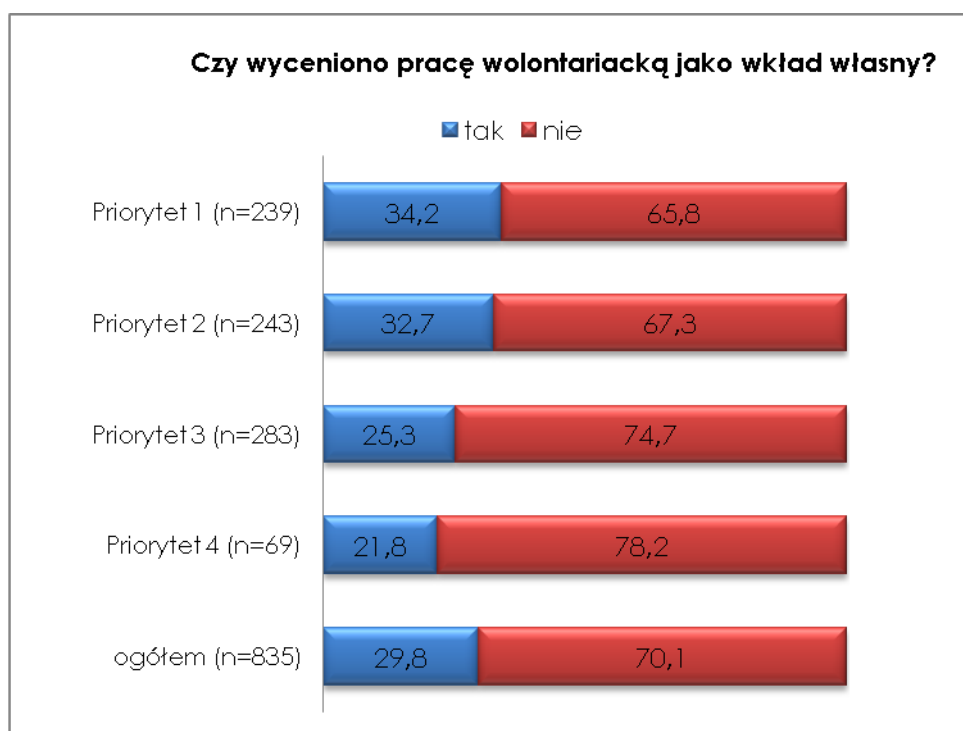
W ramach typu, gdzie wolontariat jest narzędziem dla osiągnięcia celów projektu można wskazać dwie grupy projektów.

1. W projekcie podejmowane są działania, które faktycznie mogą mieć wpływ na rozwój wolontariatu poprzez zaangażowanie wolontariuszy o określonych kwalifikacjach i kompetencjach merytorycznych w różnych obszarach projektowych.
2. W projekcie praca wolontariuszy zajmujących się obsługą projektu jest uznawana za tzw. wkład własny organizacji (np. koordynator nieodpłatnie koordynuje działania w ramach projektu, lub księgowa, która go rozlicza).

Podczas wywiadów rozmówcy mieli wątpliwości, czy taki rodzaj wolontariatu, jak podano w drugim przykładzie, faktycznie wynika z chęci rozwoju wolontariatu, a nie jest jedynie środkiem do obniżenia kosztów projektu. Uznawanie takich działań za rozwój wolontariatu w przypadku, gdy jest to jedyne działanie z nim związane z projekcie, wydaje się nadużyciem. Rozwój wolontariatu był definiowany podczas wywiadów jako szerzenie idei, zwiększanie liczby osób, które dowiadują się o wolontariacie lub też zmianę jakości kompetencji dotyczącej wolontariatu. W przypadku, gdy jedynym aspektem wolontariatu w projekcie jest nieodpłatna koordynacja bądź jego rozliczanie o żadnym z powyższych aspektów rozwoju wolontariatu nie może być mowy. Dlatego można mieć wątpliwości, czy ten rodzaj praktyki przyczynia się do rozwoju wolontariatu w Polsce.

Poniższy wykres przedstawia jak często projektodawcy wyceniali prace wolontariacką jako wkład własny.

Wśród projektodawców możliwość traktowania pracy wolontariuszy jako wymaganego wkładu własnego była wskazywana jako bardzo duża zaleta PO FIO. Pojawiły się opinie, że taka możliwość powinna także istnieć w projektach o wartości powyżej 40 000 zł, ponieważ dawałoby to możliwość *rozwinęcia skrzydeł* i zachęcałoby do zwiększenia liczby wolontariuszy. Biorąc jednak pod uwagę przypadki, w których poza takim uwzględnieniem

wolontariatu w projekcie, nie ma żadnego innego odniesienia do tej idei, należy ostrożnie traktować to oczekiwanie projektodawców.

2. Projekty kierowane do współpracujących z wnioskodawcą (mające na celu podniesienie ich kompetencji oraz jakości pracy) lub do potencjalnych wolontariuszy (mające na celu pozyskanie wolontariuszy, ich integrację i trwałe związanie z organizacją).

Z analizy projektów PO FIO wynika, że organizacje, które na co dzień korzystają ze wsparcia wolontariuszy i mają doświadczenie w zarządzaniu ich pracą, uwzględniały możliwości, jakie dawał Priorytet II Programu w zakresie rozwój wolontariatu. Wnioski złożone przez beneficjentów w tym Priorytecie cechowały się precyzyjnym podejściem do problemów wolontariuszy w organizacjach.

Szczególne znaczenie pracy wolontariuszy wskazywano w projektach organizacji pracujących z dziećmi (edukacja, wyrównywanie szans, zapobieganie patologiom społecznym) i działających w obszarze zdrowia (wolontariat w szpitalu, w hospicjum, wsparcie osób chorych i uzależnionych). Oto przykładowe fragmenty wniosków:

Podstawowym celem jest zwiększenie udziału organizacji pozarządowych w realizacji zadań publicznych w zakresie pomocy społecznej i wsparcia dla osób żyjących z HIV/AIDS; (...) W trakcie (...) wolontariatu często pojawiają się różnego rodzaju problemy. Wolontariusze muszą mieć możliwość indywidualnych konsultacji ze specjalistami (np. terapeuta uzależnień, prawnikiem, pracownikiem socjalnym czy psychologiem), (PO FIO 2009, 2629)

Bezpośrednim adresatem naszego działania są osoby biorące udział w programie wolontariatu. Po zakończeniu szkolenia z zakresu pomocy i wsparcia psychologicznego dla osób dorosłych w kryzysie emocjonalnym rozpoczną samodzielne dyżury w poradni telefonicznej. Wolontariusze będą także odpowiadać na maile przychodzące do poradni w ramach działania strony internetowej. (PO FIO 2010, 1539).

Partner (...) [organizacji wnioskującej – przypis OE] przeszkoli naszych 3 wolontariuszy w zakresie organizowania zajęć z dziećmi i młodzieżą. Jest to konieczne, ponieważ istotne jest, aby nasi wolontariusze działali profesjonalnie i odpowiedzialnie. Oprócz

tego typu szkolenia przejdą oni także szkolenie ogólne, które powinien ukończyć każdy wolontariusz. (PO FIO 2010, 2412).

Celem głównym programu jest zwiększenie potencjału naszej organizacji o grupę profesjonalnie przygotowanych do pracy wolontariuszy oraz wyposażenie ich w umiejętności pracy z dziećmi i młodzieżą wykluczoną społecznie. Warsztaty oraz indywidualne konsultacje, mają dostarczyć wolontariuszom niezbędnego wsparcia w trudnościach, pozytywnych wzmocnień, aktywizując potencjał wolontariusza. (...) Przeszkolenie 24 wolontariuszy do pracy z dziećmi i młodzieżą w znacznym stopniu wzmocni potencjał stowarzyszenia, dzięki czemu w przyszłości możliwe będzie rozszerzenie działalności o nowe grupy podopiecznych. (PO FIO 2011, 2536)

Powyższe fragmenty świadczą o innym podejściu do wolontariatu niż w projektach, gdzie wolontariat jest traktowany jako narzędzie do osiągania celów projektu. Warto też zauważyć, że tutaj wnioski o dofinansowanie projektów w większości składały podmioty zatrudniające stałą kadrę, a często posiadające też wśród swoich pracowników koordynatora wolontariuszy. Można stwierdzić, że tego typu organizacje bardziej doceniają potencjał wolontariuszy i skuteczniej zarządzają ich pracą. Z analizy ilościowej dokumentów wynika, że działania skierowane do wolontariuszy planowało 54,9 % wnioskodawców (wykres nr 10, strona 35).

Oprócz podniesienia kompetencji wolontariuszy, i przez to poprawy jakości pracy organizacji, jako cel projektu często wskazywano tworzenie systemu motywacji ochotników oraz integrację wolontariuszy z daną organizacją. Jest to ważny element w kształtowaniu trwałości i ciągłości wolontariuszy w organizacji, na co zwracali uwagę respondenci w wywiadach, pytani o motywację ludzi do podejmowania działań wolontariackich. Oto przykład takiego zapisu we wniosku:

Wsparcie motywacji i wzmocnienie potencjału wśród 18 wolontariuszy podczas wyjazdu do Warszawy (PO FIO 2009, 1224).

W projektach realizowanych w ramach PO FIO w latach 2009-2011 pojawia się też nowe spojrzenie na wolontariat – jako pierwszy krok młodych osób w stronę rynku pracy. Organizacje dostrzegają niewystarczające przygotowanie uczniów i studentów do pracy i upatrują w wolontariacie szansę na zdobycie umiejętności i kompetencji zawodowych przydatnych na rynku pracy. To jeden z przykładów:

Ideą projektu jest rozwój wolontariatu wśród studentów kierunków pedagogicznych - jako metody przygotowującej do późniejszej pracy z dziećmi i młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym. Działania edukacyjne, psychoedukacyjne mają dostarczyć wolontariuszom odpowiednich narzędzi, by w pracy z trudnymi odbiorcami mogli uzyskać poczucie kompetencji. Warsztaty oraz indywidualne konsultacje, mają dostarczyć wolontariuszom niezbędnego wsparcia w trudnościach, pozytywnych wzmocnień, aktywizując potencjał wolontariusza. (PO FIO 2011, 2536).

Warto zauważyć, że projekty, w których celem jest rozwijanie szeroko pojętego wolontariatu, są bardziej dojrzałe i lepiej przygotowane w tym zakresie. Wolontariat w tych projektach to z jednej strony nośnik wiedzy przydatnej organizacji, a z drugiej również siła napędowa dająca organizacji chęć do działania i świeżość. W takich projektach zwykle łączy się wiele wątków, które dla badanych wolontariuszy są ważne – dostarczenie im nowej wiedzy i umiejętności w połączeniu z możliwością podzielenia się swoimi pasjami, wiedzą oraz stworzenie wspólnoty doświadczeń (fragment z wywiadu). Warto podkreślić, że w badaniu wolontariusze wskazywali te elementy jako niezwykle cenne, motywujące ich do tego rodzaju aktywności. Ten typ projektów może zatem przyczyniać się do rozwoju wolontariatu.

3. Projekty nakierowane na tworzenie lub wzmocnienie modeli centrów wolontariatu, podejmujące się promocji działań wolontariackich, pozyskiwania nowych wolontariuszy i przygotowania organizacji pozarządowych do współpracy z wolontariuszami.

W ramach tych projektów wnioskodawcy przygotowywali kompleksowe działania wspierające rozwój wolontariatu w swoich regionach, przy czym obszar oddziaływania obejmował – w zależności od potencjału organizacji – od jednego miasta/gminy po całe województwo. Oto przykład takich projektów:

Głównym celem projektu jest wzmocnienie potencjału trzeciego sektora poprzez podniesienie poziomu wiedzy o wolontariacie i znaczeniu pracy bezinteresownej wśród mieszkańców województwa śląskiego. (PO FIO, 2452).

Proponowane zadanie jest odpowiedzią na istotne zainteresowanie wolontariatem w naszej organizacji. Zaspokaja także zapotrzebowanie szkół spoza Nowego Sącza, które chcą wdrażać zainteresowanych uczniów w działalność wolontarystyczną.

Wychodzi naprzeciw widzianej przez nas potrzebie zaangażowania wolontariuszy w działalność na rzecz własnych, lokalnych środowisk. Jest kontynuacją (...) budowania współpracującej sieci Klubów Wolontariatu w regionie sądeckim, z którymi dzielimy się posiadanymi doświadczeniami i wspieramy w codziennym funkcjonowaniu. (PO FIO, 1224)

Zadania proponowane w tego typu projektach obejmowały prowadzenie kampanii promocyjnych, szkoleń dla kandydatów na wolontariuszy, staży wolontariackich w organizacjach pozarządowych, klubów czy warsztatów dla koordynatorów zespołów wolontariuszy, organizowanie gali wolontariatu i dnia wolontariusza. W przypadku tych projektów zwraca uwagę rozmach prowadzonych działań: od kilkudziesięciu do kilku tysięcy odbiorców. Poniżej kilka przykładów z wniosków projektowych:

Wzrost liczby osób znających ideę wolontariatu - 1500 – szacowana ilość odbiorców zajęć promujących wolontariat w szkołach i na uczelniach.

Większa obecność wolontariatu w środowisku lokalnym - ok. 10 000 – zakładana ilość przepracowanych przez wolontariuszy osobo-godzin na rzecz lokalnych środowisk w trakcie trwania projektu.

ok. 1 000 – ilość osób korzystających ze wsparcia wolontariuszy (PO FIO, 1224).

Planowana liczba beneficjentów ostatecznych (organizacji) objętych działaniami w ramach projektu: 450.

Twardym rezultatem zadania będzie przeszkolenie grupy 100 wolontariuszy (50 osób w województwie podkarpackim oraz 50 w województwie mazowieckim) z zagadnień związanych z funkcjonowaniem organizacji pozarządowych, wytyczania szlaków rowerowych, organizacji sportowych imprez masowych oraz sportu integracyjnego (PO FIO 2010, 1704).

Tego rodzaju projekty cechuje bardzo dojrzałe podejście do wolontariatu. Szerzenie go stanowi zwykle cel projektów. Przekłada się to następnie na działania oraz rezultaty. Można powiedzieć, że pod względem logiki są to projekty najbardziej spójne. W tym sensie ich wpływ na rozwój wolontariatu można ocenić jako wysoki. Wolontariat stanowi w nich idee nadrzędną, a projekty służą doskonaleniu narzędzi jego rozwijania i doskonalenia. Należy jednak podkreślić, że nie wszystkie organizacje mogą sobie pozwolić na tego rodzaju projekty. Wymagają one bowiem między innymi doświadczonej i profesjonalnej kadry.

Powyższe rozróżnienie zostało dokonane na podstawie analizy dokumentów – wniosków projektowych, a także informacji z wywiadów. Na zakończenie natomiast warto skonfrontować te dane z opiniami projektodawców o tym, jak oni postrzegają wolontariat w swoich projektach. W badaniu internetowym CAWI zostali oni poproszeni o wskazanie obszarów, w których wykorzystywali wolontariat w realizowanych projektach. Poniższy wykres pokazuje zagregowane dane dla wszystkich projektów. Widać na nim przewagę działań merytorycznych wykorzystujących pracę wolontariuszy – 64% projektów. Drugą co do wielkości grupą były działania skierowane do wolontariuszy – 43% projektów. Wolontariusze byli angażowani do działań informacyjnych i promocyjnych w przypadku 36% projektów, a do działań koordynacyjnych i związanych z zarządzaniem w przypadku 34% projektów.

Wykres 12, źródło: CAWI

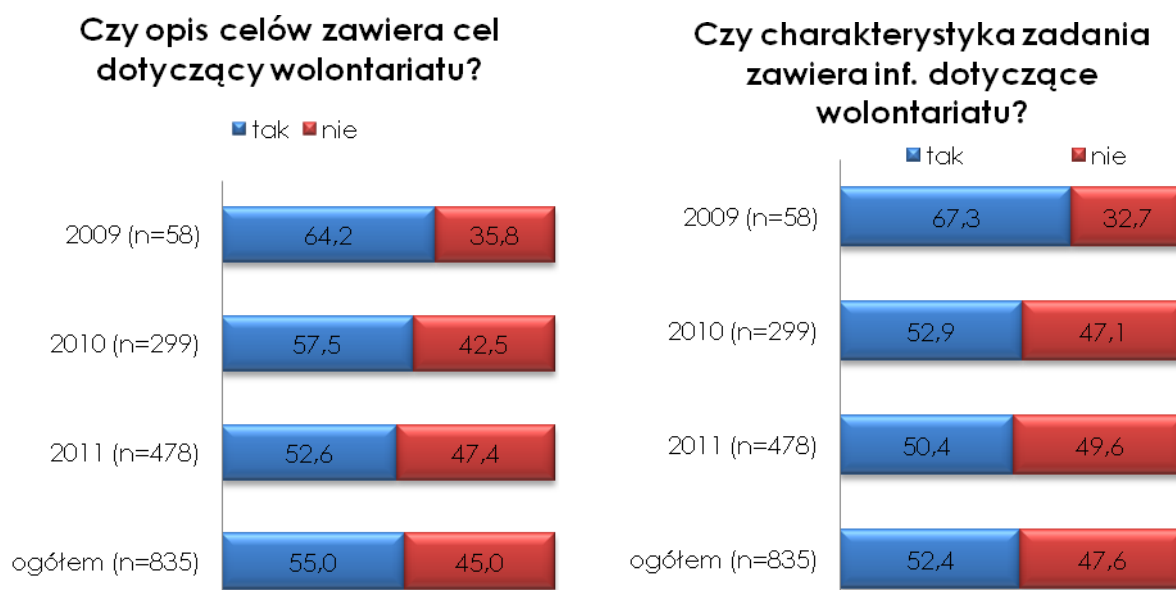
Kryteria strategiczne a faktyczny rozwój wolontariatu.

Wprowadzenie w 2010 i 2011 roku kryterium strategicznego w obszarze wolontariatu w PO FIO spowodowało, że wnioskodawcy zainteresowali się w większym stopniu taką formą pracy w projektach. Możliwość zdobycia dodatkowych punktów, tak ważnych przy tworzeniu list rankingowych w konkursach, przyczyniła się do znacznego zwiększenia liczby projektów realizowanych w obszarze wolontariatu. Wśród wniosków przyjętych do realizacji w 2009 roku tylko 58 dotyczyło wolontariatu. Rok później, kiedy działania skierowane na rozwój

wolontariatu mogły otrzymać dodatkowe 5 pkt., dotacje otrzymało aż 299 projektów tego typu. W Europejskim Roku Wolontariatu 2011 liczba wniosków dotyczących wolontariatu przyjętych do realizacji wzrosła do 487. Wprowadzenie kryterium strategicznego zdecydowanie wpłynęło na wzrost liczby projektów określanych jako wolontariackie.

Na podstawie danych statystycznych można jednak mówić wyłącznie o ilościowym wzroście liczby wniosków. W 2009 roku, przed wprowadzeniem kryterium strategicznego dotyczącego wolontariatu, 64,2% spośród wdrażanych projektów objętych badaniem miało wśród swoich celów choć jeden dotyczący wolontariatu. W 2010 roku cel taki chcieli osiągnąć 57,5% wnioskodawców, a w Europejskim Roku Wolontariatu 2011 – już tylko 52,6% (ilustruje to poniższy wykres). Również przygotowywana przez projektodawców charakterystyka zadania (fragment wniosku o takim tytule) w coraz mniejszym stopniu uwzględniała kwestie związane z wolontariatem – odpowiednio 67,3 % projektodawców w 2009; 52,9% w 2010 i 50,4% w 2011 roku.

Wykres 13, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

Powyższe dane pozwalają wnioskować, iż pomimo zwiększenia liczby projektów dotyczących wolontariatu w kolejnych latach realizacji PO FIO (liczby N przy kolejnych rocznikach) nie można zaobserwować, by projekty w większym stopniu uwzględniały wolontariat w opisie swoich celów czy też ogólnych charakterystyk zadania.

O kwestie wprowadzenia kryterium strategicznego i stopnia, w jakim przyczynia się do rozwoju wolontariatu zapytano w ankiecie CAWI skierowanej do projektodawców. Brakuje skrajnych opinii, najwięcej respondentów wskazało wartość 3 (średnią) – niemal 46%. Jedynie niecałe 6% respondentów uznało, że kryterium przyczynia się do rozwoju w dużym stopniu.

Jak Pan/i sądzi, w jakim stopniu kryterium strategiczne dotyczące wolontariatu przyczynia się do faktycznego rozwoju wolontariatu? Prosimy zaznaczyć na skali 1-5, gdzie 1 - w ogóle się nie przyczynia zaś 5 przyczynia się w bardzo dużym stopniu.

	N	%
1	19	8,6 %
2	37	16,75 %
3	101	45,71 %
4	51	23,08 %
5	13	5,89 %

Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 221

Wykres 14, źródło: CAWI

Badanie wskazuje, że organizacje często włączają wolontariat w zakres swoich działań po to, by otrzymać dodatkowe punkty i przesunąć się w rankingu PO FIO. Jak mówi o tym jeden z respondentów:

Ja sobie wymyśliłam, żeby złożyć się na książkę na temat innowacyjnych metod w animacji społecznej. I w momencie, gdy muszę sobie teraz do czegoś takiego dopisać jakichś wolontariuszy, bo inaczej nie dostanę punktów, a jak nie dostanę punktów to lecę w tej tabeli 10 stron, to ja szukam i np. będą promować ją tymi wolontariuszami?

Wolontariat jest traktowany niekiedy przedmiotowo, jako środek do osiągnięcia celu, pomoc w uzyskaniu dofinansowania projektu. Nie oznacza to jednak, że promowanie wolontariatu poprzez kryteria strategiczne jest niestusznym rozwiązaniem w PO FIO. Niejednokrotnie bowiem motywacja, jaką było otrzymanie dodatkowych punktów w konkursie, skutkowałą przekonaniem się projektodawców do wolontariuszy i późniejszą trwałą z nimi współpracą - nie tylko w projekcie, ale też po jego zakończeniu. Poniższy wykres prezentujący dane z badania CAWI pokazuje zestawienie argumentów, jakie podawano we wnioskach, aby uzasadnić konieczność otrzymania punktów za kryterium strategiczne. Najwięcej, bo niemal 62% respondentów wskazało wolontariat jako ważną ideę, którą należy promować. Kolejne wskazanie to nieco ponad 58% odpowiedzi, że wolontariat to szansa na rozwój organizacji. Niemal 55% respondentów zadeklarowało, że wolontariat traktowany był jako wkład własny do projektu, a 37% uznało, że dzięki włączeniu wolontariuszy udaje się obniżyć koszty realizacji

projektu. W tym ostatnim przypadku wolontariat może być traktowany jako środek do zdobycia dodatkowych punktów.

W jaki sposób w Państwa projekcie/ach PO FIO uzasadniali Państwo konieczność otrzymania punktów za kryterium strategiczne dotyczące wolontariatu? Proszę wziąć pod uwagę wszystkie wnioski, które Państwo składali. Można wskazać kilka odpowiedzi.

	n	%
Brak uzasadnienia - w 2009 roku nie było kryterium strategicznego	11	4,98 %
Wolontariat to wkład własny do projektu	120	54,3 %
Wolontariat do misji naszej organizacji	45	20,37 %
Wolontariat to środek do osiągnięcia celu naszego projektu	89	40,28 %
Wolontariat to ważna idea, którą należy promować	136	61,54 %
Wolontariat obniża koszty realizacji projektu	83	37,56 %
Wolontariat to szansa na rozwój osobisty	129	58,38 %
Inne, jakie?	7	3,17 %

Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 221

Wykres 15, źródło: CAWI

Analiza matryc logicznych wybranych projektów potwierdza powyższe wskazania dotyczące promocji wolontariatu. Projektodawcy kładli w swoich uzasadnieniach nacisk najczęściej na szeroką promocję tej idei - kampanie informacyjne, szkolenia wstępne, promocję postaw wolontariackich. Podkreślali, że realizując działania i osiągając cele projektu przyczynią się do upowszechniania wartości wolontariackich. Oto fragment wniosku:

Projekt jest ukierunkowany na rozwój wolontariatu – w szczególności: promocję wartości wolontariatu i korzyści z niego płynących – kreowanie mody na wolontariat (zgodnie z I Priorytetem Krajowego Planu Działania dla ERW 2011). (PO FIO 2011 3365)

Część projektodawców rozumiała spełnianie kryterium strategicznego jako rozwój wolontariatu poprzez wprowadzenie systemu specjalistycznych szkoleń dla wolontariuszy, przygotowanie kadry koordynatorów w placówkach, które chcą przyjmować wolontariuszy, tworzenie centrów wolontariatu lub klubów wolontariusza. Oto przykłady tego rodzaju podejścia:

W ramach projektu planowane jest przeprowadzenie akcji promocyjnej projektu połączonej z propagowaniem idei wolontariatu i Europejskiej Stolicy Kultury. Promocja będzie skupiała się na rozwieszeniu plakatów informacyjnych w różnych częściach

miasta, dystrybucji ulotek informacyjnych, newsletterze, stronie internetowej. (PO FIO 3057)

Zaangażowanie się społeczne stowarzyszenia to szansa na promocję wolontariatu zwłaszcza wśród młodych mieszkańców miasta. Dobre praktyki pokazują, że podczas realizacji projektów stowarzyszenie nabywa nową wiedzę, umiejętności i doświadczenia. Wiedza warsztatowa ma wytyczyć wspólne cele, działania Centrum Wolontariatu i wolontariusza tak, by świadczona praca była realizowana profesjonalnie. (...) Proponowany projekt będzie początkiem zaistnienia wolontariatu na terenie miasta i powiatu sokołowskiego z możliwością powiększenia swojego potencjału ludzkiego. (PO FIO 2011, 1315)

Projekt zakłada bezpośrednio wsparcie szkoleniowe osób chętnych do pracy w charakterze wolontariuszy, oraz wsparcie wolontariuszy współpracujących ze stowarzyszeniem poprzez zwiększenie ich wiedzy i umiejętności przy realizacji zadań publicznych oraz promując wolontariat w organizacjach non – profit. Zakładamy również wsparcie szkoleniowe organizacji pozarządowych chcących włączyć się do pracy z wolontariuszami. (PO FIO 2011, 479).

Być może wskutek mniejszej znajomości zagadnień związanych z tworzeniem projektów, w części wniosków składanych w ramach Priorytetów I i III wolontariat został dodany do projektu z pominięciem logiki projektu PCM; np. wpisano go w cele projektu lub jego rezultaty, a udział wolontariuszy nie został zaplanowany w działaniach projektu, ani nawet w zarządzaniu nim. W „Zasadach przyznawania i rozliczania dotacji w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich” na rok 2010 i 2011 wyjaśniono definicję kryterium strategicznego dla projektów nakierowanych na rozwój wolontariatu: *Projekty ukierunkowane na rozwój wolontariatu poprzez działania edukacyjne (zarówno dla organizacji w celu pozyskiwania wolontariuszy, jak również dla samych wolontariuszy), promocyjne, aktywizujące*²³. Biorąc jednak pod uwagę uzasadnienie dotyczące tego kryterium strategicznego przytoczane we wnioskach przez projektodawców, być może nie jest jednoznaczne, co jest działaniem faktycznie rozwijającym wolontariat. Świadczy o tym fakt, że wnioskodawcy starali się o uzyskanie punktów strategicznych wykazując np. bezpłatną pracę księgową organizacji, czy też jedynie pracę członków zarządu,

²³ „Zasady przyznawania i rozliczania dotacji w ramach programu operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich”, strona 30 w roku 2010 oraz 32 w roku 2011

interpretowaną jako wolontariat od czasu nowelizacji ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dziennik Ustaw Nr 96, pozycja 873, z późniejszymi zmianami). Oto przykładowy wniosek:

Na potrzeby projektu dwóch członków stowarzyszenia (...) przeprowadzi warsztaty podstawowej obsługi komputera dla uczestników projektu (umowa wolontariacka/porozumienie o współpracy. (PO FIO 1200).

Kryterium było inaczej punktowane w roku 2010 i w roku 2011. W roku 2010 można było otrzymać 0 lub 5 punktów. Natomiast w 2011 zastosowano skalę od 0 do 6, gdzie najmniej można było otrzymać 0,5 punktu. Zmiana w punktacji jest oceniana pozytywnie przez badanych projektodawców. Punktacja na zasadzie (spełnia – nie spełnia) w roku 2010, zdaniem asesora, mogła bowiem prowadzić do nadużyć:

Czy projekt jest nastawiony na rozwój wolontariatu? Bardzo często oferenci zaznaczali, praktycznie w większości przypadków, że jest. I wystarczało, że ktoś angażował trzech wolontariuszy do trzymania butelek z wodą na konferencji i to już znaczyło, że to jest nastawione na rozwój wolontariatu.

Zmiana w tym zakresie w roku 2011 jest więc korzystna. Jednocześnie trudnością okazał się brak dokumentu (publicznie dostępnego), który jednoznacznie wskazywałby, jakiego typu działania jak są punktowane. Ocenę pozostawiono asesorom. Podczas szkolenia dla projektodawców w ogólny sposób sformułowano zasady przyznawania punktów za rozwój wolontariatu, o czym świadczą słowa asesora:

W zeszłym roku, czy tam dwa lata temu, było takie duże szkolenie, gdzie jeszcze dostaliśmy jakieś materiały do tego (zasady przyznawania punktów strategicznych – OE). Ale to tak naprawdę to jest tak, że każdy i tak ocenia według nie wiem... czy sumienia swojego. Czynniki ludzki ma tu ogromne znaczenie i z tym się trzeba pogodzić lub nie, inaczej tego się pogodzić nie da.

Każdy z asesorów więc musiał dopracować system oceniania w oparciu o własne przekonania. Rozmówca próbował poradzić sobie z tym problemem w następujący sposób:

Ja tu widzę dwa obszary: po pierwsze takie działania, które zmierzają do tego, żeby w realny sposób zwiększyć liczbę angażujących się wolontariuszy i to jest taka

kategoria, która jest mierzalna.(...) Natomiast drugi obszar, który widzę w tych kategoriach, to jest mniej mierzalny zdecydowanie. (...)To kwestia tego, że będziemy jakby oddziaływać na świadomość i wiedzę, czyli będziemy szkolić wolontariuszy. Albo będziemy szkolić organizatorów wolontariatu.

Analiza wybranych wniosków projektowych pokazuje jednak, że rzeczywistość projektów wolontariackich jest dużo bogatsza, złożona. I kategoryzacja zaproponowana przez asesora może nie wystarczyć.

W badaniu poproszono także projektodawców, by ocenili, w jakim stopniu kryteria przyznawania punktów za „wolontariat” są dla nich jasne. Odpowiedź ilustruje poniższy wykres:

Prosimy ocenić w jakim stopniu zasady przyznawania punktów za "wolontariat" w projektach PO FIO są jasne?

	N	%
zupełnie niejasne	10	4,55 %
raczej niejasne	28	12,73 %
ani jasne, ani niejasne	35	15,91 %
raczej jasne	104	47,28 %
w pełni jasne	29	13,19 %
nie zetknąłem/ęłam się z zasadami przyznawania punktów - nie znam zasad przyznawania punktów	14	6,37 %

Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 220

Wykres 16, źródło: CAWI

Niemal połowa (47,28%) uważa je za *raczej jasne*. Ale niemal 18% nie zna ich (suma dwóch pierwszych odpowiedzi). Powyższe dane, w połączeniu z opiniami zebranymi podczas wywiadów, wskazują, że stanowi to dla projektodawców problem. Tak mówi o tym jedna z osób:

I jak ja dostaję oceny, które się wahają od 50 do 100% punktów, które mogę dostać, to coś tu nie gra. Nie może tak być, kiedy np. jeden ekspert dał 1/3 punktów, a drugi „maksą”. To jest różnica, tak? Albo ktoś dał 0, a drugi dał „maksą”. Przepraszam bardzo, w tym wypadku FIO, w ogóle te oceny eksperta [asesora – red. OE] są nieadekwatne.

W badaniu CAWI zapytano projektodawców, czy są za utrzymaniem kryterium strategicznego, czy też poparliby pomysł (który pojawił się podczas badań jakościowych), aby dla wolontariatu stworzyć osobny Priorytet w ramach Programu. Zastosowano tu pytanie dychotomiczne – zatem respondent musiał opowiedzieć się za jedną z dwóch

zapropionowanych opcji. Jednak z poniższego wykresu wynika, że wśród badanych nie ma wyraźnej preferencji. Mimo, iż procentowo przeważa opinia o pozostawieniu kryterium strategicznego, to odpowiedzi za ustanowieniem oddzielnego Priorytetu także są liczne.

Poniżej prezentujemy dwa zdania na temat PO FIO. Prosimy wybrać to, z którym się Pan/i bardziej identyfikuje:

	n	%
Kwestia wolontariatu powinna być osobnym priorytetem, a nie wzmocniana kryterium strategicznym.	96	43,44 %
Kryterium strategiczne dotyczące wolontariatu powinno zostać utrzymane.	125	56,57 %

Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 221

Wykres 17, źródło: CAWI

Analiza danych oraz opinia eksperta na temat tego zagadnienia pozwalają na wniosek, iż wydzielenie Priorytetu dla wniosków nastawionych na rozwój wolontariatu, przy jednoczesnym zachowaniu kryterium strategicznego dla 4 pozostałych Priorytetów PO FIO, powinno być korzystne. Należałoby jednak wtedy rozważyć modyfikacje zapisu i oceny kryterium strategicznego.

W przypadku zastosowania powyższego rozwiązania zakres jego punktacji mógłby być mniejszy (np. 0-3 pkt), a każdy kolejny punkt opisany tak, aby przyznawanie punktacji było jednoznaczne dla asesorów i wnioskodawców. Zmniejszenie wartości liczbowej punktów za spełnianie tego kryterium jest o tyle ważne, że obecnie punkty te stanowią znaczącą część w ogólnej liczbie punktów. Ich zmniejszenie mogłoby służyć wyłonieniu projektów, które faktycznie służą rozwojowi wolontariatu. Wydzielenie Priorytetu natomiast pozwala rywalizować projektom, których cele i rezultaty są bezpośrednio nakierowane na rozwój wolontariatu.

W przypadku, gdyby Zamawiający nie uznał za zasadne wprowadzenie osobnego Priorytetu, kryterium strategiczne powinno zostać utrzymane w formie 6 punktowej skali. Należałoby jednak zadbać, aby każdy z poziomów punktacji został precyzyjnie opisany oraz także wyraźnie zaznaczyć, kiedy i jakiej wysokości punkty otrzymują projekty, które co prawda uwzględniają działania wolontariackie w postaci zarządzania projektem (np. koordynacja czy księgowość) ale nie promują dalszego rozwoju wolontariatu. Punktacja na poziomie 0,5 mogłaby być zachowana dla tego typu projektów.

Podsumowując kwestię kryterium strategicznego i jego wpływu na projekty z obszaru wolontariatu należy stwierdzić, że jego wprowadzenie znacząco wpłynęło na liczbę składanych wniosków dotyczących wolontariatu. Jednak w odniesieniu do jakości projektów

już nie można wskazać bezpośredniego przełożenia. Jednym z problemów okazała się sama konstrukcja kryterium, a przede wszystkim brak jasnych kryteriów oceny poszczególnych działań w projektach. Warto w tym miejscu zauważyć, że działalność statutowa nieco ponad ¼ spośród 835 organizacji, które złożyły projekty, przewidywała wolontariat. Widać więc, że kryterium stało się zachętą dla znacznie większej liczby pozostałych organizacji, których celem statutowym nie jest wolontariat, by realizować projekty dotyczące wolontariatu.

Opinie na temat wdrażania projektów

Realizacja projektów wolontariackich związana jest również z aspektami wdrażania Programu Operacyjnego, a więc np. kontaktu z operatorem Programu. Powodzenie w realizacji projektów zależy bowiem z jednej strony od projektodawcy (jego zasobów, doświadczeń i kompetencji) ale i od instytucji wdrażającej PO FIO, czyli MPiPS.

Respondenci, w CAWI, w zdecydowanej większości uznali procedurę aplikowania ośrodki PO FIO za odpowiednią.

Prosimy dokończyć zdanie: *Procedurę aplikacji do PO FIO uważam za:*

	N	%
zbyt trudną	38	15,52 %
Odpowiednią	195	79,6 %
zbyt łatwą	0	0,0 %
trudno powiedzieć	12	4,9 %

Źródło CAWI: Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 245

Wykres 18, źródło: CAWI

Formalna strona projektów realizowanych w ramach PO FIO również nie sprawiała trudności zdecydowanej większości projektodawców. Większość badanych wyrażała się pozytywnie na temat kontaktów z MPiPS oraz była przekonana, że sprawozdawczość nie rodzi trudności. Szczegóły widać w poniższej tabeli.

Poniżej, w tabeli, przedstawiamy kilka zdań na temat realizacji PO FIO. Prosimy o ocenę każdego z nich na podanej skali.

	zdecydow anie się zgadzam	raczej się nie zgadzam	ani się zgadzam, ani nie zgadzam	raczej się zgadzam	zdecydow anie się zgadzam	N
Kontakt z MPIPS spełnił nasze potrzeby.	14 (6,37 %)	24 (10,91 %)	27 (12,28 %)	94 (42,73 %)	61 (27,73 %)	220
Przyznawane punkty przez asesorów budziły wątpliwości.	32 (14,55 %)	64 (29,1 %)	54 (24,55 %)	53 (24,1 %)	17 (7,73 %)	220
Sprawozdawczość w PO FIO jest skomplikowana.	65 (29,55 %)	94 (42,73 %)	24 (10,91 %)	27 (12,28 %)	10 (4,55 %)	220
Nikt nie sprawdza efektów zrealizowanych działań w projekcie.	80 (36,37 %)	89 (40,46 %)	34 (15,46 %)	11 (5,0 %)	6 (2,73 %)	220

Tabela 1, źródło: CAWI

Niejednoznaczne są natomiast opinie na temat punktów przyznawanych w ocenie wniosków przez asesorów. W sumie 43,65% respondentów uznało, że nie budziły one wątpliwości, jednak niemal 32% wyraziła przeciwną opinię, zaś prawie 25% wstrzymała się od wydania opinii na ten temat. Dla uczestników wywiadów grupowych nie do końca były też jasne zasady przyznawania punktów np. w obszarze kryterium strategicznego, o czym pisano powyżej.

Podczas wywiadów grupowych emocje budziły zwykle pytania, czy wnioskodawcy wiedzieli, co powinni poprawić we wnioskach, czy uzyskali informacje zwrotne w przypadku nieotrzymania dofinansowania. Podczas wywiadu w Krakowie jeden z uczestników, który wcześniej pracował jako asesor, podpowiadał pozostałym osobom, iż mogą zwrócić się z prośbą o szczegółową ocenę asesorów wraz z wyjaśnieniem punktacji. Uczestnicy nie wiedzieli, że jest taka możliwość w Programie. Nie otrzymali wcześniej także informacji o tym, co było oceniane najniżej, ani jakie aspekty należy poprawić we wniosku. Potwierdza to poniższy wykres. Na 127 osób, które nie otrzymały dofinansowania, 72 deklarowało, że nie miało informacji, co należy poprawić. 55 osób otrzymało takie informacje.

Czy w przypadku odrzucenia Państwa wniosku do PO FIO otrzymali Państwo jasną odpowiedź o przyczynach odmowy?

	N	%
Tak, dostaliśmy jasną odpowiedź co mamy poprawić	33	13,47 %
Tak, dostaliśmy odpowiedź, ale nie było dla nas jasne co mamy poprawić	22	8,98 %
Nie, nie otrzymaliśmy jasnych informacji co należy zmienić	72	29,39 %
Nie dotyczy - otrzymaliśmy dofinansowanie	118	48,17 %

Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 245

Wykres 19, źródło CAWI

Trudnością w PO FIO, zgłoszoną przez uczestników wywiadów jest sprawdzanie efektów zrealizowanych działań. Sprawozdawczość obejmuje przede wszystkim rozliczanie i kontrolę wydawania rozliczanych środków. Efekty merytoryczne opisywane i dokumentowane są w sprawozdaniu, nie ma natomiast wymogów dotyczących ewaluacji projektów, co pomogłoby na przykład w ocenie stopnia realizowania zakładanych w projekcie celów.

W celu poznania trudności, z którymi projektodawcy stykali się realizując projekty wolontariacie zostali oni poproszeni o zweryfikowanie czy wymienione w ankiecie sytuacje trudne miały miejsce w ich projektach. Większość z nich (ponad 62%) zadeklarowała, że nie miała trudności z rekrutacją osób chętnych do pracy wolontariackiej, ani z motywacją pracujących z nimi wolontariuszy. Pojawiły się jednak inne problemy – wśród nich głównie trudność w utrzymaniu działań wolontariackich po zakończeniu projektu (prawie 44% respondentów)

Czy któreś z wymienionych poniżej trudności dotyczyły Państwa projektu/ów z PO FIO? Prosimy o uwzględnienie wszystkich projektów wolontariackich realizowanych w ramach PO FIO.

	Tak	Nie	Nie dotyczy	N
Trudność z rekrutacją osób chętnych na wolontariuszy	54 (24,22 %)	140 (62,79 %)	29 (13,01 %)	223
Niska motywacja osób, które zgłosiły się jako wolontariusze	48 (21,53 %)	139 (62,34 %)	36 (16,15 %)	223
Trudność w utrzymaniu działań wolontariackich po zakończeniu projektu	98 (43,95 %)	79 (35,43 %)	46 (20,63 %)	223
Trudność w rozwinięciu działań wolontariackich poza projekt	95 (42,61 %)	86 (38,57 %)	42 (18,84 %)	223

Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 223

Tabela 2, źródło: CAWI

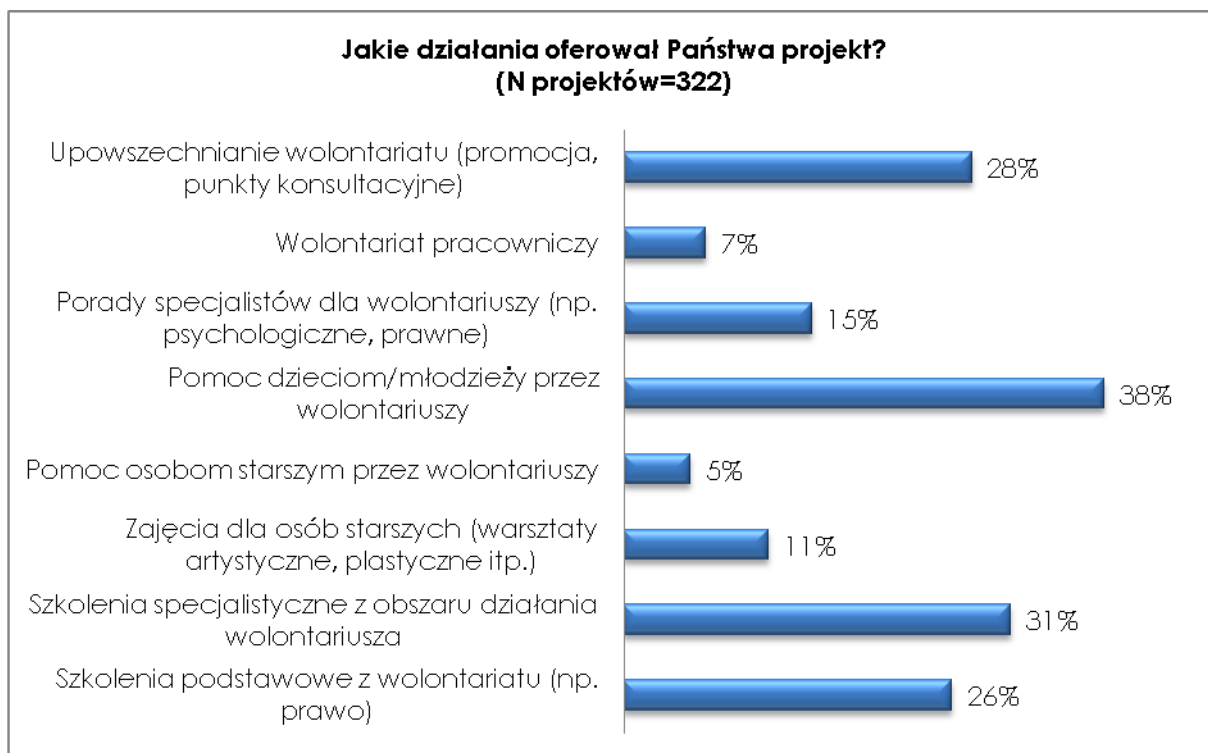
Z badania CAWI wynika również, że głównymi trudnościami przy realizacji projektów jest zapewnienie trwałości działań. Potwierdzają to dane zebrane podczas wywiadów. Znaczna część respondentów oceniała, że PO FIO nie sprzyja trwałości działań w obszarze

wolontariatu. Zapewnienie jej wymaga bowiem długofalowych działań, które nie są możliwe do przeprowadzenia w zakładanych przez PO FIO krótkich projektach (najdłuższy okres realizacji to realnie rok i dwa miesiące). Ponadto, wnioski, które stanowią propozycję kontynuacji działań nie są w żaden sposób premiowane, co również podnosi ryzyko zaprzestania wypracowanych podczas projektów rezultatów. Ponadto, jak wynika z doświadczeń badanych, zdarza się, że wniosek, który dostaje wysokie punkty w jednym roku, w kolejnym – oceniany jest nisko. Czynniki te również utrudniają długofalowe planowanie działań. Trudności w rozwijaniu działań wolontariackich poza projektem dotyczą przede wszystkim mniejszych organizacji, którym brakuje środków i infrastruktury na dodatkowe, aktywności.

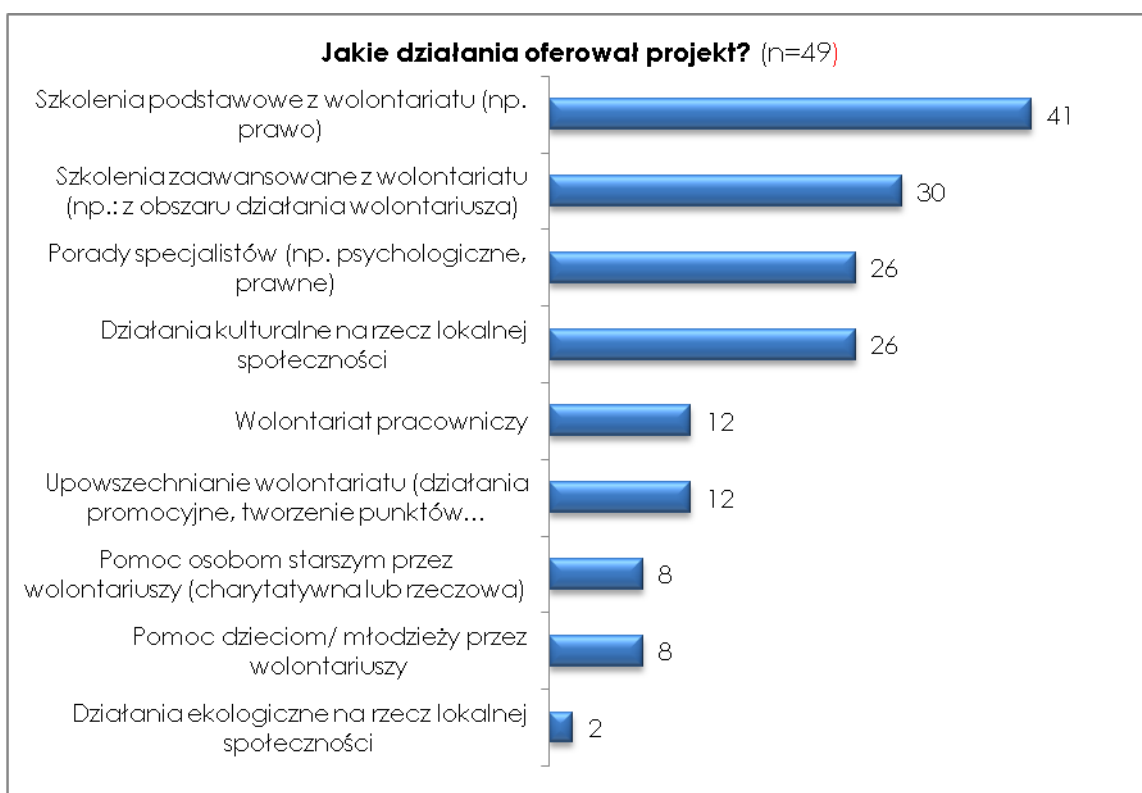
Rodzaje realizowanych działań projektowych

Opinie projektodawców na temat działań, które są możliwe do realizacji w ramach PO FIO, były zróżnicowane. Część z nich wyrażała przekonanie, że FIO jest Programem, który umożliwia zrealizowanie różnych pomysłów związanych z wolontariatem, także tych, które często już wcześniej sprawdzały się w ich organizacjach. Ceniono zatem możliwość „wplątania” wolontariatu w różnego rodzaju projekty (we wszystkich Priorytetach). W badaniu CAWI beneficjenci wśród działań związanych z wolontariatem, które oferowały ich projekty, wymieniali najczęściej: pomoc dzieciom i młodzieży przez wolontariuszy (38%) oraz działania wspierające samych wolontariuszy – szkolenia specjalistyczne z obszaru ich działalności (31%) lub z zakresu samego wolontariatu (26%). Duży udział miały także działania nakierowane na upowszechnianie samej idei wolontariatu – 28% respondentów deklarowało, że zajmowało się w ramach projektu promocją, tworzeniem punktów konsultacyjnych itp.

Wykres 20, źródło: CAWI

Beneficjenci w badaniu telefonicznym CATI jeszcze częściej wymieniali działania bezpośrednio wspierające ich jako wolontariuszy – szkolenia podstawowe z wolontariatu (41 osób), szkolenia z obszaru działania wolontariusza (specyficzne dla tematyki wolontariuszy w różnych sektorach) (30 osób). Stosunkowo często projekty obejmowały specjalistyczne porady (realizowane przez wolontariuszy) lub działania kulturalne na rzecz lokalnej społeczności (wskazywane przez 26 osób). Po 12 respondentów wskazało, że w ich projektach miał miejsce wolontariat pracowniczy i upowszechniano ideę wolontariatu.

Wykres 21, źródło: CATI

Powyższe statystyki pokazują, że Program daje możliwości szerokiego wachlarza działań wolontariackich. Nie było sytuacji, w której respondenci przyznali, że mieli pomysł na wolontariat, który nie był do zrealizowania w ramach PO FIO.

IV. OBRAZ WOLONTARIATU OSÓB STARSZYCH W PROJEKTACH PO FIO.

W tym obszarze przedstawione zostaną dane na temat form wolontariatu osób starszych w projektach finansowanych z PO FIO. Zaprezentowane zostaną formy, które najczęściej on przyjmuje, działania które obejmuje oraz trudności, na jakie napotyka. W efekcie Wykonawca podjął się sformułowania wniosków i rekomendacji, dotyczących działań, które mogą w szczególny sposób sprzyjać rozwojowi wolontariatu osób starszych.

O poziomie rozwoju wolontariatu świadczy między innymi różnorodność grup wiekowych oraz społecznych angażujących się w dobrowolne i nieodpłatne działania na rzecz innych. W europejskiej literaturze poświęconej działalności wolontariackiej nie ma zgodności co do tego, jak zakończenie aktywności zawodowej wpływa na skłonność do działalności wolontariackiej. Z jednej strony, przedstawiane są tezy, iż przejście na emeryturę, a w konsekwencji większa ilość czasu wolnego, sprzyja aktywności społecznej. Z drugiej strony jednak, badania wskazują, iż aktywność zawodowa sprzyja także aktywności w innych obszarach życia. Zakończenie pracy zawodowej może także rodzić ryzyko wycofania się z wolontariatu. Warto zauważyć, iż często barierą aktywności nie jest sam wiek, ale pojawiające się w tym okresie natężenie czynników niesprzyjających zaangażowaniu – np. gorszy stan zdrowia, przeciętne niższe wykształcenie niż w innych grupach wiekowych, osamotnienie.²⁴ W Polsce wolontariat pozostaje w przeważającym stopniu domeną ludzi młodych, zaangażowanie osób starszych w tego rodzaju aktywność pozostaje w skali kraju marginalne. Można co prawda w ostatnich latach zauważyć wzrost aktywności seniorów (np. dzięki Uniwersytetom Trzeciego Wieku), jednak w wolontariat angażuje się jedynie 10% osób powyżej 55 roku życia²⁵. Problem ten zauważają także osoby, które pracują przy obsłudze i ocenie Programu Operacyjnego PO FIO:

To jest generalnie z punktu widzenia socjologicznego ogromna praca do wykonania, jakby „zagospodarowania” wolontariatu takich osób, którymi mało kto się zajmuje.

Z badań CBOS wynika, iż w Polsce jest dość wyraźny stereotyp wolontariusza jako osoby zdecydowanie młodej, dobrze sytuowanej, wykształconej. Takie postrzeganie wolontariatu nie sprzyja jego szerokiemu upowszechnieniu, zwłaszcza w grupach, które z takim jego wizerunkiem nie będą się utożsamiać (np. wśród seniorów). Wspomniała o tym w badaniu

²⁴ <http://www.isp.org.pl/uploads/pdf/1726605307.pdf>, s.77-78

²⁵ <http://civicpedia.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/raporty/zaangazowanie2010.pdf>

także jedna z respondentek, zajmująca się projektem skierowanym do starszych wolontariuszy:

My mieliśmy niezły problem z tym, żeby ich do nas zrekrutować. Ale udało się, mamy w ogóle nadkomplety. Natomiast trzeba było przetamać tę pierwszą barierę, oni się boją, że się ośmieszą, boją się, że na tle młodych będą nieporadni, że za młodymi nie nadążą po prostu.

Osoba starsza – emeryt – traktowana jest także zazwyczaj jako potencjalny beneficjent wolontariatu – uzyskujący, a nie oferujący pomoc. Ponadto, osoby starsze nie są zachęcane do pracy społecznej, rzadko kieruje się do nich prośby o pomoc, pokazując jak przydatną rolę mogą odegrać w społeczeństwie. Brakuje kompleksowych działań zachęcających osoby z tej grupy wiekowej do pracy społecznej. Obszar ten wymaga zatem wsparcia, a inwestycje w niego mogą przynieść znaczące korzyści długofalowe. Badania i analizy wskazują, iż wolontariat osób starszych przynosi szereg pożytków zarówno beneficjentom, którzy mogą korzystać z wiedzy, doświadczenia i czasu starszych osób, jak i samym wolontariuszom. Dokument „Rola wolontariatu w polityce społecznej” wskazuje znaczenie wolontariatu dla mobilizowania potencjału osób dotkniętych wykluczeniem, zwiększania poczucia bycia potrzebnym, a także zmiany stereotypowego postrzegania tych osób przez społeczeństwo jako jednostek będących wyłącznie beneficjentami pomocy. Jako aktywność wspierająca godne starzenie się oraz solidarność międzypokoleniową ma odgrywać istotną rolę w realizacji inicjatyw w ramach Europejskiego Roku Wolontariatu²⁶.

Kwestia wolontariatu seniorów sporadycznie pojawia się jednak w dokumentach Strategicznych i Programowych. W Krajowym Planie Działań dla Europejskiego Roku Wolontariatu 2011, zaznaczono jednak, że komunikacja mająca na celu upowszechnianie idei wolontariatu, choć kierowana do ogółu społeczeństwa, w szczególnym stopniu uwzględnia młodzież i osoby starsze. Kampania kierowana do osób starszych miała być nastawiona na działania bezpośrednie oraz potencjalnych partnerów, takich jak portal ops.pl czy Uniwersytet Trzeciego Wieku²⁷.

Wśród 42 działań finansowanych przez Komisję Europejską w Polsce za pośrednictwem MPIPS i wymienionych w KPD dla ERW 2011 pojawiają się tu jedynie dwa działania skierowane do

²⁶

http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fferw2011.gov.pl%2Fstatic%2Fupload%2Fkonkluzje_wolontariat_konsultacje-9052011-pl.doc&ei=92JIUO2wBYXGtAbSmlHAAw&usg=AFQjCNGioJGgDM35ouMW-s6RAkha-2Jyqg&sig2=jQ3vdlPjWLMN_aGSUHPI8g

²⁷ http://www.pozYTEK.gov.pl/files/Biblioteka/PD_ERW_2011_KSE.pdf,s.31.

seniorów: Promocja inicjatyw typu „Uniwersytet sztuki III wieku” - promocja wolontariatu wśród nauczycieli akademickich oraz Forum III Wieku (konferencja o starzejącym się społeczeństwie).

W zapisach Programu Operacyjnego FIO, wolontariat seniorów przywołany jest tylko raz – w opisie Priorytetu III – „Integracja i aktywizacja społeczna”. Zabezpieczenia społeczne. Jednym z wymienionych obszarów wsparcia jest *Aktywizacja ludzi starych, integracja międzypokoleniowa – w szczególności rozwijanie form uczestnictwa ludzi starych, wzmacniających ich podmiotowość społeczną w środowisku lokalnym, rozwój solidarności międzypokoleniowej, działania integrujące seniorów i młodych, wykorzystujące różne potencjały tych dwóch grup społecznych*. Zapisy programowe nie precyzują jednak sposobów realizacji celów, trudno także znaleźć udostępnione dobre praktyki z obszaru wolontariatu starszych. Ramy formalne nie skłaniają zatem do szczególnego rozwijania wolontariatu wśród tej grupy społecznej.

Badanie CAWI pokazuje, że wolontariat osób starszych także przez projektodawców nie postrzegany jako priorytetowy. Na pytanie, jaki typ działań wolontariackich powinien być szczególnie promowany przez Program Operacyjny FIO, najliczniejsza grupa (ponad 50% respondentów) wskazała na wolontariat osób młodych, czyli formę także w tej chwili najbardziej potrzebną. Wolontariat osób starszych został uznany za kluczowy i wymagający upowszechnienia na drugim miejscu, przez 28% badanych.

Na obecnym etapie, jaki typ działań wolontariackich powinien być szczególnie promowany przez Program Operacyjny?

	n	%
Wolontariat osób młodych	111	50,23 %
Wolontariat osób starszych	62	28,06 %
Wolontariat pracowniczy	22	9,96 %
Żaden	7	3,17 %
Inny typ - jaki?	19	8,6 %

Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 221

Wykres 22, źródło: CAWI

Z drugiej strony jednak, powszechne jest przekonanie, iż seniorzy mogą być wolontariuszami. W ankiecie CATI na pytanie: *Czy osoby starsze, nieaktywne zawodowo, Pana/i zdaniem mogą być wolontariuszami?* Twierdząco odpowiedzieli wszyscy badani (N=60).

Podobne przekonanie wyrażały także właściwie wszystkie osoby uczestniczące w wywiadach (zarówno projektodawcy, jak i beneficjenci). Podkreślali korzyści płynące z tego rodzaju aktywności dla seniorów: poczucie satysfakcji, wzrost poczucia własnej wartości. Jak wynika

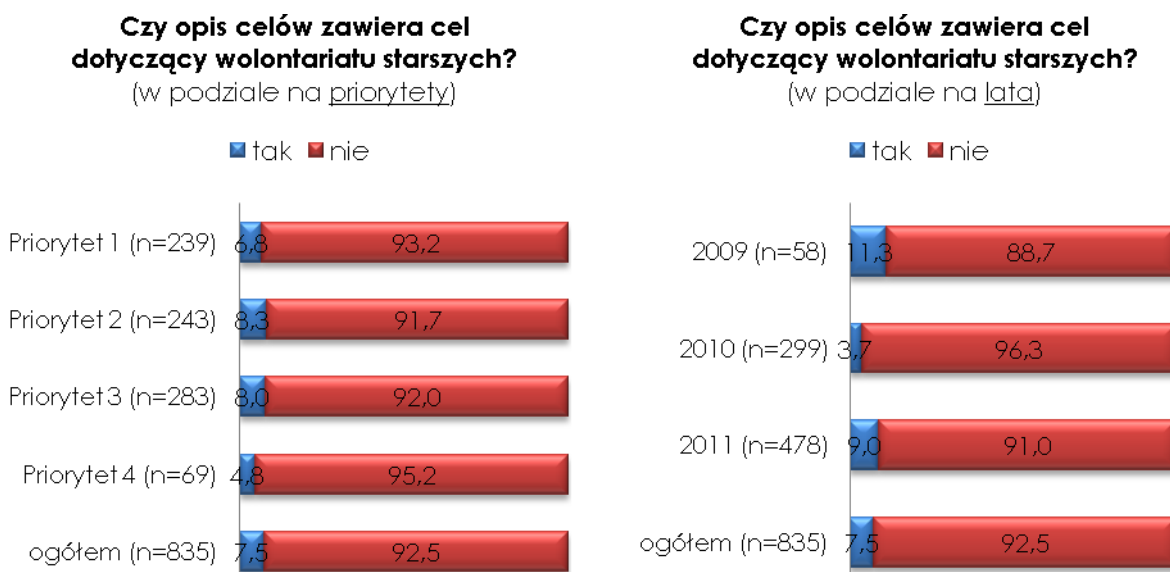
z rozmów z projektodawcą projektu skierowanego do osób starszych oraz starszym wolontariuszem, niekiedy jednak starsze osoby mają silne bariery przed zaangażowaniem się w taką aktywność, wynikającą przede wszystkim z braku informacji o dostępnych możliwościach, jak i braku wiary we własne kompetencje. Warto także zauważyć, iż część osób starszych jest zaangażowana w prace społeczne lub gotowa je podjąć, ale nie zna lub nie posługuje się pojęciem wolontariatu, które kojarzy z innymi grupami społecznymi. Obrazuje to doświadczenie jednego z projektodawców, w który w ankiecie CAWI opisał:

Z mojej praktyki animatora oraz przeprowadzonego na potrzeby oferty do PO FIO, badania wśród 100 ankietowanych w wieku 60 - 80 lat wynika że: ponad 70% uważa „wolontariat” za aktywność dla osób młodych, ale w dalszych, inaczej postawionych pytaniach deklaruje chęć niesienia pomocy przede wszystkim dzieciom pozbawionym opieki rodzicielskiej - 45%, osobom niepełnosprawnym - 7%, dzielenia się zdobytą wiedzą/doświadczeniem zawodowym lub umiejętnościami - 35%. Tylko 9% uważa że nie - bo sami potrzebują pomocy. 3% to niezdecydowani.

Należy zatem zwrócić szczególną uwagę na komunikację w działaniach upowszechniających wolontariat seniorów – jasne tłumaczenie, czym jest tego typu aktywność oraz kto może ją podejmować.

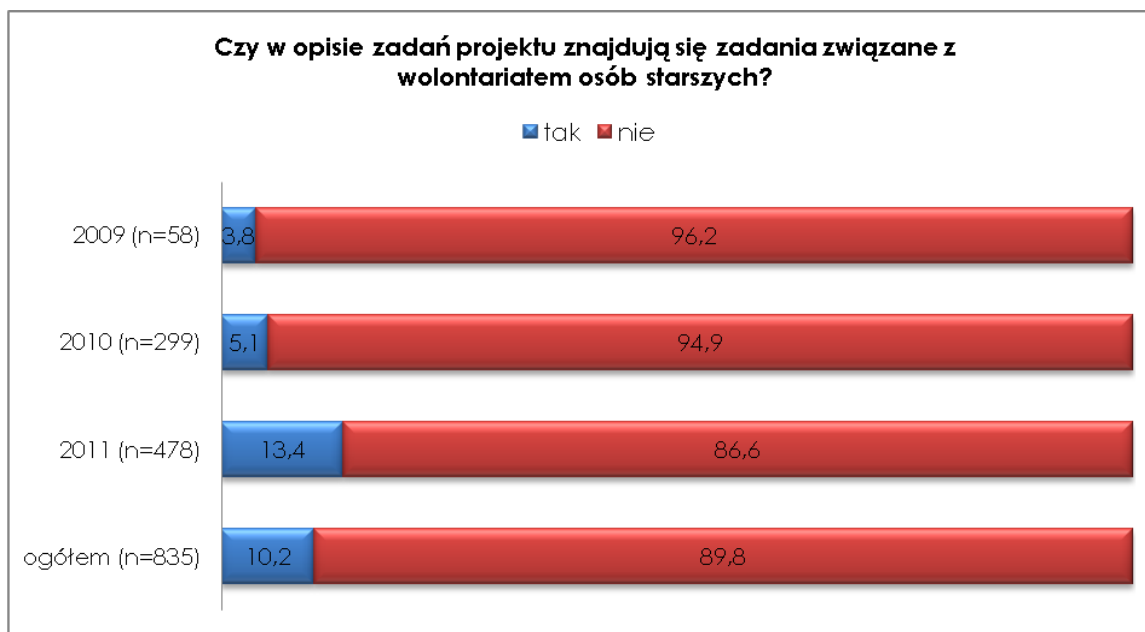
Wolontariat seniorów w projektach finansowanych z PO FIO

Analiza wniosków z lat 2009-2011 dowodzi, że bardzo niewielki odsetek projektów zawierał cele związane z wolontariatem osób starszych (średnio dla trzech lat tylko 7,5%). Jak widać na poniższych wykresach tendencja ta utrzymywała się w ramach wszystkich czterech Priorytetów (w żadnym z nich odsetek projektów skierowanych na wolontariat starszych nie przekroczył 10%). Niewielkie zmiany zachodziły także w czasie. Choć zwraca uwagę szczególnie niski odsetek projektów nakierowanych na wolontariat osób starszych w 2010 roku.

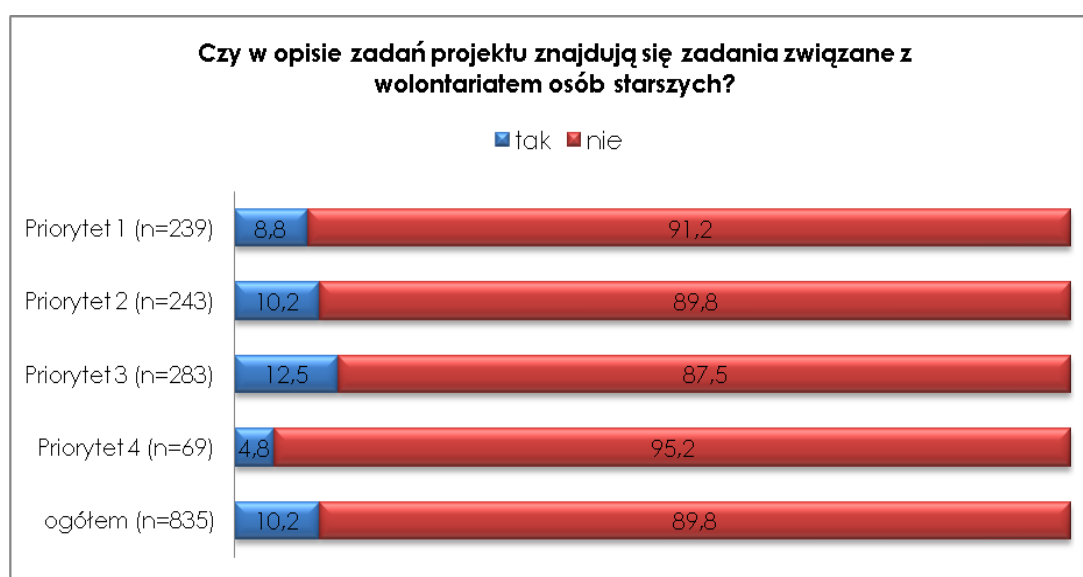
Wykres 23, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

Nieco większy odsetek projektów (choć tylko niewiele ponad 10%) zawierało zadania związane z wolontariatem osób starszych. Na poniższym wykresie widać jednak tendencję wzrostową na przestrzeni omawianych trzech lat – w 2009 roku odsetek ten wynosił 3,8%, w 2010 roku wzrósł do 5,1%, a w 2011 roku aż to 13,4%. Jest to odwrotny trend niż w całej populacji w kwestii działań wolontariackich. Omawiany wzrost może być konsekwencją zmian w świadomości i upowszechniania się wiedzy na temat zapotrzebowania i korzyści płynących z zaangażowania osób starszych w wolontariat.

Wykres 24, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

Największy odsetek projektów zawierających zadania związane z wolontariatem osób starszych (12,5%) realizowano w latach 2009-2011 w ramach Priorytetu III – „Integracja i aktywizacja społeczna. Zabezpieczenie społeczne”. Jest to zrozumiałe, gdyż w ten obszar wpisują się np. angażujące seniorów projekty dotyczące integracji międzypokoleniowej. Najmniej projektów związanych z wolontariatem starszych (4,8%) realizowano natomiast w ramach Priorytetu IV- „Rozwój przedsiębiorczości społecznej”.

Wykres 25, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

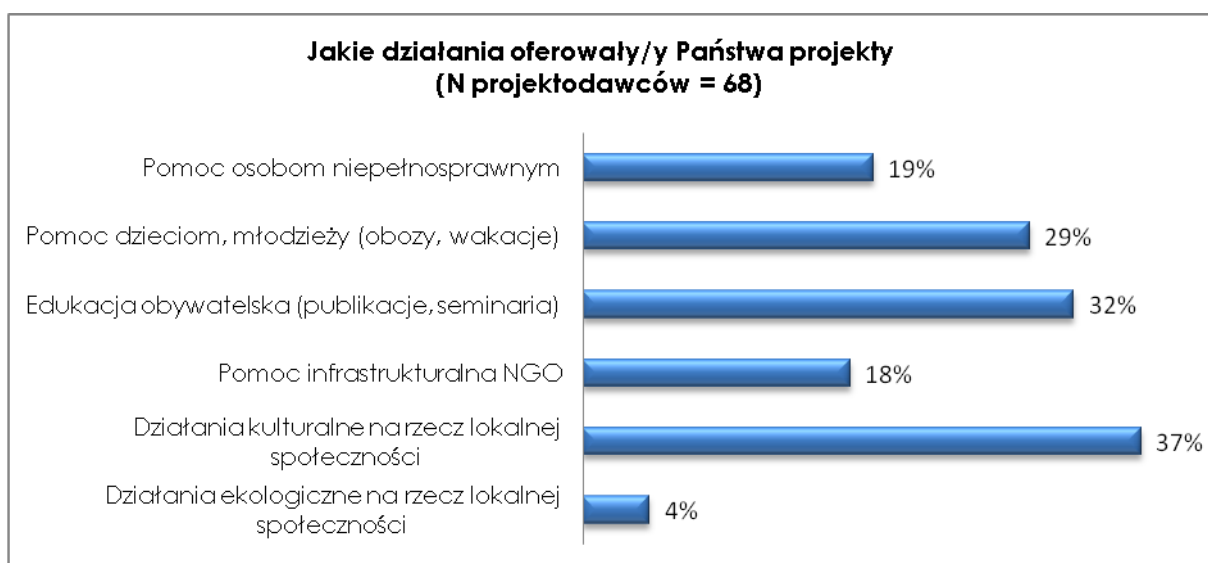

Problematyka wolontariatu osób starszych została także poruszona w ankiecie CAWI. Według deklaracji respondentów 25% realizowanych przez nich projektów dotyczyło osób starszych, co wydaje się dużym odsetkiem w stosunku do danych z analizy dokumentów.

Wykres 26, źródło: CAWI

Respondenci, którzy zadeklarowali, że przynajmniej jeden z realizowanych przez nich projektów dotyczył seniorów zostali poproszeni o wskazanie, jakie działania oferowali w tych projektach. Najczęściej wskazywano: *działania kulturalne na rzecz lokalnej społeczności* (37%) oraz *edukację obywatelską – publikacje, seminaria* (32%). Stosunkowo często projekty zawierały także działania skierowane na *pomoc dzieciom i młodzieży* (29%). Na przedstawionym poniżej wykresie uwagę zwraca znaczący udział kategorii *Inne, nieopisane wyżej działania* (34%). W jej ramach projektodawcy przywoływali zróżnicowane działania, szczególnie często natomiast powtarzały się działania związane z edukacją osób powyżej 50 roku życia i promocją zdrowia.

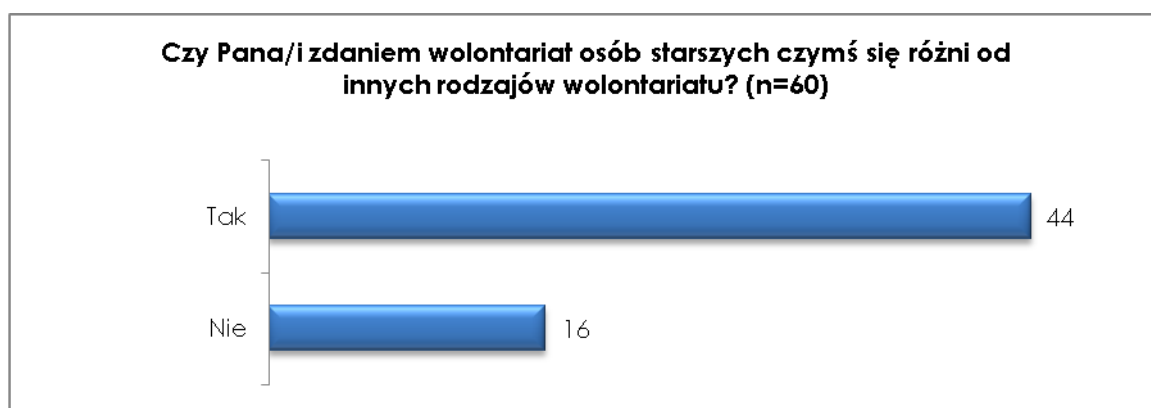
Wykres 27, źródło: CAWI

Ponieważ wolontariat osób starszych nie był w szczególności wyróżniany w ramach PO FIO, projektodawcy w sprawozdaniach traktowali wszystkie rezultaty projektów łącznie, nie wyróżniając wolontariatu osób starszych.

Specyfika wolontariatu osób starszych – rekomendowane działania

Jedną z kluczowych kwestii w obszarze wolontariatu osób starszych jest dyskusja na temat jego specyfiki. Na pytanie czy wolontariat osób starszych różni się czymś od innych rodzajów wolontariatu, większość badanych w CATI beneficjentów projektów finansowanych z FIO (44 z 60 osób) odpowiedziała twierdząco.

Wykres 28, źródło: CATI

Źródła tej różnicy upatrują przede wszystkim w odmiennych, bardziej ograniczonych możliwościach fizycznych osób starszych (12 wskazań). Seniorzy, w opinii respondentów, mogą raczej służyć wiedzą i doświadczeniem. Oferować swoją kreatywność i siłę (17 wskazań). Trzeba jednak podkreślić, że badani dostrzegali także przewagi, jakie mają starsi wolontariusze w stosunku do młodszych. W opinii 8 respondentów seniorzy mają silniejszą i bardziej bezinteresowną motywację do pracy; praca wolontariacka jest dla nich celem samym w sobie, nie oczekują gratyfikacji. Wątek odmiennej motywacji pojawiał się również często w trakcie wywiadów. Respondenci częściej przypisywali seniorom motywacje altruistyczne oraz wynikające z potrzeby integracji i afiliacji społecznej. Powoływali się na nie także sami wolontariusze-seniorzy, którzy traktowali swoją aktywność właśnie jako wyraz chęci niesienia pomocy drugiemu człowiekowi oraz pragnienia bycia potrzebnym i spędzania czasu z innymi ludźmi (*satysfakcja, że jest się potrzebnym*). Odróżnia to istotnie tę grupę od wolontariatu innych grup wiekowych (szczególnie młodzieży i młodych dorosłych), którzy postrzegają wolontariat przede wszystkim jako formę rozwoju zainteresowań, zdobywania doświadczenia zawodowego oraz budowania sieci kontaktów.

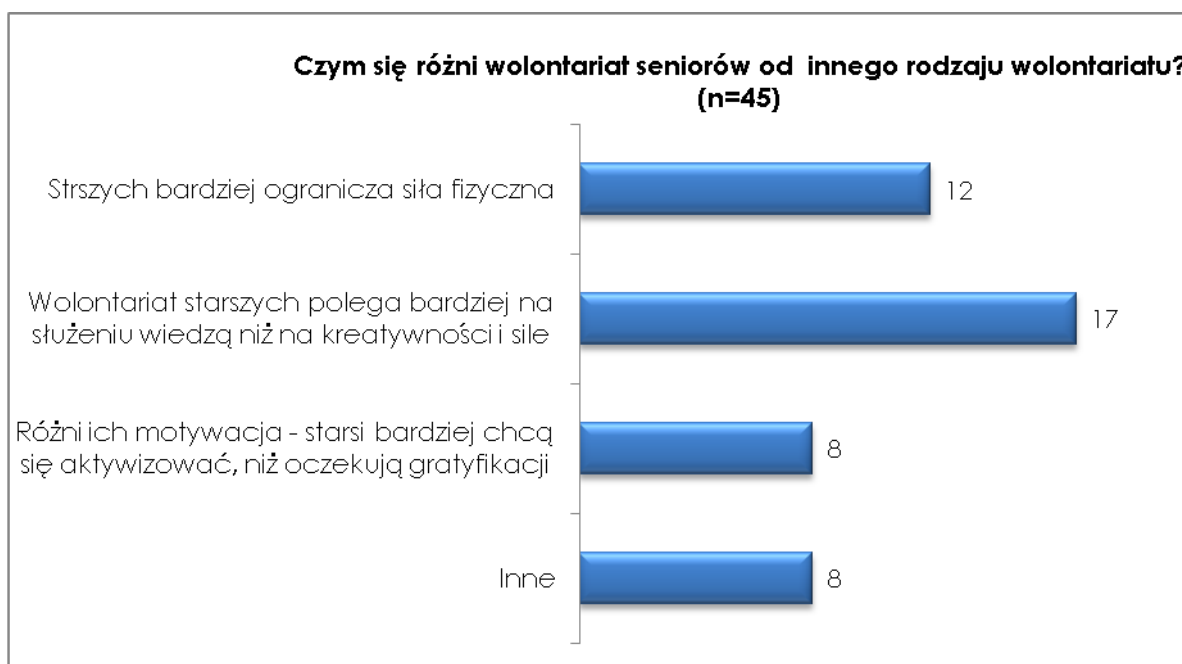
Wśród kategorii „inne” pojawiły się opinie:

To specyficzny rodzaj wolontariatu, trzeba poświęcić więcej osobistej uwagi i trzeba posiadać duże predyspozycje psychiczne;

Osoby starsze są bardziej przydatne w aspekcie działań „pielęgniarskich”, „opiekuńczych”, okazują więcej serca innym ludziom.

Badani poruszali także kwestię „barier mentalnych”:

Ludzie starsi są bardziej domatorami, więcej pracy wykonają w gospodarstwie domowym, niż młodzi.

Wykres 29, źródło: CATI

Także w opinii ponad połowy projektodawców (ponad 59%), którzy udzielili odpowiedzi na pytania w ankiecie, wolontariat osób starszych wymaga innych działań, niż pozostałe rodzaje wolontariatu. Jednak niemal 24% badanych nie miało na ten temat jednoznacznej opinii (odpowiedzi *trudno powiedzieć*), co może także wynikać z braku doświadczenia z tym rodzajem wolontariatu.

Czy Pana/i zdaniem wolontariat osób starszych wymaga innych działań niż w przypadku pozostałych rodzajów wolontariatu?

	n	%
TAK	145	59,43 %
NIE	41	16,81 %
Trudno powiedzieć	58	23,78 %

Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 244

Wykres 30, źródło: CAWI

Kolejne otwarte pytanie w ankiecie CAWI dotyczyło działań, które z punktu widzenia projektodawców są najlepsze w przypadku wolontariatu starszych. Problematyka ta była także poruszana w trakcie wywiadów indywidualnych i grupowych.

Symptomatyczne jest, iż w pytaniu otwartym CAWI i podczas rozmów pogłębionych pojawiły się sprzeczne opinie na temat działań wolontariackich, łączących pokolenie młodzięży i seniorów (promowanych w PO FIO). Większość respondentów dostrzegąta przede wszystkim korzyści płynące w takiego rozwiązania. W ich opinii takie projekty zapewniają faktyczną integrację – budowanie relacji społecznych, umożliwiają najbardziej efektywne wykorzystanie i przekazanie umiejętności osób starszych oraz sprzyjają burzeniu stereotypów. Obrazują to słowa respondentki:

Faktyczne uaktywnienie seniorów w środowisku lokalnym następuje zwłaszcza w działaniach międzypokoleniowych jeśli są to działania które angażują obie grupy emocjonalnie, wyposażają w nowe pożądane umiejętności oraz na zasadzie synergii tworzą wymierne „namacalne” efekty - wspólnie wypracowany i uznany w środowisku sukces integruje i motywuje do dalszych działań.

Z doświadczeń innych wynikało, że obecność młodych (szczególnie starszych nastolatków) może rodzić konflikt pokoleń, a przez to zniechęcać seniorów do wolontariatu:

Na pewno starsze osoby czy seniorzy unikają młodzięży, czują się przy niej niepewnie. Czuć taką jednak przepaść pokoleniową. Jakoś się ich troszeczkę obawiają, tak zauważyłam.

Osoby te wyrażały przekonanie, że seniorzy lepiej sprawdzają się w działaniach dla własnej grupy – pomocowych, czy kulturalnych. Z drugiej strony jednak, wywiad właśnie z wolontariuszkami - seniorkami, zaangażowanymi w pracę z dziećmi (wspólna realizacja zajęć komputerowych), pokazał, iż obawy te mogą być przetwarzane. Ich doświadczenie

wskazuje, iż mimo początkowych obaw, projekt okazał się bardzo satysfakcjonujący dla beneficjentek, które wyraziły także pragnienie podejmowania kolejnych inicjatyw z udziałem dzieci i młodzieży. Projekty takie wymagają jednak z efektywnego zarządzania relacjami międzypokoleniowymi oraz przemyślanego podziału zadań.

Niezwyczajnie ważnym elementem wolontariatu osób starszych są także szkolenia – seniorzy działając wolontariacko, podobnie jak młodzi muszą mieć poczucie ciągłego rozwoju, a nie tylko wykonywania wyznaczonych prac:

Osoby starsze też chcą się doskonalić, zdobywać nowe umiejętności i nie można ich wrzucać tylko do worka aktywizacja, bo to jest dyskryminujące czasem i stereotypowe.

Znaczna część beneficjentów podkreślała potrzebę odmiennego prowadzenia szkoleń starszych wolontariuszy, dostosowanych do ich umiejętności i możliwości poznawczych. Szczególnie często przywoływano potrzebę szkoleń z zakresu obsługi komputera i stopniowego wprowadzania seniorów w ten obszar. Przykładem może być doświadczenie jednej z respondentek:

Jak panie przyszły na to nasze pierwsze szkolenie z wolontariatu i zobaczyły, że wszystko jest w wolniejszym tempie, że my za nimi podążamy, że nawet jeśli mamy jakiś tam program, to mimo wszystko dostosowujemy to do nich, przerwy są, kiedy chcą, mogą się o wszystko zapytać, to nagle po prostu lawinę zgłoszeń mam. Są takie na komputer nadkomplety tych samych osób, które wcześniej mówiły – komputer absolutnie nie, bo nie.

Różnica wiedzy i kompetencji nie dotyczy jednak tylko nowych technologii, ale także obszaru kompetencji interpersonalnych, radzenia sobie z trudnościami (również tymi, wynikającymi z zaawansowanego wieku). Jak zauważała część respondentów, pewne sprawy „oczywiste” dla młodych pozostają zupełnie poza świadomością seniorów i wymagają systematycznego przekazywania. Na przykład treningi psychologiczne, w trakcie szkoleń dla wolontariuszy, mogą być przełomem w postrzeganiu siebie, budowaniu poczucia własnej wartości.

Niezwyczajnie ważnym elementem w przypadku wolontariatu osób starszych są także regularne spotkania, umożliwiające nie tylko wymianę doświadczeń, ale też bezpośredni kontakt z innymi wolontariuszami.

Nasze doświadczenia wskazują, że osoby starsze mają większą potrzebę działań wspólnotowych np. spotkania wolontariuszy, dzielenia się doświadczeniami, etc. Tego typu wolontariusze kładą również większy nacisk na relacje międzyludzkie, a nie tylko wykonanie zadania.

Jak zostało wspomniane, starsi wolontariusze motywowani są głównie potrzebą afiliacji, dlatego istotne znaczenie mają emocjonalne i społeczne gratyfikacje, poczucie tworzenia wspólnoty. Sprzyjają temu działania integracyjne – np. wspólne wyjścia do kina lub teatru, wyjazdy.

Respondenci, zapytani o to, jaki typ zadań jest szczególnie odpowiedni dla wolontariuszy seniorów wskazywali przede wszystkim działania wymagające czasu i cierpliwości – np. opiekuńcze. Seniorzy dobrze „sprawdzają się” ich zdaniem np. w opiece nad chorymi – przede wszystkim w formie wspierania i towarzyszenia w chorobie (wspólne spędzanie czasu), pomocy w prostych, codziennych czynnościach, a nie zadań wymagających wysiłku, przygotowywaniu paczek dla potrzebujących itp. Gorzej zaś, w opinii większości badanych, w pracach biurowych (z racji nieznamomości technologii) i działaniach promocyjnych, które wymagają aktywności, kreatywności i inicjowania kontaktów z różnymi, często nieznanymi ludźmi.

Ważne jest elastyczne podejście i reagowanie na zmieniające się uwarunkowania życiowe i możliwości wolontariusza (np. zdrowotne, czasowe), co podkreślała jedna z badanych:

U nas jest taka możliwość, że zawsze coś tam znajdziemy, jak z wiekiem jakaś forma staje się niedostępna, to przesuwamy. I oni wiedzą. Dlatego często do nas wracają i przyprowadzają innych seniorów.

Biorąc pod uwagę ograniczenia związane z wiekiem, część respondentów wyrażała przekonanie, iż w tej grupie lepiej sprawdzają się działania krótkotrwałe, nie wymagające systematycznego zobowiązania.

Respondenci podkreślali także potrzebę wykorzystania kompetencji zawodowych seniorów i ich profesjonalnego doświadczenia, zdobytego jeszcze przed emeryturą – szczególnie często podawano przykłady emerytowanych nauczycieli, księgowych, prawników.

Należy jednak podkreślić, że w wywiadach – zarówno wśród projektodawców, jak

i beneficjentów - pojawiły się także głosy negujące potrzebę szczególnego traktowania osób starszych. W opinii tych respondentów, seniorzy mogą być skutecznie włączani w różnorodne działania, a budując wspólnotę wolontariuszy należy koncentrować się raczej, na elementach, które łączą ludzi (np. wspólne pasje, wartości), niż na podziałach wiekowych. Jednak nawet przeciwnicy rozgraniczania dostrzegają obszar wymagający odmiennego traktowania wolontariuszy - jest nim rekrutacja. W przypadku młodych wolontariuszy podstawowym kanałem komunikacji jest Internet. Wielu z nich także samodzielnie poszukuje możliwości zaangażowania się, chcąc realizować pasje lub budować doświadczenie pod kątem ścieżki zawodowej w sektorze pozarządowym. Osoby starsze natomiast rzadko same wychodzą z inicjatywą, ich dostęp do informacji na temat wolontariatu jest również ograniczony. W wielu środowiskach silny pozostaje stereotyp seniorów zaangażowanych wyłącznie w opiekę nad wnukami. Rekrutacja wolontariuszy wymaga działań polegających na obalaniu tego stereotypu oraz promowania dobrych praktyk.

Doświadczenia projektodawców i beneficjentów wskazują, iż najbardziej efektywne są bezpośrednie metody rekrutacji wolontariuszy wśród seniorów, szczególnie „marketing szeptany”. Najsilniejszą zachętą do podjęcia aktywności są zachęty znajomych, które budują u starszych osób przekonanie, że oni także mogą sprawdzić się w podobnych działaniach:

Wydaje mi się, że te osoby przez to, że są mniej przebojowe i nieśmiałe, to zachęca je przykład osób w tym samym wieku. Bardzo często koleżanka koleżankę przyprowadza. To jest sąsiadkę, potrzebują takiego świadectwa – rzeczywiście to nie są osoby, które – „a, spróbuję, najwyżej tam”... tak jak młody jest ciekaw nawet niespodzianki. A te osoby są ostrożne, krążą, czy nadają się..

Efektywność rekrutacji znacząco zwiększa również pośrednictwo instytucji – szczególnie kościoła, lub w ostatnich latach Uniwersytetów III Wieku. Zaufane miejsca, które gromadzą znaczną liczbę starszych osób sprzyjają upowszechnianiu informacji i podejmowaniu grupowych inicjatyw. Zapraszając do wolontariatu należy podkreślać, iż dojrzały wiek jest atutem oraz wskazywać obszary, w których ich pomoc jest niezastąpiona.

V. WYMIARY WOLONTARIATU

Na potrzeby niniejszego badania przyjęto hipotezę, że projekty realizowane w ramach PO FIO przyczyniają się do rozwoju wolontariatu, o ile możliwe jest wskazanie zmiany co najmniej w jednym z wymienionych wyżej wymiarów.

Pytania zadawane respondentom sformułowane zostały w taki sposób, by możliwe było odniesienie ich do przyjętej hipotezy.

Opinie na temat wpływu projektów wolontariackich

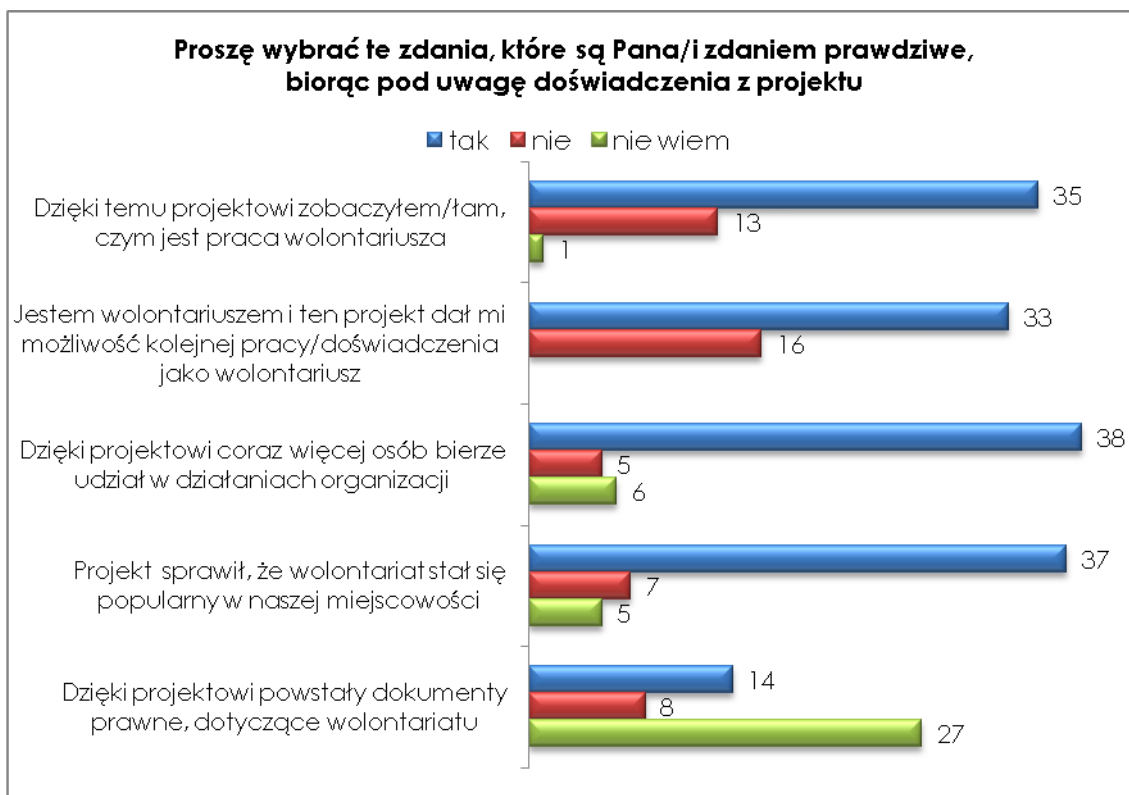
Zdecydowana większość projektodawców biorących udział w badaniu CAWI dostrzega efekty projektów na poziomie jednostek: wzrost świadomości na temat pracy wolontariackiej (86%) i doświadczenia w tym zakresie (89%). Widoczne są również, zdaniem badanych, rezultaty dotyczące rozwoju organizacji (73%). Mniejszy odsetek respondentów odnotował rezultaty na poziomie społeczności lokalnej (47%), a tym bardziej na poziomie dokumentacji (14,35%).

Poniżej napisano kilka zdań dotyczących wolontariatu. Prosimy wybrać wszystkie odpowiadające Państwa doświadczeniom z realizacji projektu/ów.

	TAK	NIE	n
Dzięki projektowi/om uczestnicy mogli dowiedzieć się, czym jest praca wolontariusza.	191 (85,66 %)	32 (14,35 %)	223
Projekt/y dał/y wolontariuszom możliwość kolejnego doświadczenia o charakterze wolontariackim.	198 (88,79 %)	25 (11,22 %)	223
Dzięki projektowi/om coraz więcej osób bierze udział w działaniach naszej organizacji, nie tylko tych związanych z tym projektem.	163 (73,1 %)	60 (26,91 %)	223
Projekt/y rozstawił/y wolontariat w naszej miejscowości. Coraz więcej działań wolontariackich jest tu prowadzonych.	105 (47,09 %)	118 (52,92 %)	223
Dzięki projektowi/om powstały dokumenty lokalne dotyczące wolontariatu (np. wolontariat uwzględniony w strategii rozwoju).	32 (14,35 %)	191 (85,66 %)	223

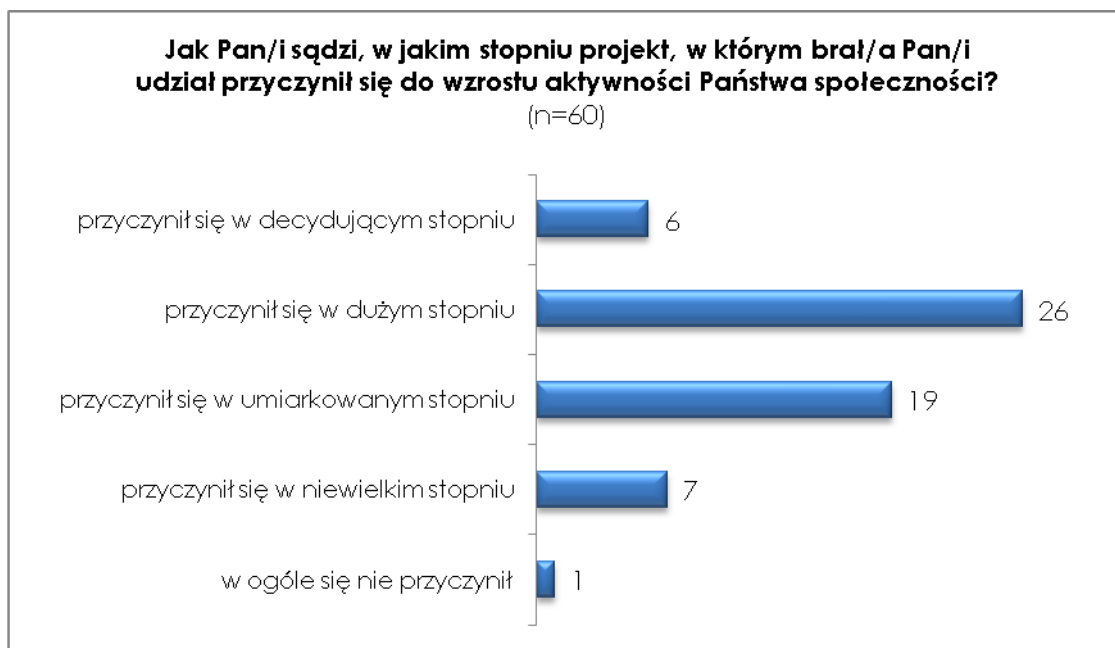
Tabela 3, źródło: CAWI

Podobne pytanie zadano wolontariuszom z projektów objętych badaniem telefonicznym CATI. Rozkłady odpowiedzi wyglądają tu podobnie jak w cytowanym wyżej przypadku. Większość beneficjentów dostrzega efekty na poziomie jednostek i organizacji, ale również – w większym stopniu niż projektodawcy – na poziomie społeczności lokalnej.

Wykres 31, źródło: CATI

Ponad połowa badanych beneficjentów (32 na 60 respondentów) wyraziła przekonanie, że projekt, w którym brali udział, przyczynił się w *dużym* lub *decydującym* stopniu do wzrostu aktywności w ich społecznościach. Niewielki wpływ lub brak wpływu zaobserwowało jedynie 8 osób, co prezentuje zamieszczony niżej wykres.

Wykres 32, źródło: CATI

Poniżej przedstawiono dane dotyczące wzrostu aktywności społecznej w wyniku realizowanych projektów. Najliczniejsza grupa (16 wskazań) zauważyła przełożenie projektu na chęć podejmowania dalszych działań w społeczności, zainteresowanie się nią. Zainteresowanie to, w perspektywie długofalowej, może także skutkować silniejszym zaangażowaniem w wolontariat i rozwojem jego różnorodnych form. Kolejny poziom wpływu to rozwój samych wolontariuszy (13 wskazań) oraz zwiększenie liczby osób zainteresowanych wolontariatem. Szczegóły widać na wykresie nr 33.

Wykres 33: Źródło: CATI

W jednym z pytań ankiety poproszono respondentów o wyrażenie opinii na temat wpływu projektu na wzrost aktywności społeczności. Najczęściej uznawano, że przyczynił się w umiarkowanym stopniu (ponad 40%) na aktywność. Niemal 30% uznało, że był on duży. Grupa odpowiedzi, która pod względem liczebności wskazań znalazła się na trzecim miejscu to *trudno powiedzieć*, z niemal 13% wskazań.

Jak Pan/i sądzi, w jakim stopniu projekt/y, który realizowała Państwa organizacja przyczynił/y się do wzrostu aktywności społeczności w Państwa miejscowości?

	n	%
W ogóle się nie przyczynił/y	4	1,79 %
Przyczynił/y się w niewielkim stopniu	21	9,38 %
Przyczynił/y się w umiarkowanym stopniu	90	40,18 %
Przyczynił/y się w dużym stopniu	66	29,47 %
Przyczynił/y się w decydującym stopniu	14	6,25 %
Trudno powiedzieć	29	12,95 %

Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 224

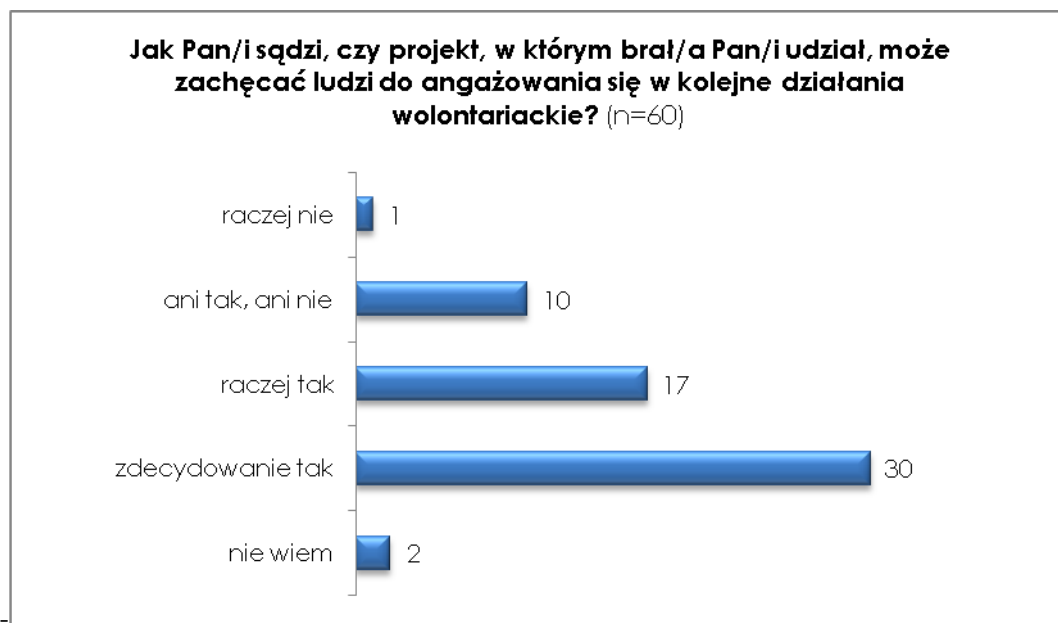
Wykres 34, źródło: CAWI

Osoby biorące udział w badaniu miały również odnieść się do tego, czy realizowane projekty mogą zachęcać ich beneficjentów do dalszego angażowania się w inne działania wolontariackie. Można bowiem przyjąć, że projekty które skłaniają swoich beneficjentów do tego, by po zakończeniu projektu dalej pracować jako wolontariusze przyczyniają się do rozwoju wolontariatu nie tylko w konkretnej organizacji, ale także społeczności, regionie. Rozmówcy badania CATI (beneficjenci projektów) w zdecydowanej większości (78%) zgodzili

się z twierdzeniem, że projekt, w którym brali udział, może zachęcać ludzi do angażowania się w kolejne działania wolontariackie. Przeciwną opinię wyraziła tylko 1 osoba, 10 natomiast – nie sformułowało jednoznacznej opinii.

Wykres 35, źródło: CATI

Podobną strukturę odpowiedzi można zaobserwować wśród projektodawców w badaniu ankietowym CAWI, choć tu pytanie sformułowane było nieco inaczej – zapytano, czy projekt może zachęcać ludzi do angażowania się w wolontariat. Ponad 83% badanych udzieliło odpowiedzi *raczej tak*. Negatywną opinię miało niecałe 5% respondentów z tej grupy.

Jak Pan/i sądzi, czy projekt/y, który/e realizowali Państwo z PO FIO może/mogą zachęcać ludzi do angażowania się w działania wolontariackie?

	N	%
Zdecydowanie nie	2	0,91 %
Raczej nie	8	3,62 %
Ani tak, ani nie	27	12,22 %
Raczej tak	131	59,28 %
Zdecydowanie tak	53	23,99 %

Liczba respondentów którzy odpowiedzieli na to pytanie: 221

Wykres 36, źródło: CAWI

Zatem w opinii beneficjentów i projektodawców projekty finansowane z PO FIO zachęcają zarówno do kontynuowania pracy w roli wolontariusza, jak i służą angażowaniu się nowych osób, by zacząć pracować w ten sposób. Z badań jakościowych wynika jednak, że wymaga to dodatkowych działań związanych z rozwojem wolontariatu, sygnalizowanych już wcześniej

– m.in. kontynuowania działań po zakończeniu konkretnego projektu. Dla części małych organizacji, które realizują pojedyncze projekty ograniczenia dotyczące kosztów działalności stanowią istotną przeszkodę dla ich codziennego funkcjonowania, a w konsekwencji także dla rozwoju wolontariatu. Świadczą o tym słowa jednego z respondentów:

To się pojawia we wszystkich grantach polskich, że organizacje są traktowane jak podejrzani, że my tu sobie zaraz nachapiemy się, kupimy nie wiadomo co i jeszcze utrzymamy rodziny z tego i 10 wujków. Więc jeśli od razu pojawia się założenie, że my chcemy kogoś oszukać i na wszelki wypadek należy nam wszędzie postawić jakieś granice, bo będziemy chcieli publiczne środki pożreć, to rozwijanie jakiegokolwiek społeczeństwa obywatelskiego i demokracji jest fikcją. Jeśli osłabia się organizacje, nie pozwala się, żeby w organizacjach ludzie pracowali na etat, nie pozwala się na zabezpieczenie socjalne – w PO FIO pozwala się na zawieranie umów o pracę, natomiast czasem realia z wynagrodzeniami są takie, że jest to po prostu w ZUSie niemożliwe. Jeżeli tu nas się osłabia, to dlaczego oczekuje się innowacyjnych, długofalowych i nie wiadomo jakich działań. To znaczy, kto to ma zrobić?

Myśląc zatem o trwałym rozwoju wolontariatu należy wziąć pod uwagę specyfikę trzeciego sektora w Polsce, jego kondycję finansową i różnorodność organizacji. Dopiero wtedy zastanowić się należy nad wymogami i kryteriami oceny, które pozwoliłyby podejmować działania długofalowe także podmiotom o mniejszym potencjale.

Reasumując, zdaniem zdecydowanej większości realizatorów projektów mają one wpływ na szerzenie idei wolontariatu w Polsce. Nie są jednak wolne od problemów czy też ograniczeń wynikających między innymi z samego Programu PO FIO (jak np. brak precyzji przyznawania punktacji z kryterium strategicznym). Warto zatem rozważyć kilka modyfikacji, które wzmocnią trwałość efektów projektów wolontariackich – będzie to z korzyścią dla rozwoju samego wolontariatu, a także dla efektywności wydawanych na ten cel środków publicznych.

***

Odnosząc się do hipotezy postawionej na początku badania **można stwierdzić, iż projekty realizowane w ramach PO FIO odnoszą się do rozwoju wolontariatu na 3 poziomach jego rozwoju**. Poniżej omówiono każdy z wymiarów.

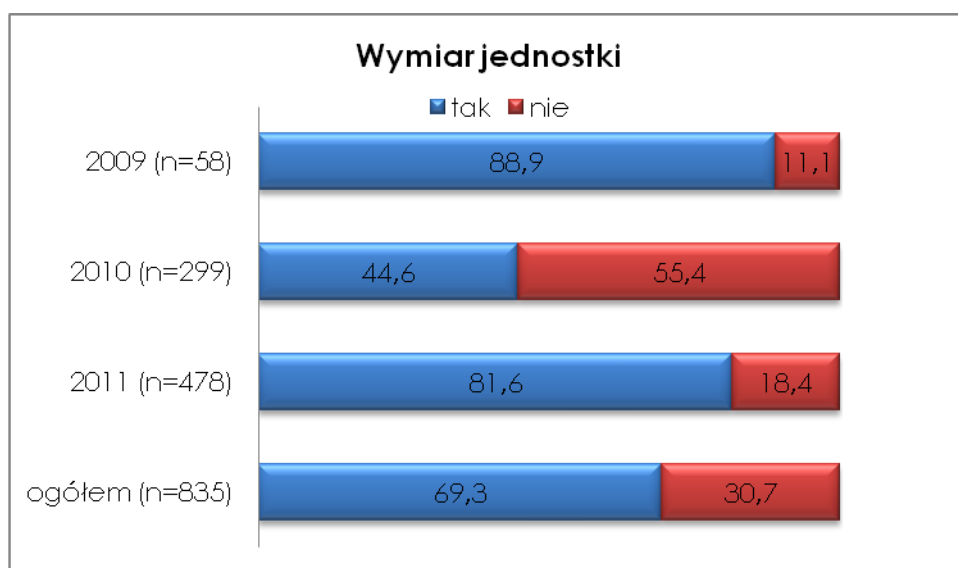
Wymiar jednostki

Dotyczy on zarówno postaw, jak i opinii osoby, która poprzez projekt ma kontakt z ideą wolontariatu, poznaje lub pogłębia metody pracy wolontariackiej. W tym wymiarze pojawia się pytanie, czy interwencja, jaką jest projekt przynosi rezultaty w postaci zmian w zachowaniach lub postawach osób biorących w nim udział?

Wdrażane projekty oddziałują na zmianę postaw i opinii osób, które poprzez projekt mają kontakt z ideą wolontariatu. Wywierają wpływ na jednostkę w trzech stopniach:

- a) Potencjalny wolontariusz: poprzez szeroko rozumiane kampanie społeczne wnioskodawcy docierają z pozytywną informacją do uczniów, studentów, osób pracujących i seniorów.
- b) Osoby aktywne wolontariacko: dzięki udziałowi w projektach PO FIO zdobywają nowe umiejętności i uprawnienia pomagające im nie tylko w pracy ochotniczej, ale i w codziennym życiu. Rozwijają się programy wolontariackie wdrażane w organizacjach pozarządowych, następuje związanie wolontariusza z organizacją, wolontariusze są chronieni przed „wypaleniem zawodowym”.
- c) Bezpośredni odbiory pomocy wolontariuszy i ich rodziny: lepiej przygotowani do pracy wolontariusze i koordynatorzy mogą skuteczniej i bardziej profesjonalnie świadczyć pomoc. Zwiększenie liczby aktywnych wolontariuszy powoduje, że osoby potrzebujące nie muszą czekać długo na pomoc ochotnika. Umacnia się i upowszechnia wśród odbiorców wolontariatu pozytywna opinia nt. ochotników.

Wykresy zaprezentowane pod każdym z opisanych tu wymiarów wolontariatu pokazują wynik analizy dotyczący stopnia, w jakim projekty odnoszą się do wymiaru wolontariatu na poziomie: jednostki, organizacji, społeczności lokalnej i dokumentacji. Jeden projekt mógł odnosić się do każdego z poziomów.

Wykres 37, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

Wymiar organizacji

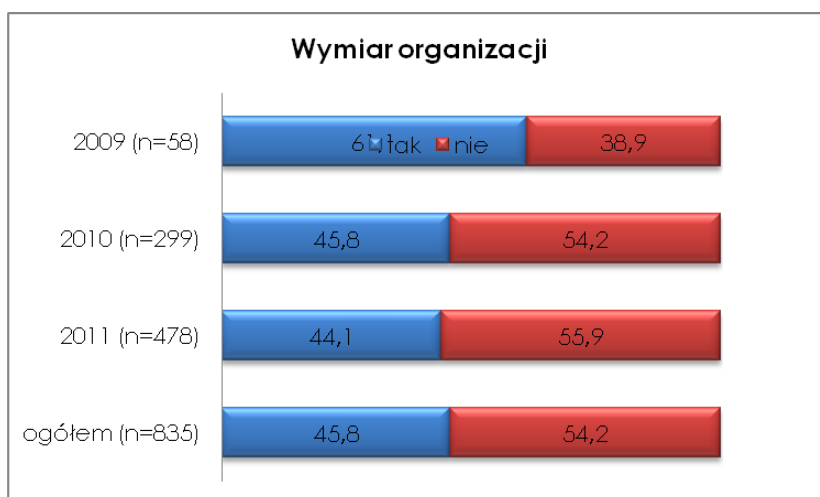
W nim zawarty jest wpływ projektu na poziomie wewnętrznych relacji organizacji – tego czy i jakim stopniu przyczynia się on do konsolidacji organizacji w sensie propagowania idei wolontariatu. Ważna tu jest też kwestia aktywnej współpracy organizacji z wolontariuszami na różnych polach (nie tylko w projekcie). Ponadto wymiar ten uwzględnia relacje zewnętrzne organizacji, współpracę z partnerami dotyczącą wolontariatu.

Zrealizowane projekty, w szczególności te wdrażane w ramach Priorytetu II, miały wpisane oddziaływanie na poziomie wewnętrznych relacji organizacji. Pozyskani nowi wolontariusze, wykwalifikowani osoby pomagają skutecznie realizować cele statutowe NGO. Organizacje stają się bardziej rozpoznawalne na poziomie lokalnym, poprawiają się ich relacje z partnerami. Wspólne propagowanie idei wolontariatu przejawiało się na różnych polach:

- a) organizacji z wolontariuszami (np. wsparcie działań statutowych organizacji, pomoc w biurze, promocja działań, fundraising; od prostych prac biurowych po analizy eksperckie),

- b) organizacji z mediami (pozytywna opinia o wolontariacie w lokalnych mediach: konkursy dla dziennikarzy, zamieszczanie ogłoszeń i reportaży z działań wolontariackich),
- c) organizacji realizującej projekt z innymi organizacjami – niekiedy współrealizującymi projekt (np. wymiana doświadczeń, wspólne szkolenia, pośrednictwo pracy wolontariuszy),
- d) organizacji z samorządem (np. kierowanie wolontariuszy do rodzin wskazanych przez ośrodki pomocy społecznej),
- e) organizacji z biznesem (np. korzystanie z usług wolontariatu pracowniczego).

Wykres 38, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

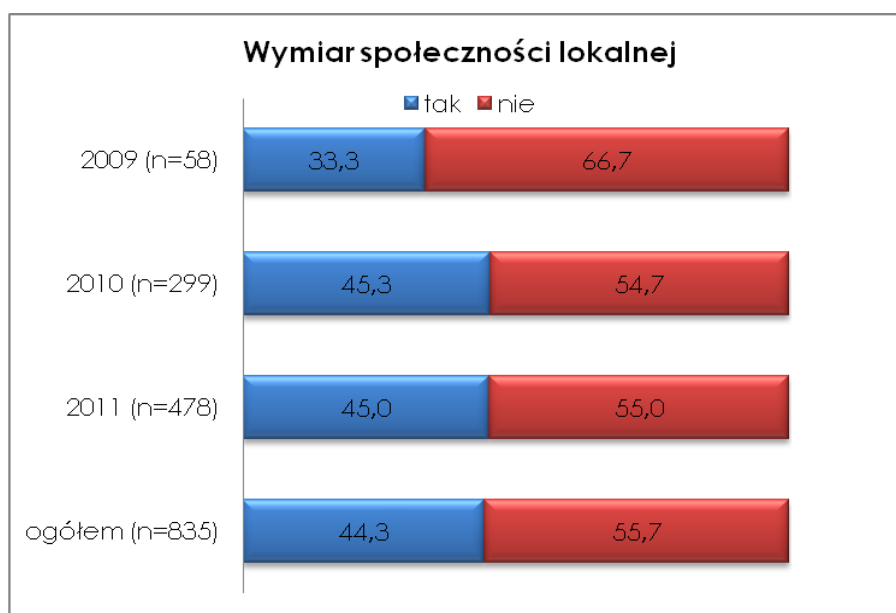
Wymiar społeczności lokalnej

O rozwoju wolontariatu mogą świadczyć działania sprzyjające tworzeniu struktur, czy form współpracy w obrębie społeczności, które mają znamiona trwałości i mogą istnieć także po zakończeniu projektu. Te sytuacje, w których idea wolontariatu wykracza poza projekt i projektodawcę, a wchodzi w struktury innych instytucji dodatkowo służą wzmocnieniu działań (np. różnego rodzaju kluby seniora wspierające wolontariat, czy szkolne koła wolontariackie itp.). Dlatego ujęcie tego wymiaru w badaniu było niezbędne dla ukazania pełnego obrazu wolontariatu.

PO FIO wspiera również tendencje projektów wolontariackich do tworzenia nieformalnych struktur, które mogą utrzymać się także po zakończeniu projektu. Większość tego typu projektów została wdrożona w ramach Priorytetu II. Organizacje chętnie tworzą szkolne i studenckie kluby wolontariusza. W przypadku wyspecjalizowanej pomocy lub szczególnych warunków pracy wolontariusza, wnikają w trwałe struktury innych instytucji takich jak szpitale, ośrodki zdrowia, hospicja, ośrodki pomocy społecznej.

Projekty realizowane w ramach PO FIO kładą nacisk na promocję idei wolontariatu wśród społeczności lokalnych. Prowadzono: kampanie medialne, pikniki, targi wolontariatu, dni otwarte. W ramach projektów informacja o wolontariacie dociera do szkół, uczelni, Uniwersytetów III Wieku, gmin. Jest to właściwy kierunek, tym bardziej że trzeba pamiętać, iż 84% Polaków nie angażowało się w 2010 roku w żadne działania organizacji społecznych. Powszechny jest także brak zaufania do organizacji społecznych w Polsce, a połowa obywateli jest przekonana, że często dochodzi w nich do nadużyć i prywaty (Wolontariat i filantropia. Badanie.... Klon/Jawor 2010).

Wykres 39, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

Analiza danych pochodzących z różnych źródeł i metod badawczych pozwala sądzić, iż PO FIO, wspierając projekty, na wszystkich tych trzech poziomach przyczynia się do rozwoju wolontariatu.

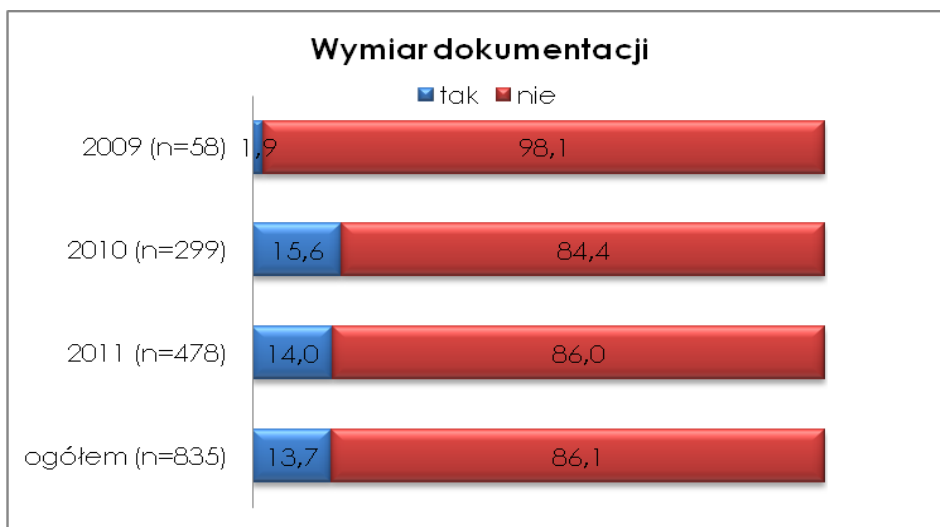
Wymiar dokumentacji

Zmiany, które mogą następować w wymiarze dokumentacji mogą również świadczyć o rozwoju idei wolontariatu. Dokumenty, o których tu mowa, to zapisy różnego szczebla i przeznaczenia – od wewnętrznych regulacji organizacji, po zapisy jednostek samorządowych. Istotne jest jednak także, w jakim stopniu zapewnia się praktyczny wymiar zapisanych treści – czy jest możliwe ich wdrożenie.

Poddane w badaniu analizie projekty PO FIO nie wskazują, by realizowane w nich działania przyczyniały się do rozwoju wolontariatu w wymiarze dokumentacji.

Działania analizowanych projektów realizowanych w obszarze wolontariatu nie były realizowane w partnerstwie z administracją publiczną i nie miały wpływu na tworzenie np. lokalnych strategii współpracy. Wnioskodawcy nie zachęcali również do konsultacji aktów prawnych dotyczących wolontariatu. Także na poziomie wewnętrznym nie wypracowywali kodeksów świadczących o rozwoju idei wolontariatu w wymiarze formalnym.

Udział przedstawicieli lokalnych samorządów ujmowany był jako element wzmacniający prestiż projektu w wymiarze promocyjnym (np. udział zaproszonych gości w seminariach) lub jako sposób motywowania wolontariuszy (wręczenie nagród, spotkania).

Wykres 40, źródło: analiza ilościowa wniosków projektowych

Projekty wdrażane w latach 2009-2011 w ramach PO FIO kierowane były w głównej mierze na zmianę postaw uczestników wobec wolontariatu, zachęcanie do działań społecznych, edukację wolontariuszy i przygotowanie organizacji pozarządowych do przyjęcia ochotników. Warto jednak zauważyć, że polski wolontariat charakteryzuje się dość dużą swobodą i niechętny jest nadmiernej formalizacji. W ostatnich latach, na skutek prowadzonych kampanii informacyjnych w ramach Europejskiego Roku Wolontariatu 2011 i promocji wolontariatu sportowego (Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012) następuje upowszechnianie postaw wolontariackich, czego skutkiem będą przyszłe zmiany na poziomie dokumentacji. Warto wyjść im na przeciw i informować oraz promować w konkursach PO FIO projekty, których rezultatem będzie wypracowanie dokumentów formalnych wspierających wolontariat (np. promocja wolontariatu w konkursach gminnych, fundusze mini grantów dla grup nieformalnych, użyczenie infrastruktury samorządowej na wsparcie wolontariatu).

WNIOSKI I REKOMENDACJE

l.p.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia
1.	<p>Badanie pozwoliło zweryfikować hipotezę o tym, że projekty realizowane w ramach PO FIO dotyczące wolontariatu przyczyniają się do jego rozwoju na 3 poziomach:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. rozwoju jednostki, 2. organizacji, 3. oraz społeczności lokalnej. <p>Nie stwierdzono, by projekty te miały wpływ na włączanie wolontariatu do dokumentacji zarówno na poziomie samych organizacji jak i w szerszej skali (poprzez dokumenty strategiczne, regionalne czy lokalne).</p>	<p>Warto premiować w PO FIO takie projekty, które zawierają element kreowania lokalnej polityki związanej z wolontariatem. Przy jednoczesnym zachowaniu wspierania wszystkich dotychczasowych inicjatyw związanych z rozwojem wolontariatu na 3 pierwszych poziomach.</p>	<p>⇒ Wydanie i rozpowszechnienie publikacji ze zbiorem ciekawych i wartościowych rozwiązań oraz przykładów formalnych dokumentów strategii, umów na poziomie np. JST-NGO dotyczących wolontariatu. Publikacja pozwoliłaby na pokazanie JST, na jakim poziomie jest to wdrażane, a organizacjom – jakie wymierne korzyści przynosi.</p> <p>⇒ Przyznanie punktów strategicznych projektom, w których zakłada się wypracowanie dokumentu formalnego.</p>
2.	<p>Dokumenty Programu Operacyjnego PO FIO na temat wdrażania i rozwoju wolontariatu są spójne z krajowymi dokumentami o charakterze strategicznym.</p> <p>Typy realizowanych projektów PO FIO wpisują się w główne nurty zawarte w dokumentach.</p>	-	-
3.	<p>Założenia PO FIO pozwalają na bardzo szerokie uwzględnienie wolontariatu w projektach, co jest</p>	<p>Warto utrzymać szerokie podejście do wolontariatu w PO FIO. Umożliwia to</p>	<p>⇒ Stworzenie internetowej „bazy dobrych praktyk” PO FIO zawierającej doświadczenia</p>

I.p.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia
	doceniane przez projektodawców. Projekty mogą wówczas odpowiadać uwarunkowaniom i potrzebom lokalnych społeczności i organizacji wnioskujących o dofinansowanie, a nie jedynie być odpowiedzią na wymagania formalne Programu.	kreatywne podejście wnioskodawców oraz daje możliwość „testowania” nowych rozwiązań związanych z rozwijaniem wolontariatu.	i dobre praktyki wraz z opisem projektów, fotografiami, blogami wolontariuszy i koordynatorów, kontaktami do projektodawców. ⇒ Zachęcenie NGO do wymiany projektów lub do partnerskiej realizacji zadań, które sprawdziły się w innym regionie lub u innego beneficjenta. Warto przyznawać punkty w konkursie za wymianę doświadczeń między organizacjami.
4.	Na liczbę projektów dotyczących wolontariatu miało znaczący wpływ wprowadzenie kryterium strategicznego dotyczącego rozwoju wolontariatu. W latach 2010 i 2011 zostało ono sformułowane jednakowo, ale zmianie uległ sposób przyznawania punktów. Sześciopunktowa skala oceny zastosowana w tym kryterium jest doceniana przez projektodawców i stanowi korzystne rozwinięcie sposobu oceny na zasadzie „spełnia/nie spełnia” z roku 2010.	Warto utrzymać rozwój wolontariatu jako kryterium strategiczne w konkursach. Jest to bowiem znacząca zachęta do włączania wolontariatu do działań projektowych realizowanych w PO FIO.	⇒ W ramach pomocy technicznej zorganizowanie seminariów dla projektodawców PO FIO (ogólnopolskie lub regionalne) z częścią wykładową i częścią nieformalną – targi dobrych praktyk, prezentacje w miejscach pracy wolontariuszy, filmy, pokazanie nowych rozwiązań, „łączenie” par NGO, które mogą wymieniać doświadczenia, nawiązywać kontakty itp.
5.	Ograniczeniem kryterium strategicznego jest brak	Rekomendowane jest stworzenie procedury	⇒ Departament Pożytku MPiPS we współpracy z

l.p.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia
	szczegółowej koncepcji przyznawania poszczególnych punktów na skali 0-6 (brak dokumentu specyfikującego i procedury, jak należy oceniać, a następnie weryfikować ocenę).	przyznawania punktów za konkretne typy działań wolontariackich. Dokument powinien być publicznie dostępny jako podstawa weryfikacji wniosków zarówno dla asesorów, jak i potencjalnych projektodawców. Zobjektywizuje to przyznawane oceny, a zarazem zmniejszy obawy projektodawców, że oceny w przyznawanej punktacji za kryterium strategiczne mają charakter „uznaniowy”.	doświadczonymi asesorami powinien opracować tego rodzaju dokument opisowy dla następnej edycji PO FIO oraz przeprowadzić szkolenie dla asesorów.
6.	Wprowadzenie kryterium strategicznego wpływa na liczbę projektów wolontariackich, jednak nie na jakość projektów pod względem ich wpływu na rozwój wolontariatu.	Dla dalszego rozwoju projektów wolontariackich i coraz lepszej ich jakości warto rozważyć następujące działania (wariantowo): 1. Wydzielenie osobnego Priorytetu w PO FIO skoncentrowanego na wspieraniu rozwoju wolontariatu oraz utrzymanie kryterium strategicznego dotyczącego wolontariatu, lecz o mniejszej wadze punktów (0-3) dla pozostałych Priorytetów Programu;	⇒ Zmiana na poziomie dokumentów Programowych w zależności od wyboru wariantu. W przypadku 1 wariantu konieczność przededefiniowania Priorytetów, W przypadku 2 wariantu stworzenie dokumentu o charakterze operacyjnym.

l.p.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia
		2. Utrzymanie kryterium strategicznego o wyższej wadze punktów (0-6) z jednoczesnym doprecyzowaniem, jakie działania wolontariackie ono wspiera i jaką liczbę punktów można za nie uzyskać.	
7.	<p>W badanych projektach wolontariat jest w największym stopniu obecny na poziomie działań, a w mniejszym stopniu na poziomie rezultatów oraz celów projektów.</p> <p>Z badania wynika też, że zapisy we wnioskach dotyczące wolontariatu nie są oceniane bardzo restrykcyjnie (wystarczy, że wolontariat jest zadeklarowany jedynie w podpunkcie dotyczącym kryterium strategicznego, a już jest to podstawą do przyznania punktacji dla danego wniosku).</p> <p>Praca nieodpłatna członków organizacji powinna być włączana jako wkład własny do projektu ale nie powinno to skutkować przyznawaniem zbyt dużej liczby punktów za kryterium strategiczne dotyczące wolontariatu.</p>	Należy określić, iż projekty, które przewidują wolontariat jedynie w postaci nieodpłatnej pracy księgowej czy zarządzania projektem, bez innych działań mających na celu szerzenie idei wolontariatu, nie służą wspieraniu wolontariatu. Tego rodzaju projekty powinny otrzymywać 0,5 punktu w kryterium strategicznym (skala 0-6).	⇒ Właściwa konstrukcja i szczegółowe opisanie punktacji kryterium strategicznego oraz przeszkolenie asesorów w tym zakresie. Przygotowanie i udostępnienie projektodawcom informacji na ten temat, m.in. podczas spotkań, szkoleń dotyczących PO FIO. Niezbędne dokumenty powinny być także udostępnione na stronie internetowej www.pozYTEK.gov.pl wraz z dokumentami konkursowymi.

I.p.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia
8.	<p>Wnioski projektowe w większości cechuje brak spójności wewnętrznej. Ich jakość nie jest wysoka (dotyczy m.in. właściwego opisywania rezultatów). Przekłada się to na trudności w poprawnym ich ocenianiu przez asesorów oraz utrudnia weryfikację działań na podstawie dostępnej obecnie formy sprawozdawczości.</p>	<p>Warto rozważyć stworzenie poradnika dla potencjalnych projektodawców, który w przystępny sposób (z przykładami) mógłby wyjaśniać logikę projektu oraz różnicę pomiędzy celami a działaniami. Ponadto należy wskazać projektodawcom formy i sposoby opisywania rezultatów (twardych i miękkich) poprzez wskaźniki a także właściwe formy ich weryfikacji. Jest to o tyle istotne, że dla wielu młodych lub niewielkich organizacji program PO FIO jest „szkołą pisania projektów”.</p>	<p>⇒ Doprecyzowanie i upowszechnienie wymagań wobec projektodawców w zakresie logiki składanych projektów (po wcześniejszym udostępnieniu materiałów informacyjnych i szkoleń).</p> <p>⇒ Internetowy kurs dotyczący logiki projektu i zasad pisania wniosków. Możliwość skonsultowania projektu, na wzór Funduszy norweskich, szwajcarskich, czy PO KL.</p>
9.	<p>Realizowane w PO FIO projekty mają na celu promowanie idei wolontariatu i zachęcanie do działań społecznych. Kierowane są głównie do młodych osób, gdyż to one są najczęściej wolontariuszami. W badanych projektach wśród opisów działań projektów zastanawiają tradycyjne metody pozyskiwania wolontariuszy (tzw. „pogadanki” w szkołach, na uczelniach, ulotki, broszurki, plakaty).</p>	<p>Warto zaproponować wnioskodawcom adekwatne do zainteresowań młodych ludzi kanały komunikacji, jak fora społecznościowe (Tweeter, Facebook), komunikatory oraz wydarzenia, spotkania itp.</p>	<p>⇒ Upowszechnianie doświadczeń dotyczących promowania wolontariatu (dobre praktyki w tym zakresie) w tym także zagranicznych.</p>
10.	<p>Obecnie PO FIO nie popularyzuje tzw. dobrych</p>	<p>Warto, z jednej strony, premiować</p>	<p>⇒ Upowszechnianie dobrych praktyk z projektów</p>

l.p.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia
	<p>praktyk i nie ułatwia transferu wiedzy pomiędzy organizacjami uczestniczącymi w Programie. Widoczna jest raczej konkurencja między wnioskodawcami niż otwartość i chęć dzielenia się pomysłami.</p> <p>Ponadto nie istnieje sposób promowania i premiowania organizacji, które realizują dobre projekty z punktu widzenia rozwoju wolontariatu.</p>	<p>w projektach działania o charakterze partnerskim, co może zmniejszyć konkurencję między podmiotami. Z drugiej strony, potrzebne są działania promujące dobre praktyki, a co za tym idzie premiowanie organizacji, które nie tylko poprawnie realizują projekty, ale poprzez swoją działalność wnoszą tzw. wartość dodaną do rozwoju wolontariatu.</p>	<p>wolontariackich.</p> <p>⇒ Vide poz. 1-4</p>
11.	<p>PO FIO w niewielkim stopniu pozwala zachować ciągłość, a zatem trwałość projektów, co w przypadku działań dotyczących rozwoju wolontariatu, szczególnie w niewielkich organizacjach i małych społecznościach wydaje się kluczowe.</p>	<p>Sprawozdawczość i weryfikacja jakości projektów powinna odbywać się nie tylko na podstawie faktur, ale też wskaźników. Powinno to wymusić właściwe formułowanie rezultatów i wskaźników we wniosku, a także ułatwić ich weryfikację. Organizacje realizujące poprawne i wartościowe merytorycznie projekty mogłyby otrzymać w kolejnych latach premie w postaci dodatkowego punktu na liście rankingowej.</p>	<p>⇒ Wzory sprawozdań powinny uwzględniać logikę projektów i zachęcać do właściwego opisywania zrealizowanych celów, rezultatów (wydzielenie rezultatów dodatkowych).</p> <p>⇒ Zmodyfikowanie formularza sprawozdania w generatorze, tak aby możliwe było automatyczne weryfikowanie osiągniętych rezultatów z tymi, które zakładano w projekcie</p>
12.	<p>Wśród projektów wolontariackich jest niewielki udział projektów związanych z wolontariatem osób starszych.</p>	<p>PO FIO może też wpłynąć pozytywnie na zachodzące zmiany społeczne np.</p>	<p>⇒ Konieczność zmiany zapisów w dokumentach programowych</p>

l.p.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia
	Są to projekty trudniejsze ze względu na specyfikę docierania do tej grupy wiekowej i podtrzymywania aktywności osób starszych oraz niewielką liczbę dobrych praktyk w tym zakresie.	wprowadzając jako kryterium strategiczne rozwój wolontariatu seniorów lub wydzielając obszar wolontariatu seniorów w ramach Priorytetu III Programu.	
13.	Wolontariat osób starszych jest specyficzny ze względu na odmienne sposoby rekrutowania wolontariuszy, a także ich motywację do podejmowania działań wolontariackich. Projekty, w których spotykają się różne grupy wiekowe, np. starsi wolontariusze i młodzież, nie są łatwe w realizacji, wymagają doświadczenia organizacji i zaangażowania w tego rodzaju działania.	Warto promować takie projekty, które rozwijają wolontariat osób starszych, stosując działania dostosowane do wieku i możliwości wolontariuszy.	⇒ Publikowanie dobrych praktyk związanych z wolontariatem osób starszych, informowanie na stronie internetowej Programu oraz podczas szkoleń i spotkań dla projektodawców, a także na portalu www.ngo.pl ⇒ Promowanie wolontariatu osób starszych w tej grupie wiekowej – w przychodniach, kościele, klubach seniora i Uniwersytetach III Wieku, czy bibliotekach.

ZAŁĄCZNIKI

W załącznikach, w osobnym dokumencie, znajdują się matryce logiczne 60 wniosków projektowych.

Uwagi do matryc logicznych

Formularz wniosku (Oferty organizacji) do FIO zawiera pytania nawiązujące do elementów projektu (zgodnie z metodą PCM), ale ich układ utrudnia pokazanie związków logicznych między poszczególnymi elementami (potrzeba - cel projektu – działania - rezultaty).

Obecnie oferenci opisują potrzeby przede wszystkim z własnej perspektywy, nawiązując do przyszłości, zamiast przedstawić aktualne braki i problemy członków grupy docelowej czy środowiska, któremu chcą pomóc (np. *Główna potrzeba to uświadamianie i rozwijanie potencjału organizacyjnego i twórczego mieszkańców gminy Łapanów na rzecz pielęgnowania i promowania rodzimej kultury i tradycji*).

Brak spójności logicznej między potrzebami, celami, działaniami i rezultatami pozwala przypuszczać, że oferty powstawały jako wypełnianie dokumentu, bez wcześniejszego opracowania koncepcji projektu w oparciu o jedną z metod tworzenia projektu.

Wypełnienie wniosku spójną logicznie koncepcją projektu można osiągnąć przez:

- Uzupełnienie dokumentacji konkursowej o instrukcję do formularza wniosku, w której zawarte byłyby zapisy doprecyzowujące pytania we wniosku, opisujące wymaganą informację
- Zastosowanie takiego układu informacji we wniosku, który niejako wymuszałby na wypełniającym powiązanie potrzeb z celami, działaniami i rezultatami (podobnie jak ma to miejsce we wniosku aplikacyjnym do Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – wersja obowiązująca od 2011 roku).
- Warto też uwzględnić w formularzu wniosku konieczność wpisania celu z wybranego obszaru Programu FIO, do realizacji którego przyczynia się oferta. Zwróci to uwagę aplikującego na konieczność potraktowania tego celu jako cel nadrzędny dla zgłaszanego projektu i powiązanie celów projektu z celem z FIO.
- Można też we wstępnej fazie konkursu przeprowadzić w regionach spotkania szkoleniowe dla zainteresowanych podmiotów, podkreślając na nich konieczność przygotowania ofert w oparciu o spójną logicznie koncepcję projektową.